

andré gide
sapık sevgi
(corydon)

ANDRE GIDE

*

SAPIK SEVGİ

Anlatı Dizisi: 58
Varlık Yayınları, Sayı: 411
Üçüncü basım: 1995

© Varlık Yayınları, 1992

ISBN 975-434-069-2

Kapak: Ekin Nayır
Ofset hazırlık: Varlık Yayınları/ Moonstar Grafik
Baskı: Mart Matbaası

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Cağaloğlu Yokuşu 40/2, 34440 Cağaloğlu/ İstanbul
Tel: 522 69 24 - Faks: 512 95 28

ANDRE GIDE

Sapık Sevgi

(Corydon)

Çeviren: Fikret Kolverdi

ÖNSÖZ

Dostlarım bu küçük kitabın bana kötülüğü dokunacağını söyleyip duruyorlar. Sanmam ki önem verdiğim bir şeyi benden çekip alabilsin; daha açık söyleyeyim: Elimden alacağı şeylerden hiçbirine pek aldır-dığımı sanmıyorum; alkışlar, nişanlar, ünler, gözde salonlara çağrılmak, bunların ardından hiç mi hiç koşmadım. Tek önem verdiğim şey, en-der rastlanan, kafaca üstün birkaç kişinin bana değer vermesidir ve umarım ki bu kitabı yazmakla, bugün onu yayımlamakla bu değere her zamankinden çok hak kazandığımı anlayacaklardır. İşte bu değeri yitir-mek istemem; ama onu bir yalana ya da birtakım yanlış anlaşılmalara borçlu olmaktansa hiç olmasın daha iyi.

Herkesin hoşuna gitmeye hiç çalışmadım, ama birkaç kişinin görü-şüne aşırı önem veririm; bu bir duygu işidir, kimse karışamaz. Arada bir düşünce çekingenliği gibi ortaya çıkan şey, çoğunlukla bu birkaç ki-şiyi üzme, her zaman öbürlerinden daha çok sevdiğim bir varlığı incit-mek korkusundan başka bir şey değildir. Yakınlığın, şefkatin sorumlu olduğu tutkuların, kararsızlıkların, caymaların sayısını kim söyleyebi-ler? Ertelemelere gelince, günümüz sanatçılarının çoğu zaman yeterin-ce sabır gösterememekten ötürü yanlışlar yaptıklarını sandığımdan, bu ertemeleri üzücü bulamıyorum. Bugün önümüze konulan yapıtların da-ha olgunlaştırılmaları çoğu zaman yararlarına olurdu. Öncelikle, aklı-mızı çelen ve göz kamaştırıcı görülen bir düşünce yarına kalmaz, bayat-lar gider. İşte bu yüzden bu kitabı yazmak ve yazdıktan sonra da yayım-lamak için bunca zaman bekledim. Corydon'da söylediğim ve doğrulu-ğuna inandığım şeylerden kısa zamanda geri dönmek zorunda kalmaya-cağımdan emin olmak istiyordum. Ama öyle olmadı; bu konuda düşün-cem daha da sağlamlaştı ve bugün kitabımın sakımlı olması ve çekin-genliğimi bir kusur olarak görmüyorum. Yazıldığından bu yana on yılı

aşan sürede örnekler, yeni kanıtlamalar, tanıklıklar kuramlarımı destekledi. Savaştan önce düşündüklerimi bugün daha güçlü bir biçimde düşünüyorum. Corydon'un uyandırabileceği tiksinti, burada söylediğim şeylerin söylenmesi gerektiğine inanmamı önleyemeyecektir. Bu sözle- rimden düşünülen her şeyin söylenmesi, ne zaman olursa olsun söylen- mesi gerektiğini sandığım değil, tam bu konunun, bugün söylenmesi ge- rektiğine inandığım anlaşılmalıdır.¹

Bu kitabı kendilerine okuttuğum birtakım dostlarım –her ne ka- dar bu denli önem vermemin bir hata olmadığı kuşku götürmezse de– doğa bilimlerine değgin konularla çok uğraştığım kanısına vardılar; ama, diyorlar, bu konular okurları yoracak ve yıldırarak. Ne iyi! İşte benim de istediğim bu: Ben eğlendirmek için yazmıyorum, bu kitapta eğlence, sanat, espri, yani çok gerçek bir düşüncenin en yalın bir anlatı- mından başka bir şeyler arayacak olanları daha ilk satırlarda hayal kı- rıklığına uğratmak istiyorum.

Şunu da ekleyeyim:

En üstün olgunluk ölçüsünün kendini doğaya bırakmak ve içgüdü- lerini alabildiğine kapıp koyuvermek olduğuna hiç de inanmıyorum; inancım şudur ki, kısmak ve yumuşatmaya çalışmaktan önce onları iyi- ce anlamak önemlidir; çünkü sıkıntısını çektiğimiz uyumsuzlukların ço- ğu ancak yüzeyde kalır ve yalnız yorumlama yanlışlarından doğarlar.

(1) Kimi kitaplar –özellikle Proust'un kiler– halkı önceleri bilmezlikten geldiği ya da bilmemek daha iyi, dediği; konulara daha az kızmaya, onları soğukkanlılıkla ince-lemek cesaretini göstermeye alıştırdılar. Bilmedikleri konuları geçivermek eğiliminde olanların sayısı az değildir... Ama bu tutumun bir anda sarsılmasında sanırım ki bu ki- tapların rolü büyüktür. Savaştan çok önce Almanya'da Dr. Hirschfeld'in ortaya attığı ve Marcel Proust'un kabullenir görüldüğü kadınlaşmış erkek, "Sexuelle Swischenstugen" (cinselliğin ara aşamaları) kuramı hiç de yanlış olmayabilse de yalnız, tam benim bu ki- tapta ele almadığım sapkınlık, kadınlaşma, sodomi gibi birtakım kendi cinsine dönüklük durumlarını anlatır, bunlarla ilgilenir. Ben bugün şuna inanıyorum ki, kitabımın büyük kusurlarından biri, önceleri inandığımdan çok daha sık rastlandığı ortaya çıkan bu du- rumlarla hiç ilgilenmemesidir.

Hirschfeld kuramının bu tür kişilerce yeterli bulunduğunu umalım. Söz konusu, "üçüncü cinsiyet" kuramı "Yunan aşkı" diye adlandırılmaya alışılmış olan ve taraflardan hiçbirinin kadınlaşmasını gerektirmeyen cinsel sapıklığı anlatmaktan uzaktır.

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

(1920)

Sekiz yıl bekledikten sonra bu küçük kitabı yeniden bastırmaya karar verdim. 1911'de basılan on iki nüsha bir göze kilitlendi, bugün de oradalar.

O zaman Corydon'da ilk iki konuşmayla üçüncünün ilk bölümü vardı. Kitabın sonrası daha taslak halindeydi. Dostlarım beni yazıp tamamlamaktan caydırmaya çalışıyorlardı. İbsen, "Dostlar, size yaptırdıkları şeylerden çok yapmanızı önledikleri hareketlerden ötürü tehlikelidirler" der. Bana gelince, bu küçük kitapta açıkladıklarım en önemli düşüncelerim arasındaydı ve onları anlatmanın gerekliliğine inanıyordum. Ama bir yönden de kamuya yararlı olmak beni yakından ilgilendiriyordu ve düzenliği bozabileceği konusunda kuşkuya kapılır kapılmaz düşüncelerimi açıklamamaya hazırdım. İşte kişisel sıkıntıdan çok, bu kaygılarımdan ötürüdür ki, Corydon'u bir göze kilitledim ve uzun süre de orada bıraktım. Derken bu son aylarda, bozguncu gibi görünse bile, bu küçük kitabın ancak yalancılığın karşısına dikildiği, kişi için de, toplum için de hiçbir şeyin gerçek gibi gösterilen bir yalandan daha ahlak bozucu olamayacağı kanısına vardım. Düşünüyorum da, ben bunları söylüyorum diye böyle olacak değil ya! Bu zaten böyle. Ben bunun böyle olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Madem ki böyle olduğu hiç de kabul edilmek istenmiyor, bunun böyle olmasının gerçekten bu denli kötü olup olmadığını araştırıyorum, araştırmaya çalışıyorum.

İLK KONUŞMA

Yıl 190.. utanç verici bir dava bir kez daha cinsel sapkınlık gibi irkiltici bir konuyu ortaya çıkardı. Sekiz gün süreyle salonlarda, kahvelerde başka bir şey konuşulmadı. Bilgisizlerin, dikkafalıların ve ahmakların bu konuda gelişigüzel bağırıp çağırımlarını, ya da öne sürdükleri kuramları dinlemekten bezmişim, görüşümü sağlamlaştırmak istiyordum ve suçlamak ya da suçu bağışlamak hakkını salt duyguya değil, ancak sağduyuya tanıdığımdan, gidip Corydon'la görüşmeye karar verdim. Birtakım sapık eğilimlerle suçlandığı halde bunlara hiç de karşı koymadığını söylemişlerdi bana; bu konuda işin doğrusunu öğrenmek ve kusurlarını bağışlatmak için neler bulup söyleyeceğini anlamak istedim.

Corydon'u on yıldır görmemiştim. O günlerde ateşli olduğu kadar yumuşak ve gururlu, verici, yardımsever, değeri gözünden anlaşılan bir çocuktu. Tıp öğrenimi çok parlak geçmiş, ilk çalışmaları mesleğin ileri gelenlerince övülmüştü. Birlikte okuduğumuz liseden çıktıktan sonra uzun zaman oldukça sıkı bir dostlukla bağlı kaldık. Sonra yıllarca süren yolculuklar bizi ayırdı ve dönüp Paris'e yerleştiğim zaman, geçirdiği hayatın ona kazandırmaya başladığı kötü ünden ötürü kendisiyle görüşmekten çekindim. Oturduğu apartman dairesine girerken itiraf edeyim ki, korktuğum sıkıntıya hiç de kapılmadım. Şurası bir gerçek ki, Corydon, hatta biraz da ağırbaşlılık özentisi taşıyan kusursuz tutumuyla da bu sıkıntıyı vermekten uzaktı. Beni aldığı odada gözlerim, uzmanların sapkınlarla ilgili her şeyde buldukları ve ısrarla hiç de aldanmadıklarını söyledikleri bu kadınlaşma belirtilerini boşuna aradı durdu. Yalnız, maun yazı masasının üstünde Mikangelangelo'nun "Erkeğin Oluşu" adlı resminden alınma ve yaradan parmağa boyun eğen yaratık Adem'i çıplak, çamurların üzerine uzanmış, minnet dolu gözlerle Tanrıya bakarken gösteren büyük bir fotoğraf göze çarpıyordu. Corydon, sanat yapıtlarına karşı bir tür sevgi duyduğunu anlatırdı ve olur da bu

özel konunun seçilmesinden ötürü bir şaşkınlık duyarsam, bu sevginin ardına sığınabilirdi. Çalışma masasının üstünde, yazılarının Bazalgette tarafından yeni yapılmış bir çevirisinin kapağında bulunduğundan ötürü, hemen Amerikalı Walt Whitman olduğunu anladığım uzun beyaz sakallı bir ihtiyarın resmi vardı. Bazalgette, bu şairin bir biyografyasını da yayımladı ve konuşmaya girişmek için bir bahane olarak kısa bir süre önce bilgi edindiğim bu geniş araştırmadan yararlandım.

I

- Bazalgette'in kitabını okuduktan sonra bu resmi masanızın üstünde tutmanızın pek de gerekli olmadığı ortaya çıkıyor, diyerek söze başladım.

Sözüm densizdi; Corydon anlamamazlıktan geldi; yineledim.

- Önce, dedi, ahlakı herkesçe nasıl yorumlanmak istenirse istensin, Whitman'ın yapıtı yine de hayranlığa değer.

- Ama ahlakının kendisine yakıştırmaktan haz duyduğunuz biçimde olmadığı Bazalgette'ce kanıtlanalı beri Whitman'a karşı hayranlığınızın biraz azaldığını itiraf ediniz.

- Dostunuz Bazalgette hiçbir şeyi kanıtlamış değil; tüm düşünce düzeni kendisine karşı çevrilmesi çok kolay bir mantık sırası içinde:

Temel görüş olarak kendi cinsine dönüklüğün doğaya karşı bir eğilim olduğunu öne sürüyor.

Oysa Whitman'ın sağlığı tamdı; denebilir ki, edebiyatın bize sunduğu doğal adam türünün en kusursuz temsilcisiydi...

- Demek ki Whitman cinsel sapık değildi? İşte benim de inandığım bu.

- Ama yapıt ortada, Bazalgette şairin "arkadaş"a hitap ederken söylediği "love" sözcüğünü istediği kadar "sevgi" ya da "dostluk" olarak, "sweet" sözcüğünü de "temiz" olarak çevirsin... Bu tutum kitabın bütün tutkulu, şehvetli, yumuşak, için için kaynayan parçalarıyla aynı düzende: Sizin "doğaya karşı" dediğiniz düzende olmasını önleyemez.

- Ben buna "düzen" bile demiyorum... Söyleyin bakalım, sizin mantık sıranız neymiş?

- Dinleyin öyleyse:

Whitman normal adam örneği olarak alınabilir.

Oysa Whitman cinsel sapıktı.

- Demek ki cinsel sapıklık normal bir eğilimdir? Bravo! İş yalnız Whitman'ın cinsel sapık olduğunu tanıtlamaya kalıyor. Sizin ve onun öne sürdüğünüz kanıları karşılaştırdığınızda ben Bazalgette'in mantık sırasını daha doğru buluyorum; kamu anlayışını daha az sarsıyor.

- Önemli olan kamu anlayışını değil, gerçeği sarsmamak. Whitman üzerine bir yazı hazırlıyorum. Bazalgette'in kanıtlanmasına bir yanıt.¹

- Bu ahlak sorunları sizi çok mu ilgilendiriyor?

- İtiraf edeyim ki, oldukça; bu konuda önemli bir yazı da hazırlıyorum.

- Moll, Krafft-Ebing, Raffalovich v.b.'nin yazıları size yetmiyor mu?

- Ben umduğumu bulamadım; bu konuyu başka türlü anlatmak isterdim.

- Eskiden beri bu konulardan olabildiğince az konuşulmak istendiğini ve çoğu zaman bir densizin ortaya atmasından ötürü söz konusu edildiklerini düşünürüm. Bunları söylemenin incelikten uzak olması

(1) İngilizce kelimenin cinsliği belirsiz olduğu zaman Bazalgette'in seçme yetkisi olduğuna kuşku yoktur (Fransızca da kendisini buna zorlar); örneğin "the friend whose embracing awakes me" sözünde "friend"ın erkek mi, dişi mi olduğu İngilizce'de belirtilemez, o da bu sözü "kucaklaması ile beni uyandıran kadın" diye çevirir ve böylece hem okuru, hem de kendini aldatır. Ama kendisinin istediği yola çektiği bir metinden sonuçlar çıkarmaya hakkı yoktur. Whitman'ın biyografyasından anlattığı kadın entrikasının "salt" uydurma olduğunu hoş giden bir saflıkla itiraf ediyor. Kahramanını karşı cinse dönük olarak göstermeyi öylesine istiyor ki, "the heaving sea" (yüksele deniz) çevirirken "bir kadın göğsü gibi" (sayfa 278) sözünü eklemek zorunluluğunu duyması edebi yönden bir saçmalık ve Whitman'ın üslubuna aşırı derecede karşıt oluyor. Çeviride bu sözleri okuyunca bir yanlışlık olduğunu anlayarak hemen metne sarıldım. Yine "Elma soyan kadınların arasına karışmış, bulduğum her kızıl meyve için bir öpücük istiyorum" (sayfa 93) sözlerini okuduğumuz zaman "kadınlar" sözünü Bazalgette'in uydurduğunu hemen anlıyoruz. Bu çeşit örnekler yığınla ve başka çeşitleri de yok, yani Bazalgette'in görüşüne dayanak yapabileceği nitelikte olanlar... Öyle ki, Whitman, "Ben sizin sandığınız adam değilim" (sayfa 97) diye haykırdığı zaman bu sözleri Bazalgette'c söylüyormuş gibi oluyor. Edebiyat yönünden biçim bozukluklarına gelince bunlar öyle çok ki, hem de Whitman'ın şiirine başka bir nitelik verecek kadar önemli bozukluklar bunlar. Yazardan bu denli ayrılan bir çeviriye az rastladım... Ama bu araştırma bizi çok uzağa ve başka alanlara götürür.

bir yana, kötölemek istenen şeyleri kendilerine örnek edinmeye hazır birkaç kendini bilmez çıkar ortaya.

– Ben kötölemek istemiyorum ki.

– Sizin için, her şeyi hoşgörürmüş gibi davranmaya çalışıyor, diyorlar?

– Beni hiç anlamıyorsunuz. Görüyorum ki, size kitabımın adını söylemem gerekiyor.

– Söyleyin bakalım.

– Cinsel Sapıklığı Savunma adlı bir kitap yazıyorum.

– Neden biraz daha gayret edip de Övme demiyorsunuz?

– Böyle demek biraz aşırı kaçır; savunma sözünden bile kimilerinin bir tür kıskırtma anlamı çıkarmalarından korkuyorum.

– Ve bunu çekinmeden yayınlayacaksınız, öyle mi?

Daha tok bir esle,

– Hayır, bunu yapamayacağım, dedi.

Kısa süren bir sessizlikten sonra tekrar söze başladım:

– Düşünüyorum da, hepiniz aynısınız; evde ve benzerleriniz arasında yiğitlik taşıyorsunuz; ama dışarda ve herkesin önünde cesaretiniz uçup gidiyor. Sizi bunaltan kınamaları gerçekte çok haklı buluyorsunuz; içinizden güzelce tersini savunuyorsunuz; ama bu işi yüksek sesle yapmaktan kaçınıyorsunuz.

– Bu davanın şehitleri olmadığı bir gerçek.

– Büyük sözler kullanmayın bari.

– Gereken sözleri kullanıyorum. Kimler yok ki; Wilde, Krupp, Macdonald, Eulenburg...

– Demek bu kadarı size yetmiyor?

– Tabii ya! Kamu düşüncesi, gazeteler ya da mahkemeler karşısında utanıyor ve sözlerini geri alıyorlar.

– Yazık! Kendilerini öldürüyorlar. Evet, doğru söylüyorsunuz: Hayat boyunca benimsemekten kaçınılan bu konuda kendilerini temize çıkarmak yerine, böylece kamu düşüncesini haklı çıkarmış oluyorlar. Ne kadar garip! Kanılar cesaret götürüyor; ahlaka gelince, ne gezer. Acı çekmek rahatça kabul ediliyor, ama namusuna dokunulmak hiç de öyle değil.

– Kitabınızın yayımlanmasından çekindiğinize göre, siz de onların

durumuna düşmüyor musunuz?

Biraz durakladıktan sonra:

– Belki de çekinmeyeceğim, dedi.

– Mahkemede Queensberry, ya da Harden gibi biri tarafından sıkıştırılınca tutumunuzun ne olacağını şimdiden tahmin edersiniz.

– Ne yazık ki öyle. Benden önce sıkıştırılanlar gibi davranacağım-dan kuşku yok, direnme gücümü yitirecek ve inkâr edeceğim. Hayatta bu kadar da yalnız olunmaz, bize atılan çamur bu arada sevdiğimiz bir-takım kişilere de sıçramasa bari. Böyle bir rezalet annemi çok üzer; kendimde buna hak görmüyorum. Küçük kızkardeşim onun yanında ve daha evlenmiş de değil. Belki de beni kayınbiraderliğe kabul edecek bi-ri güç bulunabilir.

– Tamam! Sizi çok iyi anlıyorum; demek ki bu çeşit ahlakın, onu hoş görenlerin bile ününü lekelediğini itiraf ediyorsunuz?

– Bu bir itiraf değil, bir gözlem. İşte bu yüzden davanın şehitleri olsun istiyorum.

– Bu sözden kastınız?..

– Saldırılara göğüs geren biri; şarlatanlık yapmadan, kimseye meydan okumadan, kınamalara, sataşmalara dayanacak biri; daha doğ-rusu değeri, namusu, doğruluğuyla öylesine tanınmış bir kişi ki, kına-yanlar önce bir duraklayıp...

– İyi ama böyle bir adam bulamazsınız.

– Bırakın da bulduğumu sanayım.

– Durun bakalım! Söz aramızda, bu adamı çok mu gerekli görü-yorsunuz? Nasıl bir görüş değişikliği bekliyorsunuz? Birtakım baskılar altında olduğunuzu kabul ediyorum. Bu baskılar biraz artsa çok daha iyi olur, inanınız bana; bu bozuk ahlak bir daha ortaya çıkmamak üze-re kendiliğinden silinir gider. (Omuz silktiğini farkettim; ama bu hare-keti direnmemi önleyemedi). Şimdiye kadar ortaya çıkan utanç verici olayları yeterli bulmuyor musunuz? Kendi cinsine dönüklerin şurada burada birçok kolaylık gördüklerini duyuyorum. Bu kolaylıkların gizli olanlarıyla, benzerlerinin verdikleri değerlerle yetinsinler; namuslu in-sanların onları beğenmesini, hatta hoş görmesini sağlamak için dolap-lar çevirmeye kalkışmayın.

– Ama benim vazgeçemeyeceğim şey, onların vereceği değer.

- Ne yapalım? Ahlakınızı değiştiriniz.
- İşte gúcüm buna yetmez. Krupp, Macdonald ve bütön geri kalanların bir kurşunla canlarına kıymaktan başka çare bulamadıkları çıkmaz işte bu.
- Çok şükür ki siz bu kadar trajik değilsiniz.
- Buna söz veremem; ama kitabımı yazmak istiyorum.
- İtiraf ediniz ki, tutumunuzda gururun oldukça büyük bir payı var.
- Hiç de değil.
- Aykırılığınızı siz geliştiriyorsunuz ve ondan utanç duymamak için kendinizi öbür insanlardan farklı görerek mutluluk duyuyorsunuz.

II

Yine omuz silkti ve bir şey söylemeden odanın içinde biraz dolaştı; sonra sözlerimin kendisinde uyandırdığı hoşnutsuzluğu geçiştirmiş gibi bir tavırla:

- Kısa bir süre önce benim dostumdunuz, diyerek yanıma oturdu. Hatırladığıma göre, birbirimizi anlayabiliyorduk. Bugün söylediğim her söze karşı alaycı bir tavır takınmasanız olmaz mı? Beni onaylarsanız demek aklımdan bile geçmez, ama acaba iyi niyetle dinleyemez misiniz? Sizinle iyi niyetle konuştuğuma, daha doğrusu beni dinlediğini anlarsam konuşacağıma göre...

Bu sözleri söyleyiş tarzı yumuşamama yetti:

- Özürlilerim, dedim. Doğrusu sizi görmeyeli çok oldu. Evet, davranışlarınızın daha eğilimlerimize uymadığı çağlarda oldukça içli dışlıydık.

- Sonra benimle görüşmeyi kestiniz; daha doğrusu defterden sildiniz beni.

Ona elimi uzatarak:

- Bu konuda tartışmaya girmeyelim ve eskisi gibi konuşalım, dedim. Sizi dinlemek için vaktim var. Arkadaşlık ettiğimiz günlerde daha öğrenciydiniz. O zamanlar kendinizde bir şeyler sezmiş miydiniz? Haydi konuşunuz! Açıklamanızı bekliyorum.

İfadesinden güven duygusunun yerleşmeye başladığını belli eden gözlerini bana çevirerek konuşmaya başladı:

- Hastanelerde asistanlık yaptığım yıllarda şeyimi... anormalliğimi farketmeye başlamam beni öldürücü bir tasaya düşürdü. Kimilerinde olduğu gibi, ancak zevke aşırı düşkünlük sonucu cinsel sapık olduğunu ve bunun hiçbir şeyden tad almaz duruma gelenlerce âdet haline getirildiğini savunmak saçma bir şey. Kendimi ne soysuzlaşmış, ne de hasta olarak görüyordum. Hastanedeki çalışmalarımı bitirince, o zamanlar dünyada her şeyden fazla sevdiğim ve şimdi ölmüş olan bir genç kıza evlenmekten başka bir şey düşünmeden çalışkan, çok temiz bir insan olarak yaşıyordum.

Gözümü öylesine aşk bürümüştü ki, ona karşı istek duymadığının farkında bile değildim. Kimilerinin güçlülük de olsa bu iki duyguyu birbirinden ayırdıklarını biliyorum; benim aklımdan bile geçmiyordu böyle bir şey. Ne düşlerime giren, ne de bende birtakım arzular uyandıran başka bir kadın vardı. Hemen hemen bütün arkadaşlarımdan peşlerinden koştukları kızlar beni hiç de isteklendirmiyorlardı. O zamanlar başka varlıkları arzu edebileceğimi, hatta gerçekten arzu edebileceğimi hiç düşünmediğimden, dayanmanın değerine kendi kendimi inandırıyor, evliliğe erdem olarak gitme düşüncesiyle heyecanlanıyor ve aldatıcı olduğuna inanmadığım bir temizlikten ötürü övünüyordum. Ancak yavaş yavaş kendimi anlayabildim; dayanmaktan gurur duyduğum, alabildiğine övülen bu zevklerin benim için hiç de çekici olmadıklarını sonunda kendi kendime itiraf etmek zorunda kaldım.

Erdem sandığım şey, demek ki, yalnızca ilgisizlikti. İşte duygu yönünden soylu bir gencin bunu korkunç bir hayal kırıklığıyla karşılamaması olacak şey değil. Bu derin üzüntümü ancak çalışmakla geçiştirebiliyordum; yoksa günlerimi renksizleştiriyor, karartıyordu; evliliğin benim için uygun olmadığını anladım ve üzüntümün nedenleri konusunda nişanlıma hiçbir açıklamada bulunamadığımdan, onun yanındaki davranışlarımla gittikçe daha anlamsızlaştım, daha şaşkınlaştım. Oysa o günlerde kendimi denemek için gittiğim genelevlerde hiç de güçsüz olmadığımı anlıyordum; ama bir yönden de kanılarım kesinleşti.

- Hangi yönden?

- Durumum bana aşırı ölçüde yabansı geliyordu (o zamanlar bunun sık rastlanan bir durum olduğunu nerden bilebilirdim?). Tat duyabildiğimi görüyordum; tam deyiimiyle istek duyamayacağıma inanıyor-

dum. Sağlığı tam bir ana-babanın oğluydum, ben de sağlam ve iri yapı-
lıydım; dış görünüşüm mutsuzluğumu gizliyordu; dostlarımdan hiçbiri
bunun farkında bile değildi; beni parça parça etseler bile bu konuda ağ-
zımdan tek bir söz alamazlardı. Ama, tüm kuşkuları uzaklaştırmak için
keyifli ve şen görünürek oynamak zorunluluğunu duyduğum bu komed-
yanın çekilir tarafı kalmamıştı. Yalnız kalır kalmaz karamsarlığa bürü-
nüyordum.

Tok ve inanç dolu sesi ilgimi arttırıyordu. Alçak sesle:

- Bu ne kuruntu! dedim. Âşıktınız işte o kadar; bundan ötürü de
çok ürkektiniz. Evlenmenizden az süre sonra normal istekler aşkı izle-
yecekti.

- Böyle denir, biliyorum... Kuşkucu olmakta öyle haklıydım ki!

- Şimdi kendinde olmadık hastalıklar bulan bir kimseye pek ben-
zemiyorsunuz. Bu dertten nasıl kurtardınız kendinizi?

- O günlerde çok okuyordum. Kitapların birinde rastladığım bir
cümle, benim için kurtarıcı bir uyarı oldu. Papaz Galiani'nin bir
cümlesiydi bu; Madame d'Épinay'e yazmış, "Önemli olan," diyor, "ö-
nemli olan iyileşmek değil, dertleriyle bağdaşarak yaşamaktır."

- Bunu neden hastalarınıza söylemiyorsunuz?

- İyileşemeyeceklerle söylüyorum. Bu sözler, kuşkusuz, size çok
yalın gelir; işte ben felsefemi bu söz üzerine kurdum. Kendime olan gü-
venimi yeniden kazanmak, kendimden öğrenmekten kurtulmak için du-
rumumun korkunç olmadığını, bu alanda tek olmadığımı anlamaktan
başka yapacak bir şey kalmıyordu.

- Kadınlara karşı duyduğunuz isteğin azlığını nasıl farkettiğinizi
bana anlattınız ama, eğiliminizin nasıl ortaya çıktığını söylemediniz?

- Bu oldukça üzücü bir öyküdür; anlatmayı hiç sevmem. Ama sa-
nıyorum ki, beni dikkatle dinliyorsunuz ve belki de öyküm bu konular-
dan söz ederken daha ağırbaşlı davranmanızı sağlar.

Yakınlık duymasam bile, saygılı bir dikkatle dinlediğimden kuşku
duymamasını söyledim.

- Nişanlı olduğumu söylemiştim size, diyerek söze başladı. Ka-
rım olacak insanı sıcak, ama yarı mistik bir aşkla seviyordum ve tabii.
deneyimsizliğimden ötürü bundan güzel başka bir sevme yolu olduğu-
nun pek de farkında değildim. Nişanlımın sık sık gördüğüm ve bana bü-

yük bir sevgiyle bağlı olan, kendisinden birkaç yaş küçük bir erkek kardeşi vardı.

İstemeyerek:

– Ya! dedim.

Corydon sert bir bakışla süzdü beni.

– Hayır! Aramızda uygunsuz hiçbir şey olmadı; kızkardeşi nişanlımdı.

– Özür dilerim.

– Bana içini döktüğü bir akşam, bu çocuğun benden yalnız dostluğumu değil, kendisini okşamamı da istediğini anladığım zaman nasıl allak bullak olduğumu, nasıl şaşırdığımı bir bilseniz.

– Sizden şefkat bekliyordu demek istiyorsunuz. Çocukların çoğu böyledir. Buna dikkat etmek bizlere, biz büyüklere düşer.

– Yemin ederim ki dikkat ediyordum. Ama Alexis çocukluktan çıkmıştı; çok sevimli ve anlayışlı bir gençti; bu arada itiraf ettikleri yalnız beni bocalatmakla kalmıyor, inanılmaz bir sezişle kendisinden vakitinden önce farkettiğini açıkladığı her şey, kendi itiraflarımın gibi geliyordu bana. Bununla birlikte, kendisine karşı gösterdiğim sertliğe hak verdirecek bir şey olmadığı da kuşku götürmezdi.

– Sertlik mi?

– Evet; ikimiz için de korkuyordum. Ona karşı sert, hatta acı konuşuyordum, daha kötüsü yumuşaklığının doğal belirtisinden başka bir şey olmayan kadınsı bulduğum davranışlarını aşırı ölçüde hor görüyordum.

– Bu durumda yapılacak şey, küçük farkları anlatmaktır.

– O kadar anlayışsız davranıyordum ki, zavallı çocuk –evet, daha bir çocuktu– kusurlarını yüzüne vurmamdan çok üzüldü. Üç gün, inceleklerini bir kat daha artırarak, öfkeme yorduğu bu tutumumu değiştirmeye çalıştı; oysa ona karşı gittikçe daha soğuk davranıyordum, öyle ki...

– Devam ediniz.

– Ne! Alexis B.’nin kendisini öldürdüğünü bilmiyor musunuz?

– Sakın söylemek istediğiniz şey...

– Yok! Hiçbir şey söylemek istemiyorum. Önce kaza dendi. O günlerde şehir dışında oturuyorduk; ölüsü bir yarın dibinde bulundu...

Kaza ha? Keşke inanabilseydim. Ama işte yatağının başucunda bulduğum mektup...

Bir gözü çekti, eli titreyerek bir kâğıt aldı, göz attı ve:

- Hayır! Size bu mektubu okumayacağım; onun hakkında yanlış düşünürsünüz sonra. Bana kısaca anlatıyordu, ama öyle tutkulu bir anlatış ki! Son konuşmamın onda yarattığı sıkıntı... özellikle birkaç cümlelerin. Açıkladığı isteklere karşı ikiyüzlülükle öfkelenerek şöyle haykırmıştım: Seni bu bedensel kaygılarından ancak büyük bir aşk kurtarabilir. "Ne yazık ki," diyor mektubunda, "bu aşkı ben sana karşı duyuyorum dostum. Sen beni anlamadın; ya da çok daha kötüsü, anladın ve hor görüyorsun; senin için iğrenç bir varlık durumuna girdiğimi anlıyorum; kendim için de öyle. Bu aykırı yaradılışımı değiştiremezsem bile hiç olmazsa onu ortadan kaldırayabilirim..." Ne bileyim, yaşımız ilerledikçe gayet kolay tumturaklı sözler dediğimiz, yaşının biraz gösterişli içli-içliyle dolu dört sayfa.

Anlattıklarından tedirginlik duymuyor degildim. Biraz durakladık-tan sonra:

- Tabii! diyerek söze başladım, böyle bir aşkın özellikle size karşı açıklanması, işte kötü yazgı diye buna derler; anlıyorum ki, bu olay sizi etkilemiş.

- O derece ki, dostumun kızkardeşiyle evlenmekten hemen vazgeçtim.

Sözlerimi bitirmek için devam ettim:

- Ama, herkesin ancak hakettiği olaylarla karşılaşacağına inanırım. İtiraf ediniz ki, eğer bu genç sizde kendi suçlu tutkusunun bir çeşit yan-kısını sezmemiş olsaydı, bu tutku...

- Belki de anlaşılmas bir içgüdü ona bunu sezdirebilmiştir; ama, o durumda bu içgüdü'nün beni uyaramaması çok acı.

- Uyarılmış olsaydı ne yapardınız ki?

- Sanırım bu çocuğu iyileştirirdim.

- Az önce bundan kurtuluş yolu yoktur diyardunuz; papazın sözünü tekrarlıyardunuz: "Önemli olan iyileşmek değil..."

- Yok! O kadar da değil! Kendimi iyileştirdiğim gibi, onu da iyileştirebilirdim.

- Yani?

- Hasta olmadığına inandırarak.
- Oldu olacak, içgüdündeki bu bozukluğun doğal olduğunu da söyleseydiniz bari.
- İçgüdündeki bozukluğun doğal olmaktan başka bir şey olmadığına onu inandırarak.
- Demek şimdiki aklınız olsaydı kendinizi bu sapıklığa kaptırırdınız, öyle mi?
- Yok! Bu büsbütün başka bir sorun. Fizyolojik yönü çözümlendikten sonra ruhsal yönü başlar. Kuşkusuz nişanım olan kızkardeşine karşı duyduğum saygıdan ötürü kesinlikle üstesinden gelecek ve onda da bu tutkuyu yenme isteğini uyandırabilecektim; hiç olmazsa bu tutku onun gözünde girdiği korkunç kılıktan sıyrılacaktı. Kendimi başka bir gözle görmemi sağlayan, bu çocuğa karşı duyduğum sevginin türünü ortaya çıkarıp üzerinde uzun uzun düşündüğüm bu dram, beni şeye... sizce bu kadar hor görülen özelliğe doğru yöneltti; o zavallıyı anmak için aynı derdi çeken başka zavallıları iyileştirmek istedim: Söylediğim yöntemle iyileştirmek.

III

Şimdi bu kitabı neden yazmak istediğimi anladığınızı sanıyorum. Bu konuda yalnız birtakım doktorlarca yazılmış olanların dışında bildiğim ağırbaşlı hiçbir kitap yok. Onlardan da, daha ilk sayfalarında başlayan, dayanılmaz bir hastane kokusu yayılıyor.

- Demek siz, doktor olarak konuşmak niyetinde değilsiniz?
- Doktor olarak, doğabilimci olarak, ahlakçı olarak, toplumbilimci olarak, tarihçi olarak...
- Bütün bu konularda yetkili olduğunuzu bilmiyordum.
- Şunu demek istiyorum; uzman olarak değil, bir insan olarak konuşmak niyetindeyim. Genellikle bu konularla uğraşan doktorların karşısına ancak durumlarından utanç duyan sapkınlar çıkar; acınacak durumda olanlar, durumlarından sızlananlar, sapıklar, hastalar çıkar. Yalnız onlar doktora başvururlar. Doktor olarak ben de onlara bakarım; ama insan olarak başkalarına da rastlarım: Güçlüler, sızlanmayanlar; işte dayanak olarak onları ele almak istiyorum.
- Evet; normal cinsel sapıkları!

- Doğru söylediniz. Dediklerimi iyi anlayınız: Kendi cinsine dönüklükte de, karşı cinse dönüklük gibi, platonik aşktan cinsel azgınlığa, fedakârlıktan sadizme, sevinçten üzüntüye, duyguların yapmacığa kaçmadan açıklanmasından ahlaksızlığın aşırı inceliklerine kadar bütün aşamalar, bütün ayrıntılar vardır. Sapkınlık bir koldur onun. Ayrıca yalnız kendi cinsine dönüklük ve yalnız karşı cinse dönüklük arasında sayısız ara durumlar yer alır. Ama genellikle sorun, normal aşkın karşısına doğaya aykırı olarak tanımlanan bir aşkın koyulmasıdır ve daha uygun düşün diye, tüm sevinçler, tüm soylu ya da trajik tutkular, davranış ve usun tüm güzellikleri bir yana yakıştırılır, öbür yana da aşkın bilmem hangi çirkefli tortusu...

- Öfkelenmeyiniz. Seviciliği hoş karşıladığımız yadsınamaz.

Öylesine kaptırmıştı ki kendisini, sözlerimi duymadı bile, devam etti:

- Her yeni ahlak davasında, hiçbir şey sanıkların erkekçe davranışları karşısında gazetelerin haklı olarak düştüğü şaşkınlık kadar gülünç olamaz. Besbelli herkes onları eteklikle göreceğini sanıyordu: Bakınız: Harden Davası sırasında şunu kestim gazeteden...

Birtakım kâğıtlar karıştırdı, bana uzattığı sayfada altları çizili olan şu satırları okudum:

"Uzun boylu, dar redingotu içinde dimdik, kibirli ve yiğit görünümlü Hohenau Kontu hiç de kadınlaşmış bir erkek etkisi uyandırmıyordu. Tam mesleğine âşık muhafız subayı tipi... Öyle ama, bu soylu ve asker görünümlü adam, en ağır kuşkuvar altında. Lynar Kontu, o da boylu boslu... v.b."

- Dahasını söyleyeyim, diyerek devam etti, Macdonald ve Eulenburg'u en önyargılı insanlar bile nasıl buldular biliyor musunuz? Akıllı, yakışıklı, soylu...

- Kısacası, her yönden arzulanmaya değer kişiler.

Kısa bir süre sustu, gözlerinde bir küçümseme ışığının yanıp söndüğünü gördüm; ama kendini toparlayarak esprimi anlamamış gibi devam etti:

- Arzulanan şeyin birtakım güzellikleri olmasını istemek doğrudur, ama arzulayan kimsenin değil. Onların güzelliği beni pek ilgilenmez. Eğer dış görünüşleri üzerinde duruyorsam bu, onların sağlam

ve erkek tavırlı olmalarına önem verdiğimden ötürüdür. Yalnız bütün cinsel sapkınlar böyle olsunlar demiyorum; karşı cinse dönükler arasında da yozlaşmışlar, ahlaksızlar ve hastalar vardır; ben de doktor olarak, birçok meslekdaşım gibi, yorucu, üzücü ya da karışık sayısız durumlarla karşılaştım; bunlarla okurlarımın başını ağrıtmayayım; tekrar ediyorum, kitabım eşcinsellik ya da sizin az önce söylediğiniz gibi, normal cinsel sapıklık üstüne olacak.

- Bu terimi alay olsun diye kullandığımı sezmediniz mi? Bunu inanarak söyleseydim çok hoşlanırdınız, değil mi?

- Gönül almak için böyle söylemenizi hiçbir zaman istemem. Bunu kabul etmek zorunda kalmanızı isterim.

- Şimdi de alay etmek sırası size geldi.

- Alay etmiyorum. Bahse girerim ki, yirmi yıla kalmaz doğaya aykırı, yapımıza aykırı gibi sözler artık ciddiye alınmaz olacak. Ben dünyada doğal olmayan tek bir şey kabul ediyorum: Sanat yapıtı. Geri kalanlar ister istemez doğaya girer ve onları bir ahlakçı gözüyle görmekten vazgeçince doğabilimci olarak ele almak uygun düşer.

- Bu suçlamalar hiç olmazsa törelerimi güçlendirmeye yaramazlar mı? Bunları ortadan kaldırdığınız zaman ne olur durumumuz?

- Daha ahlaksız olmayız; tersine bile olur dememek için kendimi zor tutuyorum. Bize iyi yutturuyorsunuz karşı cinse dönük baylar; aranızdan kimilerini dinlerken ilintilerin yasak sayılmamaları, hiç olmazsa "normal" kabul edilmeleri için ayrı cinsler arasında olmalarının yeterli görüldüğü kanısı uyanıyor insanda.

- Böyle olması yeter. Kendi cinsine dönüklerin bozuk ahlaklı oldukları kuşku götürmez.

- Onlar özveri, duygularını yenme, namusunu koruma gibi şeyleri bilmez mi sanıyorsunuz?

- Çok şükür ki yasalar ve 'ne derler' korkusu onları arada bir böyle davranmaya zorluyor.

- Buna karşılık yasalar ve törelerin sizi böyle davranmaya bu kadar az zorlamasını doğru buluyorsunuz.

- Yeter artık, sabrımı taşıyorsunuz! Bizde evlilik var, dürüst evlilik var, sizde ise ne gezer. Karşınızda kendimi, evlilik dışı beden isteklerinden yalnız günah kokusu alan ve töreye uygun olanların dışında tüm bağınıtları kınayan ahlakçılar gibi görüyorum.

– Oh! Bu konuda onları mat etmek benim için işten bile değil; ve biraz zorlasanız, onlardan daha dediği dedik olmasını bilirim. Bir sürü karı-kocanın doktor olarak girdiğim yatak odaları içinde yemin ederim ki, temiz olanını az gördüm ve gözümü kırpmadan bahse girerim ki, aşk oyunlarında en büyük ustalıkları, hatta isterseniz sapıklıkları diyelim, kibar fahişelerde değil, birtakım "dürüst" evliliklerde aramak gerekir.

– İnsanı çileden çıkarıyorsunuz.

– Demek ki, yataktakiler karı-koca ise yapılanlar sapıklık olmaktadır çıkar.

– Karı-koca canları ne isterse yapabilirler; buna hakları vardır. Tekrar ediyorum; bu sizleri ilgilendirmez.

– "Hakları vardır"; evet, bu sözü "normal" sözünden daha çok beğendim.

– Sizin gibilerde ahlak duygusunun görülmedik bir biçimde bozulduğunu söylemişlerdi bana. Gerçekten öyleymiş. Pes doğrusu! Evlilikle kutsallaşan, oluşun büyük sırrını sürdüren dölleme gibi doğal bir eylemi kaldırıp bir yana atıyorsunuz.

– Siz de diyorşunuz ki, bu eylem olmazsa artık sevişme ölçü tanımaz, zıvanadan çıkar, temelsiz bir istek, bir oyundan başka bir şey olmaz. Hayır, hayır! Kaldırıp bir yana atmıyorum; töremi bu eylemin ereklığı üzerine kurmak istiyorum. Onun dışında ortada duyulan keyiften başka bir şey kalmaz. Ama şunu da düşününüz ki, dölleme seyrek bir eylemdir ve ancak on ayda bir olur.

– Az değil mi?

– Çok az; çünkü doğa bu sayının kat küt üstünde harcamalar yapmayı gerektirir; ve... bilmem nasıl söyleyeyim...

– Söyleyin canım! Şimdiye kadar az şey mi söylediniz.

– Öyleyse dinleyin: Doğada, bu aşırı harcama bolluğu içinde, döllemenin tek "doğal" eylem olmak şöyle dursun, çokluk bir rastlantı olduğu kanısındayım.

– Ne demek istediğinizi açıklarsınız sanırım.

– Hay hay! Ama bu açıklama bizi doğabilimlerine götürür; kitabım da doğabilimleriyle başlıyor ve konumu bu açıdan ele alıyorum. Eğer dinleyecek kadar sabırlıysanız anlatayım. Yarın beklerim sizi. O zamana kadar notlarımı biraz düzenlemiş olurum.

İKİNCİ KONUŞMA

Ertesi gün, aynı saatte yine Corydon'un evine gittim. Kapıdan girerken:

- Az kalsın gelemiyordum, dedim.

Yer göstererek:

- Böyle diyeceğinizi, ama yine de geleceğinizi biliyordum, dedi.

- Çok kurnazsınız. Ama, rica ederim, bugün ruhbilimciyi değil, doğabilimciyi dinlemeye geldim.

- Korkmayın, sizinle doğabilimci olarak konuşacağım. Notlarımı düzene koydum; hepsini kullanmak istersem üç cildi geçer; ama dün size söylediğim gibi, doktorlukla ilgili gözlemlerimi bir yana bırakıyorum; beni ilgilendirmediklerinden ötürü değil, onlara daha sonra gerekirim duyacağımdan ötürü. Kitabım için gerekli değil.

- Sanki yazıp bitirmiş gibi konuşuyorsunuz.

- Hiç olmazsa bir düzene girdi; ama konu öyle geniş ki... Üç bölüme ayırıyorum.

- Demek ki birinci bölüm doğabilimler.

- Öyle. Bugünkü konuşmalarımız yalnız bu konuda olacak.

- İkinci konuşmamızın hangi konuda olacağını şimdiden öğrenebilir miyim?

- Yarın gelerseniz tarih, edebiyat ve güzel sanatlardan konuşuruz.

- Ya öbür gün?

- Sizi toplumbilimci ve ahlakçı olarak memnun etmeye çalışacağım.

- Daha sonra ne olacak?

- Daha sonra size veda edecek ve sözü başkalarına bırakacağım.

- Şimdilik sizi dinliyorum. Başlayın bakalım.

– Şunu söyleyeyim ki, konuşmamda biraz ölçülü davranıyorum. Konuya girmeden önce Pascal ve Montaigne'in bir iki sözünü tekrarlayacağım.

– Ne ilgileri var bu konuyla?

– Durun: Şu iki cümleyi çerçeveletip asmak isterim; bunların tartışmayı sağlam bir temele oturttuklarını sanıyorum.

– Bakalım neymiş.

– Pascal'ın sözünü bilirsiniz: "Çok korkarım ki doğanın kendisi de bir ilk alışkanlıktan başka bir şey değildir, tıpkı alışkanlığın insanda ikinci bir doğal duygu olduğu gibi."

– Evet, gözüme çarptı.

– Buradaki "çok korkarım ki" sözüne dikkatinizi çekerim.

– Neden?

– Korku duyması hoşuma gidiyor. Bunda çok haklı buluyorum onu.

– Bir de Montaigne'i dinleyelim.

– "Doğadan çıktığını söylediğimiz bilinç kuralları alışkanlıktan doğarlar."

– Çok okuduğunuzu biliyorum. İyi aranırsa zengin bir kitaplıkta istenen her şey bulunabilir. Ne önemi var! Pascal'ın ağzından kaçan ve canınızın istediği gibi yorumladığınız bir sözün ardına sığınmaktan çekinmiyorsunuz.

– İnanın ki bu çeşit örnekler bulmaktan kolay bir şey yok. Düşüncesini yanlış yorumlamadığımı gösteren başka sözler de buldum. İşte bakın:

Bir sayfa uzattı, üzerinde şu sözler yazılıydı.

"İnsanın doğal duyguları tümüyle doğaya özgü ve capcanlıdır. Doğal kılınmayan hiçbir şey yoktur. Yitirilemeyecek doğal bir şey olmadığı gibi."

İşte bir başkası:

Uzattığı başka bir sayfadan şunları okudum:

"Doğanın o kadar da tekdüze olmadığı kuşku götürmez. Demek ki doğayı tekdüze kılan alışkanlıktır, çünkü alışkanlık doğayı

zorlar, kimi zaman da doğa alışkanlığın üstesinden gelir ve insanoğlunu, iyi ya da kötü herhangi bir alışkanlığa bakmayarak, kendi içgüdüsüne perçinler."

- Karşı cinse dönüklüğün salt alışkanlıktan doğduğunu mu savunuyorsunuz?

- Yok canım! Demek istediğim; bizim ancak karşı cinse dönüklüğü doğal saymamız alışkanlıkla varılan bir yargıdır.

- Pascal, sizin kendisinden hangi amaçlara varmak için yararlandığınızı bilseydi ne sevinirdi!

- Düşüncesini kendime göre değiştirdiğimi sanmıyorum. Şunu anlamak gerekir ki, sizin kullandığınız "doğaya karşı" terimi yerine, "alışkanlığa karşı" demek daha doğru olur. Böyle olduğunu kabul edersek, konuya daha az önyargıyla eğilebileceğimizi sanırım.

- Sözleriniz iki ağız da keskin bir kılıç; onları size karşı kullanabilirim: Asya ya da Afrika'dan Avrupa'ya ve Almanya, İngiltere ya da İtalya'dan Fransa'ya geçen cinsel sapıklık alışkanlıkları şurada burada bize bir süre bulaştı. Tanrıya şükür. Galya'nın doğal ve yerine oturmuş temelleri duruma göre sırasında sert, sırasında yumuşak, sapasağlam ortaya çıktı.¹

Corydon ayağa kalktı ve hiçbir şey söylemeden bir süre dolaştı, sonra konuşmaya başladı:

- Sevgili dostum, yalvarırım size, konumuza milliyetçilik sokmayın. Gezip gördüğüm Afrika'da Avrupalılar bu sapıklığın yadırganmadığını görüyorlar; fırsat bolluğu ve ırklarının güzelliğinden yararlanarak orada, bu işe memleketlerinde olduğundan daha çok kaptırıyorlar kendilerini; işte bu yüzden Müslümanlar, kendi yönlerinden, bu eğilimin onlara Avrupa'dan geldiğine inanırlar.

- Öyle ama, bana kalırsa bu işde görerek alışmanın da rolü vardır; gördüğünü yapma yasaları...

- Bu yasaların karşıt yönden de etki yapabileceklerini bilmiyor musunuz? La Rochefoucault'nun şu derin sözünü hatırlayınız: "Eğer aşktan söz edildiğini duymasa, hiçbir zaman sevmeyecek insanlar

(1) "Fransız düşüncesine, Fransız ahlakına, Fransız sağlığına aykırı düşen bir ahlaksızlık ya da bir hastalık varsa, bu adıyla saniyla, cinsel sapıklıktır." Ernest Charles *Grande Revue* (25 Temmuz 1910, s.399)

vardır." Düşününüz ki, yaşadığımız toplumda, törelerimizde, her şey öbür cinse karşı bir cinsel istek duymaya zorlar bizi, her şey karşı cinse dönmeyi öğretir, her şey ona yöneltir kişiyi, her şey bu duyguyu körükler, tiyatrolar, kitaplar, gazeteler, büyüklerden alınan örnekler, salonlardaki gösteriler, sokaklardakiler. Dumas fils "La Question d'Argent"ın önsözünde ne güzel söylüyor: "Bütün bunlara karşın âşık olunmazsa, o zaman yetişmede bir bozukluk var demektir." Bak hele! Bir genç sonunda çevresindeki bu ağız birliğine kendini kaptırırsa, bu yolu seçmesinde öğütlerin etkisi olduğunu, arzularının baskılarla istenen yöne çevrildiğini nasıl kabul etmezsiniz! Ama olur da bunca öğüte, çağrıya, isteklendirmeye bakmayıp kendi cinsine dönüklük eğilimi gösterirse hemen şu kitabı, bu etkiyi suçluyorsunuz; (ve bütün bir ülke, bir toplum için de böyle düşünüyorsunuz); 'bu sonradan edinilmiş bir eğilimdir' deyip duruyorsunuz; evet, bu ona öğretilmiştir, burası kesin; böyle bir şeyi yalnız başına bulabileceğini kabul etmiyorsunuz.

– Eğer bu gençte bir bozukluk yoksa, bunu bulup ortaya çıkarabileceğini kabul etmiyorum, çünkü bu eğilimin ancak sapıkların, yozlaşmışların ya da hastaların içinden gelebileceğine inanıyorum.

– Nedir bu böyle! İşte bir istek, bir eğilim ki, ortaya çıkamıyor, her şey engelliyor onu, ne sanat kollarında, ne kitaplarda, ne de hayatta kendini göstermesine izin veriliyor; ortaya çıkar çıkmaz yasaların pençesine düşüyor, hemen küfürler, hakaretler yağdırarak, aşağı yukarı herkesçe hor görülerek rezil ediliyor...

– Durun! Sinirlenmeyin! Sizin cinsel sapkının büyük bir mucit olduğunu kabul edelim.

– Bunu her zaman kendi kendine bulduğunu söylemiyorum; ama gördüğünü yaptığı zaman bunu isteyerek yaptığını, gördüğünün ondaki gizli eğilimle bağdaştığını söylüyorum.

– Demek ki bunun içten gelen bir eğilim olduğundan şaşmıyorsunuz.

– Böyle olduğunu görüyorum, işte o kadar... Ayrıca izin verirseniz şu noktayı da belirtiyim: Bu eğilim hiçbir zaman soydan geçme bir şey de olamaz, çünkü geçmesine neden olan eylemin kendisi kesinlikle karşı cinse dönüklüğü gerektirir.

– Güzel bir buluş.

- Şunu itiraf ediniz ki; hakaretlere dayandığına, bir türlü ortadan kalkmadığına göre, bu isteğin çok güçlü, dayanılmaz, bedeninin derinliklerine kök salmış, yani çok doğal olması gerek. Bir noktada zorlukla tıkanan, ama az öteden yine ortaya çıkan, kaynağı kurutulamayan sürekli bir fışkırışa benziyor, size de öyle gelmiyor mu? İsterseniz ortalığı kasıp kavurun, boşuna! Baskı yapın! Ezin! Ortadan kaldıramayacaksınız.

- Son yıllarda gazetelere geçen olaylar sayısının üzücü bir artış gösterdiğini kabul ediyorum.

- Öyle ki, ünlü birkaç dava sonunda gazeteler taraf tutarak bunlardan söz etmek alışkanlığına kapıldılar. Kendi cinsine dönüklük ne kadar gün yüzüne çıkarsa çıksın, o kadar yaygın sayılıyor. Gerçek şudur ki, doğaya karşı olduğunu söylediğiniz bu içgüdü, tüm doğal istekler gibi, hemen hemen aynı güçle, her çağda, her zaman ve her yerde var olup durmuştur.

- Pascal'ın sözünü bir daha söyleyiniz bakalım: "Tüm eğilimler doğanın içindedirler..."

- "Doğanın o kadar da tekdüze olmadığı kuşku götürmez. Demek ki, doğayı tekdüze kılan alışkanlıktır, çünkü alışkanlık doğayı zorlar; kimi zaman da doğa alışkanlığın üstesinden gelir ve insanoğlunu, iyi ya da kötü herhangi bir alışkanlığına bakmayarak..."

- Sizi daha iyi anlamaya başlıyorum. Ama bu gidişle, sadizmi, kan dökücülüğü, adam öldürmeyi, en az rastlanan içgüdüleri, hatta en kötülerini bile doğal olarak kabul etmemiz gerekiyor... ve bu arada bu da çıkar yol değil.

- Gerçekten, canlılara özgü birtakım alışkanlıklara dayanmaya bir içgüdü olabileceğini sanmıyorum. Aslangiller ısırmayı okşamalarına karıştırmadan sevişmekten haz duymazlar. Ama burada konudan ayrılıyoruz; kaldı ki, çok kolay anlaşılır nedenlerden ötürü, sadizm karşı cinse dönüklüğe cinsel sapkınlıktan daha yakındır... Daha yalınlaştırmak için şöyle diyelim isterseniz: Toplum düzenine uygun ve bu düzene aykırı içgüdüleri vardır. Cinsel sapıklık toplum düzenine aykırı bir içgüdüdür, işte kitabımın ikinci ve üçüncü bölümlerinde araştırdığım şey bu; izin verirseniz bu sorunu daha sonraya bırakalım. Önce kendi cinsine dönüklüğü yalnız doğal olarak görmek ve tanımak değil, daha çok onu anlatmaya ve oluş nedenini anlamaya çalışmam gerek. Konu-

ya girerken öne sürdüğüm şu birkaç gözlem yersiz değildir, çünkü şimdiden şunu bilmenizi isterim: Ortaya yeni bir aşk kuramı atmaya hazırlanıyorum.

– Bak hele! Eskisini yeterli bulmuyor muydunuz?

– Elbette hayır, cinsel sapıklığı "doğaya karşı" bir davranış durumuna sokmaya çalıştığını göre... Çok eski, çok genel, artık üstünde tartışmayı düşünmediğimiz bir aşk kuramı içinde gırtlığımıza, tepemize kadar gömülmüş yaşıyoruz; bu kuram çok önceleri doğabilimlerine girmiş, bir sürü düşünce düzenini şaşırtmış, yığınla gözlemi bozmuştur; sanırım ki, birkaç dakika konuşmakla sizi bundan kurtarmam olası değil...

– Bir kez deneyin.

– Kaldı ki size anlatmaya hazırlandığım her şey de buna bağlı.

Kitaplığına kadar gidip sırtını dayadı.

– Aşkla ilgili çok şey yazıldı; ama aşk kuramcılarının sayısı az. Doğrusu 'Platon ve Şölen' başlıklı söyleşisindeki davetlilerden bu yana Schopenhauer'den başkasına rastlamadım.

– Kısa bir süre önce M. de Gourmont'un bu konuda yazdığı...

– Bu kadar ince bir zekâ nasıl olur da mistisizmin bu son sığınağını göremez, şaşıyorum. Aşırı kuşkuculuğuyla, nasıl olur da aşkı tüm doğanın düşü, çiftleşme isteğini hayatın gizli gücü durumuna getiren bu kuramın metafizik erekliliği işe karıştırmamasından tedirgin olmaz anlamıyorum. Arada bir dehalaşan bu zekâ size söylemeye hazırlandığım sonuçlara hemen nasıl varamaz şaşıyorum. Aşkın fizik yönü üstüne yazdığı kitapta gözetttiği tek amaç, insanoğlunun sevişmesini hayvanların çiftleşmesiyle aynı aşamaya indirmektir; ben buna insanı hayvanlaştırmak derim, her şeyi insanın eğilim ve tutkularına bağlayan antropomorfizm var ya, işte onun yanına yakışan bir görüş.

– Yeni kuramınızı söylemeniz artık.

– Hemen şimdi söyleyeceğim, önce en kaba ve aykırı şekliyle. Sonra şurasını burasını düzeltiriz. Dinleyin bakalım: Aşk salt insan yapısı bir şeydir, doğada aşk diye bir şey yoktur.

– Demek ki M. de Gourmont gibi siz de aşk dediğimiz şeyin bütünüyle oldukça iyi gizlenen cinsel içgüdüden başka bir şey olmadığını söylüyorsunuz. Bu hiç de doğru olmayabileceği gibi, kesinlikle yeni bir

görüş de değil.

- Yok! Yok! "Evrensel üretme içgüdüsü" dedikleri kocaman putu Tanrının yerine geçiren bu tanrısızların görülmedik sersemlemeler olduklarını söylüyorum. M. de Gourmont'un bize kabul ettirmek istediği şey, aşkın fiziksel açıdan uyduruk bir görünüşüdür. Ben şunu ileri sürüyorum: Bir cinsi dayanılmaz bir güçle öbürüne doğru iten bu ünlü "cinsel içgüdü" onların uydurmasıdır, yoktur böyle şey.

- Bu sert çıkışlarınızla beni yıldıracağınızı sanmayın. Cinsel içgüdüğü yadsımak da ne demek oluyor? Tam bu içgüdü kuramının en genel biçimleriyle Loeb, Bohn ve benzerlerince tartışma konusu edildiği şu günlerde...

- Bu beylerin titiz çalışmalarından haberiniz olduğunu sanmıyordum.

- Doğrusu bütün yazılarını okumuş değilim.

- Ben de bir bilginle değil, doğa bilimleri konusunda az çok bilgisiz bulduğum sizinle konuşuyorum zaten... Yok, yok! Kendinizi savunmaya kalkışmayın, bilgisiz olan yalnız siz değilsiniz, edebiyatçıların çoğu böyledir. "İçgüdü" sözünü kullanmanın uygun düştüğü, gerçekten çok belirsiz sınırları ne keskinleştirmeyi, ne de birkaç cümleyle belirtmeyi başarırlar ve "cinsel içgüdü" deyiminde kimilerinin, bildiğimiz öbür içgüdüler gibi, şaşmaz bir mekanizma¹ doğruluğuyla çalışan ve M. de Gourmont'un "boyun eğmek zorunda kalınır" dediği, önüne geçilmez, açık ve kesin bir güç görmekten hoşlandıklarını bilerek, size

(1) "... Buğday bitlerinde olduğu gibi sinir sistemi tek merkeze bağlıysa düşmanları olan "cerceri" (avlarını uyuşturarak yakalayan bir iğneli böcek türü) iğnesini bir kere, hareketler üç ayrı boğumdan geliyorsa üç kere, dokuz boğumluysa dokuz kere batırır; kanatlı kum karıncası da sürfelerine, iri gece kelebeğinin; genellikle gri kurt diye tanıyan tırtıllarından korunmasını sağlamak için böyle yapar; ense boğumuna iğne sokmayı çok tehlikeli bulursa, gerekli hareketsizlik derecesini sağlamak için bu boğumu hafifçe çiğnemekle yetinir." v.b. (J.H. Fabre'in gözlemlerine dayanarak Remy de Gourmont'un verdiği örnek, s. 258. Bu konuda Marchal'ın Bohn tarafından "Nouvelle Psychologie Animale" adlı kitabından tekrarlanan ayrıntılı eleştirmesine bakınız, s. 101-104).

Bu söyleşinin aşağı yukarı tamamı 1908 yazında yazıldı; Bohn'un "Nouvelle Psychologie Animale" adlı kitabı daha yayımlanmış değildi ve içindeki kuramlar benim bu kitapta ortaya attıklarına çok benzeyen, Max Weiler'in "Sur la modification des instincts sociaux" adlı anılarından da daha haberim yoktu.

güvenle söylüyorum: Hayır, böyle bir içgüdü yoktur.

- Kelime oyunu yaptığınızı görüyorum. Sizin Bohn, kısa bir süre önce çıkan küçük bir kitabında büyük bir olgunlukla şöyle diyor: "Asıl tehlikeli olan şey, içgüdü sözcüğünün kullanılması değil, bu sözcüğün hangi anlama geldiğini bilmemek ve bundan bir açıklamamış gibi yaranlanmasıdır."¹ Doğru söylüyor. Ne olursa olsun, siz de cinsel içgüdü-yü kabul ediyorsunuz, zaten başka bir şey yapamazsınız ki; ancak kimilerinin ona yakıştırdıkları otomatik kesinlik yoktur bu içgüdüde diyorsunuz.

- Ve canlılarda aşağıdan yukarı doğru çıkıldıkça önemini yitirir durur.

- Öyle ki, diyeceksiniz, hiçbir canlıda insanda olduğu kadar kararsız değildir.

- Bugün insandan konuşacak değiliz.

- Kararsız mararsız, bu içgüdü gelip yerleşmiş bir kere; bir rol oynamış ve bunu da iyi başarmış.

- Evet iyi başarmış... doğru.

Durakladı; alnını sıvazladı; bir süre ne diyeceğini düşünür gibi geldi bana; sonra başını kaldırarak konuşmaya başladı:

- Bu "cinsel içgüdü" deyiminden siz, aşağı türlerde oldukça sağlam bağlanmış olan, ama canlılar merdivenin basamaklarından çıktıkça daha kolay ve daha sık dağılmaya başlayan bir otomatizm ya da en azından bir eğilimler demeti anlamı çıkarıyorsunuz.

Bu eğilimleri bir arada tutmak için çoğu zaman, daha sonra size açıklayacağım, şu beraberliğin, bu danışıklığın, şu dayanışmanın olması gerekecektir, yoksa demet bozulur ve eğilimler dağılır gider. Bu içgüdü'nün tek çeşit olmadığını da söyleyebilirim; çünkü her iki cinsi de dölleme eylemine götüren şehvet, bildiğiniz gibi yalnız bu eyleme bağlı bulunmamaktadır ve bu şart da değildir.

Evrim sırasından şehvet, ister eğilimden önce gelsin, ister sonra, bu bence önemli değil artık. Yaşama faaliyetinin kendini gösterdiği her eylemin haz doğurduğunu düşünmeksizin kabul ederim, şöyle ki, bir defada en büyük harcamayı yaptıran ve hayatın sürüp gitmesini

(1) Bohn, s. 121.

sağlayan cinsel eylemde duyulan haz aşırı bir heyecanla son bulur... Bu çekici ödöl olmasaydı, kuşkusuz kişi için fazlasıyla çabaya mal olan bu türetme görevini yapan çıkmayacaktı; ama duyulan haz, ondan kopamayacak,¹ ondan kolayca kendini kurtaramayacak kadar doğurduğu sonuca bağlı değildir. Bundan ötürü şehvet, dölleme tasası olmadan yalnız şehvet olarak aranır durur. Hayvanın istediği şey döllemek değil, salt şehvettir. Şehveti arar ve bu arada bir rastlantı olarak dölleme işini de yapmış olur.

– Bu açık gerçeği bulma işi demek kala kala bir cinsel sapkına kaldı.

– Doğrusu belki de sürüp giden kuramdan sıkıntı duyan birisi gerekirdi. Şu noktayı gözden kaçırmamanızı rica ederim: Schopenhauer ve Platon ortaya attıkları kuramlarda cinsel sapkınlığı da hesaba katmaları gerektiğini anlamışlardır; başka türlü davranamazlardı; hele Platon onu öyle iyi bir yere oturtuyor ki, telaşa düşmekte haklı buluyorum sizi; daha üstün bir kuram ortaya atmış olan Schopenhauer'e gelince, cinsel sapkınlığa bir tür aykırılık olarak bakıyor ve bunu, daha sonra size anlatacağım gibi, doğru görünmekle birlikte yanlış bir biçimde açıklıyor. Fizikte olduğu gibi biyolojide de aykırılıkların beni korkuttuklarını saklamayacağım; anlayışım orada tökezliyor, kurtulmaya olanak tanıyan, zorlayan bir yasa ancak sakıncayla kabul eden bir doğal yasa anlayışına sığmıyor.

– Öyle ki, sizin gibi bir yasa dışı...

– ... parmakla gösterilmeyi, insanların yaptığı yasalar, çağının ve ülkesinin âdetleri karşısında rezil olmayı kabul edebilir, ama doğa sınırlarının dışında yaşamayı hiç edemez; zaten bu da olacak şey değildir; doğada bir sınır varsa bunun nedeni doğanın çok erken çerçeve içine alınmış olmasıdır.

– Siz de işinize öyle geldiği için çerçeveyi aşkın berisine koyuyorsunuz, ötesine değil. Çok güzel! Densizlik olmazsa bütün bu kanılara yalnız başınıza mı vardığınızı sorabilir miyim size?

– Yararlandıklarım oldu. Örneğin Lester Ward'ı okumak görüş açımı genişletti, daha doğrusu görüşümün kesinleşmesine büyük

(1) Hiç olmazsa "üstün" denen türlerde.

ölçüde yardım etti. Korkmayın, ne demek istediğimi anlatacağım; en sonunda size şunu göstermek istiyorum; kuramım yıkıcı olmak şöyle dursun, M. de Gourmont'un aşktan çekip almak istediği üstündeğeri geri veriyor bana.

- Aman ne güzel! Sizi dinliyorum... Bir şey diyordunuz, birisinin kitabını okuduğunuzu...

- Lester Ward'ın. Kendisi Amerikalı bir iktisatçı-biyologdur ve jinekosantrizm (kadını merkez alma) kuramının savunucusudur. Önce size görüşlerini açıklayacağım, onun kanalıyla konunun özüne giriyoruz.

III

Lester Ward'ın jinekosantrizm kuramı ile karşı koyduğu androsantrizm (erkeği merkez alma) tam bir kuram sayılmaz, bir kuram sayılsa bile bilinçsiz olduğu söylenebilir; androsantrizm genel olarak doğabilimcilerce izlenen, erkeği tüm canlı türlerinin baş temsilcisi olarak görme, yapılan tariflerde onu başa geçirme, kadını ancak ikinci sıraya koyma alışkanlığıdır.

Lester Ward'ın hareket noktası ise gerekirse doğanın erkekten vazgeçebileceğidir.

- Sevsinler onu.

- Hayran olduğunuzu bildiğim Bergson'da sizin bu çıkışınıza cevap veren bir cümle buldum: "Evolution Créatrice" adlı kitabında "Cinsel yoldan üreme belki de bitki için bir lükstür" diyor (s.130). Dişi, işte onsuz olmaz. Lester Ward da şöyle yazmış: "Erkek unsur belirli bir dönemde işe karıştı..." ve akıllıca eklemiş, "bunda gözetilen tek amaç, soydan geçme tohum özlerinin birleşmesini sağlamaktır. Erkek unsurun türemesi doğanın ilk oyunu, ilk eğlencesi olmuştur."

- İster eğlence, ister sıkıcı bir görev olsun, sonunda erkek çıkmış ya ortaya; sizin jinekosantrist nereye atıyor onu bakalım?

- Görüşünü her açıdan incelemek zorundayım. Bakınız! Sanırım ki şu parça kuramın nedenini size anlatmaya yeter.

Küçük bir sayfadan okumaya başladı:

"Kuşların normal rengi yavruların ve dişinin rengidir; erkeğin rengi onun aşırı değişkenliğinin sonucudur. Dişiler böyle değişe-

mezler, biyolojik sistemin ağırlık merkezini onlar kurarlar. Goethe'nin sözünü ettiği bu "inatçı devamlılık gücü" onlardır. Dişi yalnız soyunun temsilcisi değil, tüm benzetmeler bir yana, soyun kendisidir.¹

– Ben bunda pek şaşılacak bir şey görmüyorum.

– Başka bir parça okuyayım: "Değişim ya da diğer bir deyimle, gelişim yalnız erkekte olur, dişide hiçbir değişme olmaz. İşte bundan ötürüdür ki çokluk, dişinin soyaçekimi erkeğin de değişimi temsil ettiği söylenir." Ayrıca Ward, W.K. Brooks'un şu cümlesini tekrarlıyor: "Yumurtalık soyaçekim yasasının kendini göstermesini sağlayan maddi ortamdır, oysa erkek unsur yeni değişimlerin eklenmesine yarayan iletme aracıdır." Üslubu bağışlayın, ben sorumlu değilim bundan.

– Devam edin siz! Söylenenler beni ilgilendirince artık üslup müslup aramam.

– Ward bütün bunlardan dişi unsurun üstün olduğu sonucunu çıkarıyor. "Dişi cinsin doğal ve gerçek olarak üstün cins olması görüşü inanılmaz gibi gelir" diyor, "ancak biyolojiyi iyice bilen en serbest ve en özgür görüşlü olanlar bunu anlayabilirler." O böyle diyedursun. Benim "bunu anlayabilenler" arasına girmekten kaçınmamın nedeni, üstünlük düşüncesini felsefeyle pek bağdaşır bulmamamdır. Roller arasındaki bu ayrıntıyı iyi anlamayı yeterli görüyorum ve sanıyorum ki, siz de onu benim gibi anlıyorsunuz.

– Devam ediniz.

– Söylediklerine bir dayanak olarak Ward, canlı türlerindeki evrimlerin değişik aşamalarında erkek unsurun bir çeşit tarihçesini yapmaya kalkışıyor. Eğer izin verirsiniz biraz göz gezdirelim. Bu unsuru şöyle anlatıyor: Önceleri belirsiz, selenterelerin² hüsnalığımda az çok belirli, sonra iyice belirli ama, kimi vahşi kadınların boyunlarına bir fallus asmaları gibi, yalnız bir dölleme aleti olarak kendisinden elli ya da yüz kat büyük bir dişinin taşıdığı, ona kenetlenmiş ufak bir parazit.

Bu garip durumu o zaman kadar hiç duymadığımdan şaşırıp

(1) Lester Ward: "Sociologie Pure" Cilt II, s.28 (René Worms'un çevirisi).

(2) Selentereler: Hemen hepsi suda –denizde– yaşayan, bir eksene göre bakışimli, sölsüz, torba şeklinde basit sindirim aygıtı bulunan hayvanlar. (Ç.N.)

kaldım:

- Anlattığınız doğal öyküde gerçek payı var mı? Sizin Ward biraz ileri gidiyor; dediklerine inanacak mıyız?

Ayağa kalktı ve kitaplığına doğru yürürken şunları söyledi:

- Bu canlı türleri ve onların huyları eskiden beri bilinmektedir. "Peter Schlemihl"ın yazarı, kılı kırk yaran Chamisso, onlarla ilk uğraşanlardan biridir. İşte Darwin'in, uzun zaman yumuşakçalar türünden oldukları kabul edilen sirriped'leri inceleyen 1854'de çıkmış iki ciltlik kitabı; sirriped'lerin çoğu hünsadırlar ama, Darwin'e göre, bunların kimisi türlerinde ancak yapacakları hareketler için gerekli biçime girecek kadar aşırı ölçüde yalınlaştırılmış minicik erkekler bulunur; ne ağzı, ne de sindirim sistemi bulunan bu tohum taşıyıcılardan her dişinin üstünde iki, üç ya da dört tane vardır. Darwin bunlara tamamlayıcı erkekler diyor. Bunlar parazit kabukluların birtakım türlerinde de bulunurlar. Kalın bir hayvanlar bilimi kitabı açarak; işte bu resim, dedi, üstüne yapılmış erkeğiyle korkunç "chondracanthus gibbosus" dişisini gösteriyor...

Ama ben bu araştırmalardan yalnız kuramıma yararlı olabilecek parçaları alacağım. Kuramımı açıklayan bu kitapta bütünüyle tamamlayıcı olarak ortaya çıkan erkek unsurun, türün yararına harcanmayan, bireye göre değişebilen kullanılmaya hazır maddeyi, değişme maddesini, kendinde sakladığını ve gittikçe daha çok saklama eğilimi gösterdiğini ortaya koyuyorum.

- Sizi izleyemiyorum, çok hızlı gidiyorsunuz.

- Lester Ward yardımcı olacak size, bakın ne diyor: "Aşağı türlerde dişiye göre erkek sayısının çokluğu normal bir şeydir." Evet, ama ben de şöyle diyorum: Erkek sayısının çok olduğu aşağı türlerde dölleme erkeğin sonudur; başka bir şey yapmadan döllemeyle yok olur gider. Bir dişiyi döllemeye tek bir erkek yeteceğine göre, birey sayısında gereksiz bir çokluk vardır; daha şimdiden biz burada fire, aşırı bolluk ve birey sayısı şeklinde, türün yararına kullanılmayan madde, gereksiz çokluk, karşılıksızlık olduğunu görüyoruz. Canlı aşamalarında dişi sayısına göre erkek bireylerin sayısı azaldıkça bu karşılıksızlığın, bu gereksiz çokluğun kendini toparladığı söylenebilir: Birey kendindeki gücü tanımaya başlar. Ward'ın temel ilkesi değişmez: "Önemli olan hiçbir dişi-

nin döllemeden kalmamasıdır." Böylece erkek unsurun sürekli¹ artışı başlar, erkeklerin artışı ve tohumun artışı. Ama, tek bir yumurta ile olsun döllemez, soyu dişiye el koyduğu halde, erkek, kısa bir süre sonra kullanacağı bir güçle dolu olarak boşa kalır.

– Herhalde soyunu korumak ve soy tasası dişiye kımıldamaktan alıkoyduğu sürece onun ihtiyaçlarını karşılamak için yararlanacak bu güçten, öyle değil mi?

– İzin verirsiniz yine Ward'ı yardıma çağıracağım: "Hiçbir şey," diyor, "androsantrik kuramdan esinlenerek sık sık tekrarlanan, 'üstün' denilen erkeklerin bu yeni edindikleri gücü dişiye yavrularını korumak ve beslemek için kullandıkları düşüncesi kadar sakat olamaz." Sonra da örnekler veriyor. Okumamı ister misiniz?

– Kitabı verirsiniz bana. Çabuk geçelim bunları.

– O kadar da çabuk geçemeyiz. Daha buna hazır değiliz.

Darwin'in iki cildini yerine koydu, gelip oturdu, daha yatışık bir sesle konuşmaya başladı:

– "Önemli olan hiçbir dişinin döllemeden kalmamasıdır." Doğru! Ama bir dişiye döllemeye bir tek erkek yetiyor; nasıl söyleyeyim, bir sıvı fişkırışı, bir tek spermatozoid yetiyor bu işi yapmaya! Oysa her yerde erkek unsur bolluğu var. Oysa döllemek için kendimizi yitirmedikçe erkek sayısı üstün geliyor; oysa erkeklerin orantılı sayısı azaldığı zaman her erkek daha çok sayıda dişiye dölleyebilecek duruma giriyor. Bu şaşılacak sır nedir? Nedenini araştırmadan önce size sonuçlarını anlatma isterim.

IV

Aşağı türlerde ilk sonuç, önüne geçilmez sonuç şu oluyor: Dişi (örneğin sirriped'lerde olduğu gibi) aynı zamanda birkaç erkeğe yer vermezse (yine de yeterli olmaktan uzak bir miktarını ağırlayabiliyor ve ancak birini eşliğe alıyor) şu kaçınılmaz sonuç çıkıyor karşımıza: Sevişmeyi... normal sevişmeyi tanımayacak, çiftleşemeyecek olan küçümsemez sayıda erkek kalıyor ortada; arzularını "normal yollarla" tatmin

(1) Ya da sürekliye yakın: Bu konuşmanın sonunda, yasaya uymamış gibi görünmekle birlikte, kuramımı doğrulayan birtakım türler göreceğiz.

edebileceklerin sayısından küçümsenmeyecek kadar çok sayıda erkek.

- Erkek oranının azaldığı türlere geçelim artık.

- Bu türlerde dölleme gücü artar ve artık bir kitle sorunu olmaktan çıkıp bir birey sorunu haline gelir. Ama yine de sorun değişmez: Dölleme maddesinin aşırı bolluğu; ekim yapılacak tarlaya göre bol tohum, alabildiğine bol tohum.

- Korkarım ki siz de istemeyerek neo-maltüsyenlerin oyununa geliyorsunuz: Erkekler birkaç kez aynı dişiyle çiftleşecekler; birçok erkek tek bir dişiyle...

- Ama genellikle dişi, dölleme olur olmaz büzülüp oturur.

- Hayvanlardan söz ettiğinizi görüyorum.

- Evcil türlerde kolay çare bulunur buna: Sürü başına bir damızlık, kümes başına bir horoz bulundurulur ve geri kalan erkekler iğdiş edilir. Oysa doğa iğdiş etmez. İğdişlerde fazla dokulardan meydana gelen o gereksiz ve çirkin şişkinliğe bakınız: Sığırlar, iğdiş horozlar ancak kasap dükkânlarına yakışırlar. İğdiş edilme erkeği bir çeşit dişi duruma getirir: Erkek dişi tipine dönecek, daha doğrusu bu tipi üstünden atamayacaktır. Yalnız, dişide hemen soyun yararına kullanılan bu yedek madde acaba iğdiş edilmemiş erkeklerde ne olur? Değişme maddesi olur. "Üstün" denen türlerin hemen hemen hepsinde erkeği bir gösteriş, şarkı, sanat, spor ya da beceriklilik, kısacası oyun ustası yapan "cinsel ayrı biçimlilik" denen şeyin anahtarı sanırım ki budur.

Notlarım karıştırarak devam etti:

- Bergson'da durumu daha iyi aydınlatılabileceğini sandığım dikkate değer bir parça buldum... Hah! İşte! Canlı dokularda görülen iki çeşit olayın karşıtlığından söz ediyor burada, bir yanda anajenez, öbür yanda katajenez. "Anajenetik enerjilerin rolü" diyor, "organik maddelerin özümlemesi için düşük enerjileri bulunmaları gereken düzeylere yükseltmektir. Dokuları yapan bu maddelerdir. Oysa..." Katajenezin tanımlanması bu kadar belirli değildir. Anladınız değil mi? Anajenetik diye dişinin rolüne, katajenetik diye de erkeğin rolüne deniyor. İğdiş edilme erkeği kullanılmayan anajenetik bir gücün baskısı altına soktuğuna göre, karşılıksız harcamanın onun için ne kadar doğal olduğu meydandadır.

- Öyle ama, bu madde bolluğunun iğdiş edilmemiş erkeklerde de-

ğişim sağlayabilmesi sanırım ki ancak harcanmaması şartına bağlı kalıyor. Demek istiyorum ki, bu değişimin cinsel orucun azlığı ya da çokluğuyla doğrudan doğruya ilgili olduğuna kuşku yok.

Bu sözleri bir öğreti gözüyle bakmak gerektiğini sanmıyorum. En bilgili hayvan yetiştiriciler, damızlığı günde bir kez çekerler dişiye; oysa bu hayvan daha küçücükken düzensiz bir sürü saldırışlarla kendini tüketecek, kesinlikle gücünü yitirecekti; ama yine de ayrı biçimliliğinin¹ özelliklerinde bir değişiklik olmayacaktı. İğdiş edilen hayvanlarda etkinliği yok olan katajenetik güç tam erkekte ön plana geçer.

– Kadın peşinde koşa koşa tiz perdelere çıkamayan tenorlar geldi aklıma...

– Yalnız şu söylenebilir ki, "üstün" denilen türlerde bu ayrı biçimlilik izleri ancak tohum harcama en aza indiği zaman en belirli biçimde ortaya çıkar. Buna karşılık, cinsel oruç dişiye pek yararlı olmaz; hiçbir katajenetik güç soyun devamı için harcanmadığı zaman değişme maddesi haline gelmez... Bakınız! Bergson'dan aldığım parçanın yanında 1905'te beş akademinin yıllık oturumunda Perrier'nin yaptığı konuşmadan çıkardığım bir parça var. Çok değişik bir şey söylemiyor ama...

– Okuyun bakalım.

– "... aşığı türden hayvanlarda yumurtaların, içinde meydana geldikleri varlığı ortadan kaldıracak bir ağgözlülükle bu harcanmamış maddeleri kendilerine mal edebilmeleri, üstün hayvanlardaki bütün yarırsız gelişmelere karşı koymaları demektir ve bundan ötürü dişiler çoğu zaman yavru bireylere benzemekten kurtulamazlar, oysa öbür cins bunun ancak kısa bir süre etkisinde kalır."

– Anajenez.

– "Tersine, konu erkek cins olduğu zaman bütün bunlar karışıklık, çelişme, aykırılık gibi görülür. Oysa bu cinsin de özellikleri vardır. Bu parlak süsler, bu büyüleyici baştan çıkarma araçları gerçekte ölü üreme organlarının aptalca ortaya serilmesinden, düşüncesizce yapılan harcamaların belirtisinden, organizmanın ölçsüz savurganlığından, dışa vuran ve tutumluluk nedir bilmeyen bir mizacın işaretinden başka

(1) Söz konusu ayrı biçimlilik tek tırnaklı hayvanlarda çok belirli değildir; ama söylediğim kadarı bütün öbür türlerde vardır.

bir şey değildir."

- Katajenez! Evet, aşırı katajenez!..

- "Kelebeklerin şatafatlı renkleri zarıflığı kuşku götürmeyen, ama canlı da olmayan incecik pullardan gelir... Kuşların renkleri hiç de canlı olmayan tüylerinde gelişir, v.b." Size bütün konuşmayı okuyacak değilim ya.

- Heykel ve resmin, kısacası sanatın, Yunan tapınakların ve katedrallerin kullanılmayan kısımlarında gelişmeye başlaması da aynı şey değil mi?

- Doğru, örneğin dorik pervaz saçakları ve aralarındaki dörtgenler için de aynı şey söylenir. Denilebilir ki, ancak bir işe yaramaya çalışmaktan kurtulan şeyler estetik ereklığe yararlı kılınıbiliyor. Bırakalım bunları; konumuzdan ayrılmayalım.

- Sonuç olarak Perrier şöyle diyor: "Demek ki, dişi cins bir tür fizyolojik öngörü cinsidir; erkek cins ise aşırı, ama verimsiz harcamalar..."

- Seçme burada işe karışıyor değil mi? Bülbülün ötüşü gibi bütün bu güzel renklerin, bu şaşırtıcı biçimlerin yalnız dişiye çekmeye yaradıklarını Darwin bize öğretmiyor mu?

Burada yine Ward'a başvururum. Size boyuna parçalar okumamı bağışlayınız, ama ortaya atmakta olduğum kuram yadırganır bir nitelikte olduğundan, kendime birtakım dayanaklar sağlıyorum:

"Dişi soydan geçme özelliklerin bekçisidir. Değişim aşırı olabilir... düzen altına alınması gerekir. Kadın doğanın dengeleme unsurudur..."

Ve başka bir parça: "Doğanın sesi, istek uyandıran canlı bir ilgiyle erkeğe: Dölle! derken kadına da başka bir emir veriyor: Seç!..."

Doğrusunu söylemek gerekirse, ben bu "doğanın sesi" deyiminden hoşlanmıyorum. Tanrıyı yaratıcı olmaktan çıkarıp yerine "sesler" falan koymak ne gülünç şey! Bu uz dilli Doğa hani o "boşluktan hoşlanmayan" doğanın ta kendisiymiş gibi geliyor bana. Bu tür bilimsel mistisizmin bilime dinden daha zararlı olduğunu sanıyorum... Önemi yok! "Ses" sözcüğünü gerçeğe en yakın anlamında alalım ele; yine de bu sesin erkeğe 'Dölle!' ve dişiye 'Seç!' dediğini kabul etmiyorum. Her iki cinse de "Haz duy!" der, işte o kadar; bu ses yükümden bağışık tutulmasını isteyen salgı bezinin, kullanılmalarını isteyen organların sesidir

ve o organlar asıl işlerinin gerektirdiği biçime girmişlerdir, ama yalnız şehvet ihtiyacı yönetecektir onları. Başka bir şey değil.

Dişinin o sözde seçme yetkisine gelince, mantık yönünden bunu kabul etmek pek güç değildir; ama çoğu zaman dişi en becerikli erkeğin malı olur ve kala kala ortada o erkek kaldığına göre onu seçmekten başka bir şey yapamaz.

Sıkılmış gibi biraz sustu; sönen sigarasını tekrar yaktı ve devam etti:

– Erkek unsurun aşırı sayıda olmasının sonuçlarını kısaca gözden geçirdik (Kitabımın, isterseniz size yarın anlatacağım ikinci bölümünde bu konuya tekrar dönmeyi düşünüyorum); şimdi bunun nedenini araştıracamız.

V

Varılan sonuçla aynı oranda olmayan bütün harcamalara tutumsuzluk diyorum. Kitabımın birkaç sayfasını genel olarak doğadaki tutumsuzluğa ayırdım. Biçimlerdeki tutumsuzluk; sayıdaki tutumsuzluk. Bugün yalnız bu ikinciyle ilgilenelim. Önce yumurta sayısının çokluğu, sonra da tohumda aşırılık.

Büyük beyaz doris (bir tür deniz salyangozu) yaklaşık olarak 600.000 yumurta yumurtlar (bunu hesaplayan Darwin, gerçeğin çok altında kaldığını sandığını da eklemiştir). "Bununla birlikte" diyor, "bu doris türüne pek sık rastlanmadığı da bir gerçektir, çünkü her zaman taşların altına bakıp aramayı iş edinmeme karşılık, ancak yedi tane görebildim.¹" Yumurta sayısında cinsin yararına olması gereken bu tutumsuzluk onun aşırı ölçüde üremesini sağlamaktan uzak; tersine, çoğu zaman tutumsuzlukla oranlı bir başarı güçlüğü gösterir gibi oluyor. Darwin daha ilerde şöyle diyor: "Ama doğa bilimciler arasında hiçbir yanlışın şunun kadar yaygın değildir: Bir türdeki bireylerin sayısı o türün üreme gücüne bağlıdır.²" Demek ki birkaç yüz yumurtanın eksikliği doris cinsinin ortadan kalkmasına yol açacaktır, diye düşünmek

(1) "Voyage d'un naturaliste" s.216.

(2) "Voyage d'un naturaliste" s.216.

yersiz olmaz.

Başka bir yerde Darwin, rüzgârın kozalaklılardan söküp uçurduğu çiçektozu bulutlarından, "sırf birkaç tohum rastgelip yumurtacıların üstüne düşebilsin diye havalanan bu kalın çiçektozu bulutları"ndan söz ediyor. Eğer her çiçektozunda yumurtacığa doğru yönelmesini sağlayan bir içgüdü olsaydı, böyle bir bolluğun hiçbir anlamı kalmayacak, hiçbir şey onu haklı gösteremeyecekti. Ama belki de erkek unsur oranındaki en önemsiz bir azalma, bu gizemli dölleme eyleminin aşırı bir şans işi olmasına yol açacaktı.¹

Doğada hemen hemen değişmeyen bu erkek unsur bolluğunun² nedenini acaba cinsel içgüdünün birtakım kararsızlıklarında aramak doğru olmaz mı? (Kararsızlık ve içgüdü sözlerini bir araya getirmem bilmem doğru mu?) Bu içgüdünün verdiği emirlerin pek de belirli olmadıklarını az sonra görmeyecek miyiz? Doğa, beceriksizliğini bilen ve attığını vuramama korkusuyla nişancılıktaki başarısızlığını fazla atış yapmakla karşılamaya çalışan bir atıcıya benzetilemez mi?

– Ereklikten yana olduğunuzu sanmıyordum.

– Evet, öyle, "neden?" sorusu beni "nasıl?" sorusundan daha az ilgilendirir. Ama bu iki soruyu ayırt etmek çoğu zaman oldukça güçtür. Doğa, başı sonu olmayan bir ağ, hangi ucundan tutulacağı bilinmeyen kopuksuz bir zincirdir; anlaşılması en güç olan şey, her ilmeğin oluş nedeninin (eğer bir "oluş nedeni" varsa) bir önceki ilmekte mi, yoksa bir sonrakinde mi bulunduğunu ve tüm doğa kitabını, iyice anlaşılması

(1) Birtakım türlerde içgüdü kendini göstermeye başlar başlamaz erkek unsur oranının azaldığını bu parçanın sonunda göreceğiz.

(2) Blanchard'dan aldığı "Bir ipek kurdu dişisini yakalayıp cebine koyan ve evine peşinde iki yüzü aşkın erkek kurttan meydana gelmiş bir bulutla dönen doğa bilimci"nin hikâyesini anlattıktan sonra M. de Gourmont "Erkekler sayıca dişilerden aşırı ölçüde üstün görünüyorlar, ömrünü tamamlayabilenlerin sayısının yüzde biri aşmaması olasıdır" diyor. Ayrıca şunu da söylüyor: "Bir tür iri gece kelebeğinin kafese konan dişisi yüzlerce erkeği oraya çekebilir." Darwin "Descendance de l'homme"da (Cinsellikte orantı üstüne) şöyle diyor: "Birtakım türlerde erkekler o denli eşitleşebilirler ki, hemen hemen hepsi ergen kalır. Su kenarlarındaki erkek sakalı denen otlar üstünde durmaktan hoşlanan ve süs olarak takılmak için toplanan, gümüş mavisi rengindeki güzel küçük mayıs böceği (*hoplia cerulea*) türünde 800 erkeğe bir dişi düşer; öbür mayıs böceklerinde de (*Rhizotrogus oestivus*) 300 erkeğe karşı bir dişi vardır." Edmon PERRIER

Le Temps, 1 Ağustos 1912

için, sonundan başlayarak okumanın daha doğru olup olmadığını bil-
mekdir – yani, son sayfa ilkinin açıklaması mıdır, değil midir, son hal-
ka baştağının gezli nedeni midir, değil midir?.. Ereklığı tutan kimse, ki-
tabı sonunda başlayarak okuyandır.

– Ne olur metafiziğı bir yana bırakalım!

– Siz bir önceki halkayı mı istiyorsunuz? Bir biyoloji bilgini çıkıp
da, örneğın aşırı besin bolluğının büyük oranda dışının meydana gel-
mesine yardım ettiğı (doğrusu bunun gereğı gibi tanıtlanmış olup olma-
dığını bilmiyorum)¹ ama bu aşırı bolluğun doğal durumda hiçbir za-
man gerçekleşmediğı, gerçekleşse bile uzun sürmediğı cevabını versey-
di size, buna inanır mıydınız? Diyelim ki böyle bir besin bolluğı vardır
ve bu kurama göre büyük oranda dışı meydana gelmiştir, o zaman; ya
aralarından bir kısmı döllenmemiş olarak kalmak tehlikesiyle karşılaşa-
caktı (bu da Ward'ın ilk konutuna aykırıdır), ya da, hepsi döllendiğı za-
man, daha ilk kuşaktan başlayarak birey sayısındaki aşırılık besin yet-
mezliğine yol açacak ve bu da erkek oranının artmasıyla sonuçlanacak-
tı; böylece iki kuşak sonra denge yeniden kurulmuş olacaktı. Çünkü il-
ke olarak kabul edilebilir ki, doğada, eğer canlılar birtakım nedenler-
den ötürü büyük oranda ortadan kalkmazlarsa, hiçbir zaman aşırı be-
sin bolluğı olamaz, her zaman aynı yemlikten doyan mümkün olduğu
kadar çok sayıda ağız olur. Bu açıklamadan hoşlandınız mı?

(1) Bu konuda en ilgi çekici gözlemler Fabre'ın Osmilerle ilgili gözlemleri olabilir.
"Osmiler," diyor, "yumurtalarını bıraktıkları yerin, çıkacak kurtçuklar için yeterli olup ol-
madığına bakarak bu yumurtaları cinsiyetlerine göre düzenlerler. Yine herkes bilir ki
arılar, yumurtalar için yaptıkları hücrenin büyüklüğüne ve kurtçuklara verdikleri besine
göre istedikleri kadar kraliçe, yabağ arısı ya da dışı işçi yetiştirirler. Erkeğe önem veril-
mez."

Ayrıca W. Kurz'un Kladoserler hakkındaki (Claus tarafından anlatılan) gözlemle-
ri de önemlidir: "Erkekler genel olarak sonbaharda ortaya çıkarlar; yılın her döneminde
ve kısa bir süre önce tanıtlanmış olduğu gibi, kendilerini çevreleyen ortamdaki değışik-
liklerden ötürü biyolojik koşulların "elverişsiz" duruma girdiğı her sürede de belirebilir-
ler." Zooloji, s. 636. René Worms "Fransa'daki doğumlarda cinsellik" üstüne yaptığı dik-
kate değeri araştırmada şu sonuca varıyor: Çok yaygın bir inancın tersine, bir toplulukta
daha çok erkek doğması yoksulluk belirtisidir; zenginleştikçe erkek çocuk sayısı azalma-
ya başlar ve topluluk rahata kavuşunca kız sayısı artar. Kendisinden parçalar aldığım Ed-
mond Perrier şunu ekliyor: "Kabul etmek gerekir ki bu sonuç benim vardığım sonuca
her bakımdan uygundur..." Edmond PERRIER *Temps*, 1 Ağustos 1912

- Bir de... bundan sonraki halkayı deneyelim.
- Zinciri öbür ucundan tutalım: Cinsel içgüdünün yetersiz olduğunu, evet, cinsin devamını sağlamaya yetersiz bir kesinlikte olduğunu görürsem, erkek sayısının üstünlüğünü gerekli bir önlem olarak sayabilirim...
- Erkek sayısının yetersiz kaldığı türlerin söndüğünü söylemek daha doğru olur.
- Öyle diyelim isterseniz. Birbirlerine karşı yürüdüklerinden ötürü ereklitten ve evrimden yana olanlar işte bu aynı noktada birleşirler. Erkek sayısındaki çokluk, soyun devamı için gereklidir; çünkü cinsel içgüdü yeterli değildir.
- Tanıtlanması gereken nokta da bu.
- Bunun doğadaki yetersizliğini az sonra göreceğiz; ama daha önce bu açıkça görülen yetersizliğin akla yakın nedenlerini sizinle birlikte araştırmak ve konumu belirtmek isterim. Yavaş yavaş ilerleyelim.
- Sizi izliyorum. Şöyle diyordunuz: Erkek unsur oranındaki en önemsiz bir azalma dölleme eyleminin aşırı bir şans işi olmasına yol açacaktır...
- Güç bir iş var ortada. İşte iki unsur: Erkek ve dişi, iş onları birleştirmekte; bunun için de şehvetten başka bir silah yok elde. Oysa şehvete varmak için bu iki cinsin birleşmesi de şart değil. Dişiyi döllemek için erkeğin gerekli olduğuna kuşku yok; ama erkeğin haz duyması dişi-siz de olur. Bu ünlü "cinsel içgüdü" hayvanı, şehvetin elde edilmesini sağlayan otomatizme kolayca sokabilir, ama belirtileri o kadar kararsızdır ki, bu arada döllemenin de olması için doğa kimi zaman, orkidele-rin bir şans işi olan döllemelerinde olduğu kadar ince kurnazlıklara başvurmak zorunda kalır.
- Ereklği tutarak konuşuyorsunuz.
- Durun bakalım: Türetme diye bir şey de var; bilmem olmaması mümkün müydü; ama var işte. İstenen şey onu en kısa yoldan açıklaya-bilmektir. Önümüzde üreme yoluyla devam eden, ancak döllemeyle üreyebilen varlık çeşitleri var. Bu güç bir iştir diyorum; işe atakça giri-şilmiştir ve istenenin olmaması olasılığı o kadar çoktur ki, başarısızlık-lara çare bulmak için erkek sayısındaki bu aşırılığın gerekli olduğuna kuşku yoktur.

– Görüyorsunuz ki doğanın "amacı" yine ortaya çıkıyor.
– Benzetmem sizi yanılttı. Bir Tanrı vardır ve doğada "amaç" diye bir şey yoktur; yani bir amaç varsa, bu ancak Tanrıdan gelebilir. Döllemeye yol açacak hareketleri yapmanın tek nedeni olan şehvette amaç yoktur; ama ister eğilimden önce, ister sonra gelsin; şehvetin özgül olduğunu söylüyorum size, kendinden ötede hiçbir şey tanımaz ve kendi kendine yeter.¹

Aşk "iki derinin birbirine değmesi" olarak özetleyen Chamfort'tu, değil mi?

– Ve "karşılıklı haz duyma" olarak.
– Haz duymayı insanlara bırakalım, hayvanlara da yalnız temas-tan doğan şehveti.
– Cinsel içgüdü bundan başka bir şey değildir diyorsunuz, öyle mi?

– Hayır! Ama diyorum ki, az sonra söyleyeceğim çarelerin yardımı olmazsa, erkeğin dişi seçmesi, döllemeyi yapması mutlak değildir –sizin iğnelemek için söylediğiniz gibi– her zaman sağlama bağlanmamıştır. Güç bir iştir bu diyorum size, yardımcılar işe karışmazlarsa doğa bunu başaramaz.

VI

Benim için pek yeni olan bu kuram, önce bende bir şaşkınlık uyardı; ama kendimi hemen toparlayarak cevap verdim:

– Yok canım! Alay mı ediyorsunuz? Demek ki Corydon cinsel içgüdüğü kabul etmiyorsunuz! Doğa bilimlerinde uzman olmadığım bir gerçek, iyi bir gözlemci olmadığımı da biliyorum, ama avlanmak için şehir dışında geçirdiğim sonbahar aylarında, bir kilometreden daha uzakta bulunan bir komşu köyden gelen köpeklerin bütün geceyi dışı

(1) Aynı biçimde, erkeğin hiçbir eylemi yoktur ki, kendisinin seçilmesinde belki de etkisini gösterdikten sonra, bağlarından kurtulup kendi kendine yeterli duruma gelsin.

Burada Fabre'in iri yeşil çekirgeler için söylediği ve kuşlar için de doğru olan şu sözlerini tekrarlayacağım: "Bu ötmeye denilen şey neye yarar? Eşleşmede bir rolü olmadığını söyleyecek değilim. Ama asıl işi bu değildir. Her şeyden önce böcek böylece yaşama sevincini, var olmaktan duyduğu derin zevki belirtir..."

köpeğim için uluyarak çitimin kenarında geçirdiklerini gördüm...

- Uykusuz bıraktılar sizi demek?
- Bereket versin ki, ancak kısa bir süre.
- Bak hele! Neden acaba?
- Çok şükür, köpeğimin kızgınlığı pek uzun sürmez.

Daha bu söz ağzımdan çıkarken söylediğime pişman oldum, çünkü bunu duyunca gözümü yıldırان alaycı bir tavır takındı. Ama bir ke-re ok yaydan çıkmıştı, ona cevap vermek zorundaydım:

- Bu durum ne kadar sürüyor?..
- Yaklaşık olarak bir hafta.
- Kaç kez oluyor bu?
- Yılda iki kez, belki de üç...
- Ya bu sürelerin dışında?
- Corydon, sabrımı taşıyorsunuz! Ne söyletmek istiyorsunuz ba-na?

- Başka zamanlarda erkek köpeklerin köpeğinize sataşmadıklarını, bunu benim gibi siz de biliyorsunuz. Kızgınlık dönemleri dışında di-şi köpeği çiftleştirmeye imkân olmadığını (şunu da söyleyeyim ki, bunu elverişli sürelerde yapmak da çok kolay olmaz), çünkü önce dişi yanaş-maz buna, sonra erkek de böyle bir istek duymaktan uzaktır.¹

- Cinsel içgüdünün onlara döllemenin olmayacağını bildirmesin-den ötürü değil mi bu?

- Amma da uyanık hayvanlarmış bunlar! O çok bilmiş köpekleri-nizin başka zamanlar bunu yapmaktan çekinmeleri kesinlikle erdemli olmalarındandır, değil mi?

- Ancak kızgınlık sürelerinde çiftleşen hayvanların sayısı az de-ğildir.

- Yani, dişileri ancak kızgınlık sürelerinde çiftleşen hayvanlar de-mek istiyorsunuz? Çünkü, şiir diliyle söyleyelim, eğer bir aşk mevsimi varsa gerçekte erkekler için böyle bir süre yoktur (özellikle üstünde durmakta olduğumuz köpekler ve genellikle evcil hayvanlar mevsimle-re pek aldırış etmezler). Erkek için zaman falan yoktur; dişi içinse

(1) "Yine hayvanlarda, çiftleşme ancak dişilerin kızgınlıkları sırasında olabilir. Yoksa erkeğin yaklaşmasına karşı koyarlar." SAMSON

Zooteshnie (Lutte des Ovidés) II, s.181

yalnız kızgınlık süreleri vardır. Erkeklerde de ancak o zamanlar istek uyanır.¹ Bu sürede erkeği çeken şey sakın dışıdan çıkan koku olmasın?² Koku alma duyguları çok gelişmiş köpekleri komşu köyden koşturup getiren ve yaklaşamadıkları halde uyumadan bekleten köpeğinizin kendisi değil de bu koku olmasın?..

- Hem o, hem öbürü; ikisi birlikte; dişi köpek olmadan koku da olmayacağına göre...

- Ama bu koku olmazsa dişi köpeğin erkeği azdıramadığını göerek kokunun dişi köpeğe bağlı olmadan erkeği azdirdığını anlamakla Bacon'un pek hoşlanacağı en gerçek deneylerden birini yapmış oluyor muyuz?

- Hangi gülünç deneyi öne sürmek istiyorsunuz acaba?

- Pantagruel'in ikinci kitabında (bölüm XXII) Rabelais'nin edepsizce, daha doğrusu hiçbir şey saklamadan anlattığı deneyi. Panurge, diyor orada, bir kadının kendisini tersleyip durmasından ötürü intikam almak için kızışmış durumda olan bir dişi köpek ele geçirir, keser onu, yumurtalıklarını çıkarır ve onları iyice ezerek yaptığı bir çeşit merhemi bu merhametsiz kadının giysisine sürer. Burada sözü Rabelais'ye bırakıyorum.

Corydon ayağa kalktı ve kitaplığından kitabı çekerek bir bölüm okudu.

- Burada bir fanteziden başka bir şeyler aramak doğru olur mu?

- O da, kuşku yok, bizi inandırmaya yetmez; ama doğa

(1) "Erkeklerdeki üretme içgüdüsü, kızgınlık süresinde bir dışıdan çıkan kokunun etkisiyle her zaman uyanır; dışı ise normal olarak ancak belirli zamanlarda ve yumurtalıklarındaki yumurta yapma ve yumurtlama çalışmalarının özünü etkisiyle kendini gösterir. Ayrıca, döllendikten sonra, bu içgüdü bütün gebelik süresince ve yavru ya da yavruların süt emdikleri sürenin bir kısmı boyunca uyur, bu da bizim evcil dişilerimizin çoğunda bir yıl sürer." SAMSON, II, s.87

(2) ... "Döl yolu bezlerinin artan çalışmaları sonucu olarak meydana gelen salgının özel bir kokusu vardır ve koku alma duygusuyla erkek bunu sezer." SAMSON, V, s.181, 182.

durmadan bize çok tanıtlayıcı örnekler veriyor:¹ Hayvanın duyguları için bu koku öyle güçlü, öyle heyecanlandırıcı ki, (eğer böyle söylemem doğru olursa) cinselliğin ona ayırdığı rolün dışına çıkıyor ve şehvet uyandıran bir ilaç gibi yalnız erkeği değil, öbür dişileri de kızıışmış durumdaki dişiye beceriksizce yaklaşmayı deneyecek kadar coşturuyor.² Köylüler öbür inekleri tedirgin eden kızıışmış ineği sürüden ayırırlar...³ Sözü'n kısası şunu demek istiyorum: Dişiden belirli sürelerde çıkan koku, erkekte cinsel istek uyandırır demek, bu istek yalnız o sürede uyanır demek değildir.⁴

Gerçekten, kendisine kısa bir süre önce çiftleşmesinden sinen kokuyla dişiye hatırlatmasından ötürü erkeğin başka erkekleri uyardığı, sanırım ki doğru olarak, savunulmuştur.

- Samson, "Ne gariptir ki," diyor, "dişide pek çabuk (döllenmeden hemen sonra) uçup giden bu koku bir kere başkasına sindikten sonra kolay çıkmıyor⁵..." Ama böyle olsa bile ne önemi var!

(1) Fabre'in anlattığı olayları tekrarlayalım: Bir gece kelebeği Fabre'in çalışma odasına bir sürü erkek kelebek çeker. Bu kelebekler dişinin bulunduğu kafesin etrafına toplanırlar; dişi onlara hiç aldırmadan Fabre'in kafesin ortasına astığı bir dalın üstünde kılmıdamadan durur. Ertesi gün Fabre dişinin kafesini ve tüneğini değiştirirse de, erkekler yine odanın öbür ucunda bırakılan kafese ve özellikle dişinin dokusunun sindiği dalın tüneğe doğru uçarlar: Fabre yollarının üstüne koyduğundan ötürü görmemelerine imkân olmamakla birlikte hepsi dişinin yanından geçip giderek önce dalın ve onu bulunduğu sandalyenin üstünden yere düşürdükten sonra da bu sandalyede durduğu yerin üstüne üşüşürler.

(2) Bildiğim bir dişi köpek birtakım kedilerle iyi geçinmektedir; dişi kedinin kızgınlık süresinde köpek deliye dönüyor ve arada bir erkek kedi gibi dişiye yanaşmaya çalışıyor.

(3) Birkaç satır yukarıda "genel olarak hayvanların sapıtma nedenleri çok basittir." dedikten sonra M. de Gourmont şöyle yazıyor: "Kızışmış durumda olan ineklerin bile birbirlerinin üstüne çıktıkları görülür, bu ya böylece erkekte arzu uyandırmak istediklerinden ya da arzuladıkları eylemin gözlerinin önüne gelmesiyle buna benzer hareketler yapmaya zorlanmalarından ötürüdür." - Daha sonra şunu ekliyor: "Akla yakın olmadığı için, hayalin harekete getirme gücüne şaşılacak bir örnek." Korkarım ki şaşkınlık söz konusu olmayacak kadar akıldan uzak olmasın. (Physique de l'amour, s.229 ve 230)

(4) "l'Apologie de Raimond Sebond"da Montaigne oldukça tuhaf bir şey söylüyor: "Kimi hayvanların kendi cinslerinden erkeklerden hoşlandıkları da görülür."

(5) M. de Gourmont bile biliyor ki "normal koşullar içinde, çiftleşmeden hemen sonra dişinin artık cinsel kokusunu salmaması gerekir." (Physique de l'amour, s. 179)

Daha çiftleşmemiş erkek köpeklerin peşinden giden ve belirli bir süreye falan bakmadan her yeni karşılaşmada bu işi yapan erkek köpekler gördüğümü söyleyebilirim size.

– Eğer anlattığınız şeyler doğru ise – kaldı ki öyle olduklarını kabul ediyorum...

– Etmeyip de ne yapacaksınız!

– Büyük Bilim Kitabı'nda şimdiye kadar neden bunlara yer verilmemiş olduğunu söyleyebilir misiniz?

Önce bu "Büyük Kitap" dediğiniz şey yoktur; sonra size anlattığım konuların bugüne kadar pek üstünde durulmuş değildir; ayrıca iyi gözlemek de iyi düşünmek ve iyi yazmak kadar güç ve seyrek bir şeydir. büyük bir bilgin olmak için iyi bir gözlemci olmak yeter. Büyük bir bilim adamına herhangi bir üstün yetenekli adam kadar seyrek rastlanır; kendilerini yöneten ya da yanltan alışılmış bir kuramı kabul eden ve her şeyi bu kuramın ışığı altından "gözleyen" yarı bilginlerin sayısı çoktur. Uzun zaman her şey doğanın boşluktan hoşlanmadığını doğruladı; evet, tüm gözlemler. Uzun zaman her şey iki ayrı elektrik akımı olduğunu ve bunları cinselimsi bir içgüdünün birbirine çektiğini doğruladı. Bugün de her şey bu cinsel içgüdü kuramını doğruluyor... Öyle ki, uğraştıkları türde kendi cinsine dönüklük eğilimleri gören birtakım hayvan yetiştiricilerin şaşkınlıkları gülünç oluyor; ve bu alçakgönüllü "gözlemci"lerin her biri kendi uğraştığı türün dışına çıkamadığından, onlarda bu eğilimleri görünce bunu korkunç bir aykırılık sanıyorlar. Havelock Ellis diyor ki: "Bilgili yetiştirme ustası ve güvenilir gözlemci M.J. Bailly'ye inanmak gerekirse, özellikle güvercinler cinsel sapkınlığa daha eğilimli görünüyorlar;¹ güvercinler hakkındaki bilgisiyle tanınmış (!) İtalyan bilgini Muccioli de şunu ileri sürüyor: "Belçika'da yetişen erkek güvercinlerin, bir sürü dişi güvercin arasında bile sapkınlık belirtileri gösterdikleri görülmüştür."

– Durun bakalım! La Fontaine'in "İki Güvercin"i ne oluyor?

(1) Bu olaylara o kadar çok rastlanmıştır ki Belêze'in artık pek kullanılmayan "Dictionnaire de la Vie Pratique"inde Güvercin maddesinde şöyle yazıyor: "Çifti barındırması gereken yuvada (?) iki erkek ya da iki dişinin bulunduğu görülebilir, yaptıkları yumurtaların parlaklığından iki dişi olduğu ve güvercinliği ült üst etmelerinden de iki erkeğin varlığı anlaşılır." (!?)

- Kormayın, onlar Fransız güvercini. Başka biri de ördek yetiştirdiğinden, ördeklerin böyle olduklarını söylüyor. Piliçlerle uğraştığından ötürü Lacassagne, civcivlerde de vardır bu, diyor. Bouvard ya da Pécuchet keklikleri bu durumda yakaladıklarını söylemiyorlar mıydı?.. Evet, hiçbir şey bu alçakgönüllü gözlemler, kimilerinin bunlardan edindiği bilgiler ya da bunu açıklama şekilleri kadar gülünç olamaz. Mayıs böceklerinden erkekler arası çiftleşmelerin çokluğunu gören Doktor X, bu utanılacak durumu mazur göstermek için şunu ileri sürüyor:

- Evet, öz önce size diyordum ki: Ancak yeni çiftleşmiş olan bir erkek, dişinin kokusunu daha üstünde taşıdığından, saldırışları haklı gösterebilir...

- Doktor X ne dediğini iyice biliyor mu dersiniz? Acaba erkekler yalnız çiftleşmeden hemen sonra mı bu saldırılara uğruyorlar? Bunu titizlikle araştırmış mı? Yoksa kolayına geldiği için mi böyledir deyip geçiyor? Bir deney yapmalı: Bilmek isterdim ki, hiç koku almayan bir köpek acaba salt bu durumundan ötürü şey olmak zorunda olmasın...

- Katıksız ve yalın olarak kendi cinsine dönük olmak mı?

- Hiç olmazsa ergen kalmak, karşı cinse dönük arzuları hiç duymamak... Ama, erkek köpeğin dişiye karşı ancak koku salar durumdayken istek duyması, geri kalan zamanlarda bu isteğinin söndüğü anlamına gelmez. İşte kendi cinsine dönüklük oyunlarında aşırılıklarının nedeni de budur.

- Ben de size sorayım şimdi: Bunu titizlikle araştırdınız mı? Yoksa böyledir deyip geçiyor musunuz?

- Bunu siz de kolayca anlayabilirsiniz; ama şunu biliyorum ki, çokluk bir yerden geçerken uzaktan iki köpeği üst üste görenler, bulundukları duruma göre hangisinin dişi ve hangisinin erkek olduğu hakkında bir yargıya varırlar.¹ Biraz kaba kaçacak ama, size şunu da

(1) "Erkekler arasında da aynı vücut dalgalanmaları, ön ayaklarla aynı şekilde yarlardan vuruşlar pek sık görülür. Üstteki çırpınır ve hızla dönerken alttaki kımıldamaz. Bir üçüncü sersemin (!) hatta bir dördüncünün yanaşarak bunların üstüne çıktığı da olur. En üstteki kımıldar ve ön ayaklarını şiddetle oynatırken öbürleri hareketsiz dururlar. Böylece dışarıda bırakılanların üzüntüsü bir an için hafifler." J.H.FABRE (Cérocemes), Cilt III, s.272) Ey Fabre! Sabırlı gözlemci, bu kendi cinsine dönük birleşmelerin gerçekten dışarıda bırakılmaktan ötürü olup olmadığına dikkat ettiniz mi? Bu erkekler yalnız itelendikleri için mi birbirleriyle çiftleşiyorlar? Yoksa böyle bir şey olmadan da yapıyorlar mı bunu?

anlatayım: Paris bulvarlarından birinde iki köpek bildiğiniz gibi gülünç bir şekilde birleşmişlerdi; arzuları yerine gelmiş olduğundan, her ikisi de kurtulmaya uğraşıyorlardı; bu ayrılma çabaları kimilerince utanç duyulacak bir durum olarak karşılanıyor, kimileri de çok eğleniyordu; yaklaştım. Kesinlikle kokuyu alıp yansağı olan üç erkek köpek, çevrelerinde dönüp duruyordu. Bunlardan daha gözüpek ya da daha coşkun olan biri, artık dayanamayarak, üstlerine atlamayı denedi. Birbirlerinden ayrılamayan bu çiftten birinin üstüne çıkabilmek için bir süre olmadık cambazlıklar yaptığım gördüm... Dediğim gibi, şu ya da bu nedenle bu sahneyi seyretmekte olanların sayısı az değildi; ama bahse girerim ki, şunu farkedenden yalnız ben oldum: Erkek köpeğin üstüne çıkmak istediğı öbür erkekti, evet yalnız öbür erkek; dişiye aldırıyordu bile; boyuna uğraşıp duruyordu ve kurtulamamış olmasında ötürü, öbürü de kendini iyi savunamadığından az kalsın amacına ulaşacaktı... derken bir polis çıkageldi ve bir tekmeyle oyuncularını ve arkasından izleyicileri dağıttı.

Size şunu sorabilir miyim? Bana anlattığınız tuhaf gözlemler, bana açıklamakta olduğunuz ve herhalde mizacınızın size kabul ettirdiğı kuramınızın biçimlenmesine yol açmadı mı? Ve siz de, aynı bilim dalı üstünde çalışan meslekdaşlarınızın bu kadar şiddetle başlarına kaktığınız bu gerekçeye "tanıtlamak için gözlemek" gerekçesine boyun eğmediniz mi?

- Önce şunu bilmek gerekir ki; bir gözlemin bir rastlantı işi olabileceğini ve akıldan geçmeyen bir sorunun beklenmedik bir cevabı gibi akla geliverdiğini kabul etmek çok zordur. Önemli olan, zorla cevap bulmaya çalışmamaktır. Ben bunu başarabildim mi? Umarım ki evet; ama herkes kadar yanılabilenliğime göre, böyle bir iddiada bulunmam. Doğanın bana fısıldadığı ya da haykırdığı cevapların doğrulanmasını dilerim. Yalnız şunu unutmamak istiyorum: Doğayı başka kaygılarla sorguya çektiğimden, bana verdiği cevaplar değişik olmuştur.¹

- İşe hiçbir kaygı karıştırmadan sorguya çekilemez miydi?
- Özellikle bu konuda sanırım ki çok güç olur.

(1) Hangi gözlem, sabırlı gözlemci Fabre'in "cerçeri"lerle ilgili gözlemleri kadar karsız, o kadar da namuslu görünebilir; bugün bunlar Marchal tarafından baştan aşağı çürütölmüş, hiç olmazsa Fabre'a karşı çevrilmiştir.

Örneğin Sainte-Claire Deville, dişilerinden ayrılıp bir yere kapatılmış olan tekelerin, koçların ya da köpeklerin "artık kızgınlık kurallarına bağlı olmayan ve onları birleşmeye iten cinsel bir azgınlıkla" aralarından oynastıklarını ve birbirlerini uyardıklarını gördüğünü söylüyor. İncelikle söylenmiş şu sözü gözden kaçırmamanızı rica ederim: "artık kızgınlık kurallarına bağlı olmayan!" Sainte-Claire Deville: "Her şeyi düzene sokmak için bir dişi getirmek yeter" diye ekliyor. Buna gerçekten güvenmiş mi? Gözüyle görmüş mü bunu? Böyle olduğuna inanıyor, hiç de aynı şey değil bu... Bu örnek Törebilimler Akademisi'nin "Yatılı okullar ve gençliğin eğitimi üzerindeki etkileri" hakkındaki bir raporundan alınmıştır. Bir bilgin olarak mı, yoksa yalnız bir pedagog olarak mı konuşuyor? Dahası var, "kızgınlık kurallarına" sırt çevirmiş olan köpeklerin arasına ya da ağla saldıran bu cankurtaran dişinin acaba yine de kızıymış olması gerekiyor mu? Bildiğimize göre, öyle olmazsa erkekler ona yaşayamazlar; ve bir dişi yerine yirmi tane bile konyaalarına, dişilere aldırmadan yine birbirlerinin peşinden koşmaya devam ederler.

- Sainte-Claire Deville başından beri gözlemlerinden yanlış olabilir.

- Bırakın canım! Korkağın biri. Sainte-Claire Deville önceleri bu hayvanların kendi cinsine dönük davranışlarını gözden kaçırmamış; ama ondan sonra başlamış çekinmeden uydurmaya; araştırmalarını biraz daha derinleştirseydi, dişilerin istek uyandırır durumda oldukları, yılda aşağı yukarı bir haftalık süre dışında, öbür cinsten bir ya da birkaç bireyin araya girmesinin "her şeyi düzene sokmaya" hiç de yetmediğini ve geri kalan zamanlarda bu kendi cinsine dönük oyunların, Muccioli'nin dediği gibi, "çok sayıda dişinin yanında bile" devam ettiğini görebilecekti.

- Sanırım ki siz en zararsız eğlencelere şehvet oyunları gözüyle bakıyorsunuz.

- Bu oyunlar çok şeyler anlatmakla birlikte kendi cinsine dönük lüğün bu hayvanları tam olarak kandırmadığı ya da ancak pek seyrek durumlarda kandırdığı söylenebilir. Böyle olmakla birlikte, demek, onları buna iten istekler öyle kolay geçirilir türden değil.

Ne söylediğime pek dikkat etmeden:

- Kuşkusuz siz de bilirsiniz ki, dedim, kızışmış durumda olsalar bile, dişi köpekler de her zaman pek kolay bırakmazlar kendilerini. Az önce sözünü ettiğim dişi cins bir köpektir; ondan yavru almak istiyordum; çok güçlükle uygun bir erkek bulabildim, ama iş çiftleşmeye gelince, neler, neler! Önce dişi huysuzluk ediyor, erkek beceriksizce çabalamaktan yorgun düşüyordu; derken dişi uysallaşmış görünüyordu, ama yılmış olan erkek yanaşamıyordu. Ancak beş gün uğraştıktan sonra başarıya ulaşabildi.

Gülerek:

- Durun bakalım, dedi, benim kuramımı boşa çıkarmak için mi anlatıyorsunuz bunu?

Artık geri dönemezdim:

Bu konudaki araştırmalara payıma düşen tarafsız gözlemlerle katılıyorum.

- Teşekkürler... Evet, bütün hayvan yetiştiricileri bu güçlüklerle karşılaşmışlardır; çiftliklerde yardım etmek zorunluluğunun duyulduğu ve cinsel içgüdünün yerine bir çobanın geçtiği çiftleşmelerin sayısı çoktur.

- Öyleyse doğa nasıl yapıyor bu işi?

VII

- Erkek sayısındaki aşırılığın bu nedenden ötürü olduğunu bir saatte beri size anlatıyorum. Ünlü "cinsel içgüdü"nü, atığını vurmak için bol atış yaptıрма yolunu tutmuş. Tam gereken sayıda damızlığın bulundurulduğu haralarda, arada bir insan eli işe karışmazsa gayretler boşa gidebilir. Samson'un hayvancılık derslerinde atların çiftleştirilmesine dokuz sayfa ayrılmıştır;¹ Grignon'daki genç öğrencilerine şöyle diyordu: "Çünkü aygır kolayca yolunu şaşırabilir"; ve "azar azmaz seyisin eliyle ona yol göstermesi gerekir", v.b.

Ama, söylediğiniz gibi, güçlük yalnız erkeğin beceriksizliğinden doğmaz; dişi de direnir ve kaçınır; çokluk sıkıca tutmak gerekir onu. Bu dikkate değer çekinme iki şekilde anlaşılabilir: Birincisi yapmacıklı bir karşı koymayla erkeğin isteklerini körükleyen Galatea'nın insana

(1) Cilt III, s. 214-223.

değgin duygularım hayvana yakıştırmak, ikincisi ise hem isteyen, hem de korkan hayvanın duygularını Galatea'da bulmaktır...

– Bu iki anlayış birbirine karışmıyor mu?

– Size yemin ederim ki, kimileri bunun farkına bile varmamış görünüyorlar; M. de Gourmont'un ikinci görüşü bir kez daha ortaya atması birinciye karşıt olduğunu göstermek içindir.

– Kuşkusuz bir üçüncüsü de var bunun, değil mi?

– Öyle; cinsel içgüdü dışı de, erkekte olduğu kadar kararsızdır... Evet, dişi ancak döllendiği zaman tamamlandığını hissedecektir; ama döllemeyi organlarının gizli bir gerekmesinden ötürü istiyorsa, belirsizce istediği şey şehvettir ve kesinlikle erkek değildir; erkek de kendi yönünden kesin olarak dişiye arzulamaz, hele döllemeyi hiç istemez, aradığı tek şey şehvettir. Her ikisi de yalnız haz duymanın peşindedirler.

İşte bundan ötürüdür ki, dişinin hem erkekten kaçtığını hem de haz duymak istediğini ve sonunda bunu kendisine duyurabilecek tek varlık olan erkeğe döndüğünü pek sık görüyoruz. Tam şehveti ancak birbirleriyle duyabildiklerini (hiç olmazsa dişinin ancak erkekle) ve organlarının ancak çiftleşmede gerekli şekilde kullanıldığını kabul ediyorum; ama anlaşılan onlar bunu bilmiyorlar ya da ancak içgüdünün, her zaman değil, ama bu durumda, düştüğü karışıklık içinde biraz anlayabiliyorlar.

Oysa döllemenin gerçekleşmesi için, iki kararsız isteğin hiç olmazsa bir kez aynı yöne çevrilmesi gerekir. İşte uygun zamanda dışı de çıkan ve erkeği ona yanaşmaya iten bu kandırıcı kokunun nedeni; koku, daha doğrusu böcekteki antenlerin sezebileceği kadar etkili bir buğu; örneğin, döllemeyi ancak yumurtlamadan sonra, doğrudan doğruya yumurtaya yapan ve dişiye aşk oyunlarının dışında tutar gibi görünen bir takım balık türleride dışı den değil de, yumurtadan çıkan buğu.

Bu, kısa bir süre için bir parça aralanan ve geleceğin usulca girivermesi gereken eşsiz bir kapıdır. Düzensizce, ölüme, doğaya karşı bu kadar inanılmaz bir zaferi kazanabilmek için istediğin gibi saçıp savurabilirsin! Kuşkusuz burada "düşüncesizce harcama" yoktur, hayır, çünkü verilen bu kadar fire kazandığın zaferin yanında hiç kalır...

– "Fire" değil mi, doğru söylediniz.

- Evet, varılacak sonucun yararlı olmasını amaç edinenler için fire. Ama sanat, düşünce ve oyun bu fire üstünde gelişebilir. Anajenetik ve katajenetik güçler, gördüğümüz gibi, nasıl birbirlerine karşı duruyorlarsa, aynı şekilde iki bağıllığın mümkün olduğunu göreceğiz: Dişinin soyuna, erkeğin de sanatına, sporuna, şarkısına. Bu iki bağıllığın yüce bir çatışmada karşılaşmaları kadar güzel bir dram düşünebilir misiniz?

- Yarin yapacağımız konuşmaya girmiş olmuyor muyuz? Ayrıca size birkaç soru daha sormadan doğa bilimlerinden ayrılmak istemiyorum:

- Kendi cinsine dönük eğilimlerin bütün hayvan türlerinde bulunduğunu ileri sürüyor musunuz?

- Çoğunda; hepsinde olmayabilir. Elimde yeter bilgi bulunmadığından, fazla konuşamıyorum... Ama çiftleşmenin çok zor, hiç olmazsa çok karışık olduğu ve aşırı gayret harcamayı gerektirdiği türlerde bu eğilimlerin bulunduğunu sanıyorum; örneğin döllemeleri dolaylı bir biçimde olan yusufoçuklarda, ya da örümceklerde, dişinin çiftleşmeden hemen sonra, hatta çiftleşme sırasında erkeği yalayıp yuttuğu öbür türlerde... Size söylediğim gibi, bunları kesinlikle savunamıyorum; böyle olduğuna inanmakla yetiniyorum.

- Tuhaf bir inanç!

- Bunu daha kesinleştirmek için çiftleşmenin cambazlık yapmayı gerektirdiği ya da tehlikeli olduğu türlerde, erkek eleman sayısının daha düşük bir oranda olduğunu belirtmek belki de yeter. Fabre'ın bir sözü beni irkiltiyor: "Ağustosun ikinci yarısında yetişkin böceklere rastlamaya başlıyorum... Şişkin karınlı dişilerin sayıları günden güne artıyor. Tersine narin eşleri oldukça az sayıda, arada bir çiftlerimi tamamlamakta güçlük bile çektiğim oluyor.¹" Burada, eşini her zaman parçalayıp yiyen peygamber böceğinden söz etmektedir.

İçgüdünün kesinliği erkek eleman sayısındaki azalmayı karşılıyorsa bu azalma aykırı gelmez. Erkek oynaşın dişi tarafından kurban edilmesi gerektiğine göre, erkeği çiftleşmeye iten arzunun kaçınılmaz ve kesin olması önem kazanır; arzu kesinleşince de erkeklerin üstün

(1) Cilt V, s.291.

sayıda olmaları yararsızlaşır. Tersine, içgüdü gevşerse, erkek sayısının¹ artması gerekir ve şehvet tehlikeli olmaktan çıkınca, hiç olmazsa kolaylaşınca, içgüdü de gevşer.

Öyle ki, çiftleşme zorlaştıkça erkek sayısı azalır şeklinde özetleyebileceğimiz bu tasalandırıcı aksiyom, daha önce ileri sürdüğüm şu görüşlerin normal bir sonucundan başka bir şey olmaz: Erkek (ya da erkek eleman) sayısındaki üstünlük içgüdünün belirsizliğini karşılar; şöyle de diyebiliriz: İçgüdünün belirsizleştiği erkek eleman bolluğuyla kendini gösterir; ya da...

- Anladım, anladım.

- Daha kesin söylemek istiyorum:

1. Çiftleşme ne kadar güçse, içgüdü o kadar kesindir.

2. İçgüdü ne kadar kesinse, erkek sayısı o kadar azdır.

3. Demek ki: Çiftleşme güçleştikçe erkek sayısı azalır (dişinin sevişmeye kurban ettiği erkeklerde); kuşku yok ki, şehveti tatmak için başka bir yol bulunursa bu tehlikeli çiftleşmeye yanaşılmaz bir ve böylece o tür sönüp gider. Yine kuşkusuz ki, arzularını yerine getirmeleri için doğa onlara başka hiçbir yol da göstermez.²

(1) Ya da erkek eleman oranının, yani birey çiftleşmeyle son bulmazsa tohum maddesindeki aşırı bolluğun.

(2) Bu türde (peygamber böceği) erkek sayısı az olmakla birlikte, her dişinin onları düzensizce ortadan kaldırmaya hazır olması dikkate değer bir durumdur; döllenikten sonra bile dişi yine çiftleşmeye çalışır durur; erkekte istek uyandırıcılığını yitirmez: Fabre bunlardan birinin arka arkaya yedi erkekle çiftleştikten sonra onları parçalayıp yediğini gördüğünü söylüyor. Burada kaçınılmaz ve kesin olduğunu gördüğümüz cinsel içgüdü, artık amacın dışına çıkmaktadır. Bu durum karşısında acaba, dedim, erkek sayısının düşük oranda olmasından ötürü içgüdünün daha kesin olduğu ve bundan dolayı katabijenetik gücün yararlanabileceği harcanmamış maddenin "değişme maddesinin" kalmadığı bu türlerde, erkek ve dişinin ayrı biçimliliği dişinin yararına mı kendini gösteriyor? Yani bu türlerin erkekleri dişi kadar gösterişli olmuyorlar mı? Peygamber böceklerinde durumun tam böyle olduğunu görüyoruz: "cüce, nari, yalın ve bayağı" (bu sıfatları Fabre'dan alıyorum) olan erkek, dişinin yarı saydam ve yeşil zırhlı geniş kanatlarının olağan dışı güzelliğini ortaya koyarak aldığı bu "gerçek ötesi poza" dayanamaz. Bununla birlikte Fabre, böylece benim kuramımı desteklemekte olan, özel niteliklerdeki bu olmadık değişikliğin sözünü bile etmiyor. Kitabın düzeninden bir parça ayrıldıkları için not halinde sayfa altlarına koyduğum ve okunmadan geçilmelerinden korktuğum bu görüşler benim için büyük bir önem taşımaktadırlar. Bu kadar yeni ve itiraf ederim ki, bu kadar

Bir kez daha söyleyeyim, ancak böyle olduğuna inanmakla yetiniyorum.

– Bunu düşünürüz. Sizi daha iyi anladıkça vardığınız sonucun onu hazırlayan öncülleri iyice aştığını görüyorum. İtiraf ederim ki, genel olarak kendini zorla kabul ettiren bir tür otorite ilkesinin, denetlemekten çekinilen yerleşmiş bir inancın gerçekten hüküm sürdüğü bu konular üstünde beni düşünmeye zorlamış olmanızdan ötürü size minnet borçluyum. Sözleriniz beni şuna inandırdı:

Evet, siz ne dersenez deyin, cinsel içgüdü vardır; istediğiniz kadar direnin, görülmedik bir kesinlikle ve emredercesine çalışır, ama söz konusu iki elemanı birden ancak kendine özgü zamanlarda etkisi altına alır. Dişinin bir parlayıp bir sönen isteğini cevapsız bırakmamak için onun karşısına erkeğin devamlı arzusunu koyar. Erkeğin karşılıksız harcadığını, dişinin ise öngörüşlü olduğunu söylemiştiniz. Karşı cinse dönük ilişkiler (hayvanlarda) yalnız dölleme amacı güder.

– Erkek de her zaman bu ilişkilerle yetinmez.

– Bir süredir kitabınızdan ayrılıyor. Bu birinci bölümden birtakım sonuçlar çıkarıyor musunuz?

– Evet, ereklikten yana olanlara karşı ileri sürdüğüm şu sonucu: Erkek elemanın aşağı yukarı değişmeyen bu aşırı sayısına bakmayarak doğa, soyun devamını sağlamak amacıyla bir sürü çareye başvurup çeşitli yardımlar aradığına göre, sizin "anormal" dediğiniz bu inişli ahlak yolunda insanoğlunu durdurmak için bu kadar baskının ve bu türlü davranışların olmasını yadırgamamamız gerekir; insanoğlunu karşı cinse dönüklüğün istenen katsayısında tutabilmek için bu kadar öğüt, örnek, çağrı, isteklendirme, kışkırtma ve bu davranışları da öyle.

– Kabul ediniz ki, bir yandan bu baskılar, öbür yandan bu kışkırtmalar yararlı olmuştur.

– Bu konuyu artık zooloji açısından değil, insanlık açısından ele alacağımız, bu kışkırtma ve önlemlerin ölçüyü belki de bir parça aşip

kuşkulu bir kuramı sonuna kadar götürdükten sonra onu destekleyen bir örneğin yardımına koştuğunu görmekten ötürü duyduğum sevinç ancak, Edgar Poe'nun anlattığı ve çıkardığı sonuçlarla tam orada olmasına gerektiğine inandığı yerde toprağı kazdığı zaman mücevher dolu çekmeceyi bulan hazine arayıcısının duyduğu sevinçle bir tutulabilir. Belki bir gün bu konuda başka görüşler de yayımlarım.

aşmadıklarını araştıracağımız yarına kadar kabul ediyorum bunu. Ama, buna karşılık siz de şunu kabul ediniz ki, kendi cinsine dönük eğilimleri artık bu sabah savunduğunuz kadar doğaya karşı bulmuyorsunuz. Bugünlük sizden başka bir şey istemiyorum.

ÜÇÜNCÜ KONUŞMA

Kapıdan içeri girerken Corydon'a:

- Çok düşündüm, dedim. Bana açıkladığınız kurama iyice inanıp inanmadığınızı sorabilir miyim?

- Hiç olmazsa ona yol açan olayların gerçekliğine güven duyuyorum. Yaptığım açıklamanın yapılabilecek tek açıklama ya da bunların en iyisi olduğunu savunmaya gelince, böyle bir kendini beğenmişlik benden uzaktır. Ayrıca, bana kalırsa, bunun pek de önemi yok. Şunu demek istiyorum ki, ortaya atılan yeni bir sistem, birtakım olayların yeni bir görüşle açıklanması, yalnız doğruluğuyla ölçülmez, aynı zamanda, hem de özellikle, yeni buluşlar, yeni gözlemler (bu gözlemler söz konusu kuramı sakatlasa bile) için usa verdiği hızla, açtığı yollarla, kaldırdığı engellerle, sağladığı silahlarla ölçülür. Hem yeniyi ortaya koyması, hem de eskiye karşı durması önemlidir. Bugün bize, Darwin'in bütün kuramları temelinden sarsılıyormuş gibi gelebilir; bu yüzden Darwinizmin, bilimi bulunduğu yerden daha ileri götürdüğünü inkâr mı edeceğiz? De Vries'in Darwin'den daha haklı olduğunu mu söyleyeceğiz? Hayır, Darwin de, hatta Lamarck da X'den daha haklı değiller.

- Sizin karşınızda kimseye söylemeye cesaret edemeyecek ki Galilei...

- İzin verirsiniz olayların yerli yerine konmasıyla, bu işin açıklanmasını ayırt edelim. Açıklama değişik anlamlarda yorumlanabilir; her zaman yeni gözlemleri izlemeyip çokluk, onlardan önce gelir; arada bir, hatta sık sık, kuramın gözlemden önce geldiğini ve usun atakça ileri sürdüklerini gözlemin ancak daha sonra doğruladığını görüyoruz. Attığım ilk adımlara birtakım varsayımlar deyin; onlara bu alanda ilk görüşler olarak değer vermenizle bile yetinirim. Yine söylüyorum, işte olaylar ortada, onları yadsıyamazsınız. Nasıl yorumlandıklarına gelince, daha iyisini yaparsanız hemen sizden yana olurum.

Dün, diye devam etti, koku almanın, içgüdüyü uyaran bu duygunun, hayvan birleşmelerindeki üstün rolünü görmüştük. Onun yardımıyla erkek, kararsız arzusu kesinleşerek dişiye, yalnız kızmış durumdaki dişiye döner. Çok abartıya kaçmadan denebilir ki (yeni dille söyleyelim), üreme içgüdüündeki "cinsellik" erkeğin koku alma duygusunda bulunur. Doğrusunu söylemek gerekirse, erkeğin dişiye seçmesi diye bir şey yoktur; dişi, koku salmaya başlar başlamaz erkek ona yönelir ve peşinden koşar durur. Lester Ward, kitabının size okumadığım bir yerinde, bu konu üstünde ısrarla durarak: "Erkek hayvan için bütün dişiler birdir" diyor; daha önce gördüğümüz gibi, değişebilen ve bireyselleşebilen yalnız erkek olduğuna göre, gerçekten dişiler birbirine benzerler. Erkeği kendine çekmek için dişinin kokudan başka bir silahı yoktur; başka bir çekiciliğe gereksinim duymaz; güzel olması gerekmez; uyarıcı kokusu olsun yeter. Seçme, daha layık olanın yalın bir zaferi olmaktan çıkınca, dişinin bir ayrıcalığı olarak kalır; beğenisine göre seçmesi estetiğe götürür bizi. Yine Ward, böylece, diyor, seçme dişiye özgü bir hak olur, bu da "erkeğin gösteriş üstünlüğü" dediği duruma yol açar. Böceklerin, kuşların, balıkların ve memeli hayvanların birçoğunda erkek bireylerin güzellik yönünden daha üstün olup olmadıklarını şimdilik araştırarak değilim, insanlarda da böyle midir? İşte bunu araştırmak gerek.

- Uzun süredir buraya gelmenizi bekliyordum.

- Şimdilik, hemen bir şeyler söylemiş olmak için, şu noktayı belirteyim: Erkek bülbül dışısından çok daha renkli değildir; ama dişi bülbül de ötmez. Erkeğin gösteriş üstünlüğü kesinlikle güzellik anlamına gelmez, fazladan bir şeydir bu üstünlük, belki de şarkı söylemede, bir takım oyunlarda ya da bilgide kendini gösterir.

Ama izin verirsiniz kitabımdaki sıradan ayrılmayalım, çünkü orada bu önemli noktaya ancak daha sonra geliyorum.

- Hangi sırayı isterseniz onu izleyin. Daha sonra açıklarsanız size güç gelebilecek konuları istediğiniz kadar ertelemenize göz yumarım... Çünkü artık şuna karar verdim: Bilim ve mantığınızı tüketmeden, bütün görüşlerinizi ortaya koydurmadan yakanızı bırakmayacağım. Şimdi

söyleyin bakalım, kitabınızın ikinci bölümüne nasıl giriyorsunuz?

– Dinleyin öyleyse: Hayvan birleşmelerinde bu kadar önemli olan koku alma duygusunun insanların cinsel ilişkilerinden hiçbir rolü olmadığını, işe karışsa bile bunun ek bir şey olduğunu ortaya atarak giriyorum.

– Bunu belirtmek çok mu önemli?

– Bu ayrımı o kadar dikkate değer buluyorum ki, kitabında bundan hiç söz etmediğinden ve insanoğlunun hayvanlara benzerliklerini araştırırken bu noktayı hiç hesaba katmadığından ötürü M. de Gourmont'un bunu farketmediğini, ya da yazmayı unuttuğunu, daha doğrusu atladığını sanıyorum.

– Kendisinin karşıt bir görüşten kaçındığını hiç görmedim. Belki de bu işe sizin kadar önem vermiyordur.

– Size anlatmaya çalışacağım yol açtığı sonuçlardan umarım ki, bu ayrımın önemini anlarsınız.

Biliyoruz ki, artık erkeği çekmek için kadının aylık salgı kokusu işe yaramaz olur; kuşkusuz bunun yerini başka bir çekicilik almaktadır: İster doğal, ister yapay olsun; bu çekicilik yalnız belirli sürelerde olmaz, yumurtacıkların salınmasına bağlı değildir. İstenen kadın her zaman istenir. Daha açık söyleyelim: Hayvanlarda dişinin ancak kızışma zamanlarında istenmesi ve erkeği ancak bu sürelerde yanına yaklaştırmasına karşılık insanlar, aylık salgı süresince genelde birbirlerine yaklaşmazlar. Çekicilikten uzaklaşılması bir yana, işe bir çeşit yasak da karışır; bu yasak maddi midir, yoksa manevi mi; bunun nedenini kısa bir süre için bedenden tiksirmede mi, eski dinsel buyrukların kalıntılarındamı, yoksa aklın tepkilerinde mi aramak gerekir, bunlar şimdilik beni pek ilgilendirmiyor. Önemli olan, böylece insanın net olarak hayvandan ayrıldığıdır.

Artık cinsel istek yine zorlayıcı niteliğini yitirmemekle birlikte, o kadar da dar alana sıkışmaz; kokusal sınırlar kısıktırak bağlamışlardı onu; bağlarından kurtulur. Bu ilk kurtuluş az sonra başkalarına da yol açacaktır. Sevişme (şimdiden bu sözü kullanmayı hiç istemiyorum ama, nasıl olsa kullanmak zorunda kalacağım), sevişme hemen bir oyun durumuna girer; kurallar dışı oynanacak bir oyun.

– Umarım ki böylece herkes onu canı nasıl isterse öyle oynamak-

ta kesin olarak özgürdür, demek istemiyorsunuz?

– Hayır, çünkü arzunun kaçınılmaz buyruklarında bir hafifleme görülmez; ama hiç olmazsa daha değişik biçimler alır; bu kadar kaçınılmaz olabilmek için buyruk daha özelleşir; evet, herkeste kendine özgü bir duruma girer. Ayrıca birey, dişiye bir ayırım gözetmeden istemeyecek, özellikle belirli bir kadını isteyecektir.

Spinoza diyor ki: "Hayvanların doğal duyguları insanlarınkinden ne kadar değişikse sevgileri de o kadar değişiktir."; daha sonra özellikle insanlardan söz ederek şöyle diyor: "Birinin mizacı öbüründen ne kadar ayrıysa aynı şekilde birinin şehveti de ötekinden o kadar ayrıdır."

– Montaigne ve Pascal'dan sonra şimdi de Spinoza çıktı ortaya; sağdıklarınızı seçmesini biliyorsunuz. Ele aldığınız "birinin şehveti" sözüyle Pascal'ın "çok korkarım ki" sözü aynı değerde olmaktan uzak... Devam edin.

Gülümsedi ve devam etti.

II

– Bir yanda sürekli bir çekicilik; öbür yanda artık erkeğin yararına dişinin seçmesi değil, kadının yararına erkeğin seçmesi... Kadının güzelliğe bu kadar düşkün olmasının anahtarı, daha doğrusu kanıtı bu olmasın?..

– Ne demek istiyorsunuz?

– Canlı aşamalarında aşağıdan yukarı bütün hayvan çiftlerinde erkek güzelliğinin parlak üstünlüğünü gördüğümüzü söylemek istiyorum (size bunun neden böyle olduğunu anlatmaya da çalıştım); insan çiftinde birdenbire bu düzenin bozulduğunu görmenin oldukça şaşırtıcı olduğunu; apansızın meydana gelen bu değişikliğin nedeni olarak ileri sürülebilen düşüncelerin ya fanatik ya da densizce şeyler olduklarını... Öyle ki, birtakım kuşkucular acaba, demişlerdir, kadının asıl güzelliği erkeğin duyduğu arzudan mı geliyor, yoksa...

Sözünü kestim, kamu anlayışını destekleyen bir kanıt ileri sürmesi o kadar beklemediğim bir şeydi ki, önce ne söylemek istediğini anlayamadım bile; ama hemen durumu kavrayarak sözünden dönmesine zaman bırakmadan haykırdım:

- Bizi bir çıkmazdan kurtarıyorsunuz, teşekkür ederim. Şimdi anlıyorum ki, kadının bu "devamlı çekiciliği" tam öbürünün bittiği yerden başlıyor; erkeğin ten isteklerini artık koku almaya değil de, daha sanatçı, daha az kişisel olan görme duygusuna bağlamasının pek önemsiz bir şey olmadığı da kuşku göstermez; işte bir sanat kültürüne ve gelişimine yol açacak durum kuşkusuz bu...

Sonra sağduyunun bir kere belirdikten sonra uyandırdığı karşı durulamaz güvene kendimi kaptırarak sürdürdüm:

- Sizin deyiminizle, "güzel cinsin güzellik üstünlüğü"nden yana sağduyulu ilk kanıtı bir cinsel sapkına borçlu olmak oldukça acı; ama şunu itiraf ederim ki, şimdiye kadar, hiç olmazsa kendi duygularıma uygun, başka bir kanıt bulamadım. Dün bana verdiğiniz M. Perrier'nin Akademi'de yaptığı konuşmanın bazı yerlerini şimdi artık rahatça tekrar okuyabilirim...

- Nereleri bunlar acaba?

Cebimden broşürü çıkararak okumaya başladım:

"Bir yaz güneşinin ışınları ya da bir balo salonunun kollu şamdanları altında şenlik giysilerinin okşayıcı renkleriyle pırıldadıklarını görünce (tasvir)... süsün Havva kızlarına özgü bir buluş olduğuna inanılabilir... Bana öyle geliyor ki, onları süslemek için gümüş, altın (sayım), elmaslar (sayım), çiçekler (sayım), tüyler (sayım), kelebek kanatları...; kadın düşüncesinin bir yere bağlanmadan önce kendini beğendirmek için başvurduğu bu göz alıcı pırıltılardan yararlanmaya erkekler daha cesaret edememişlerdir: Örneğin kadınların ince zevklerini ortaya koyan şaşırtıcı ya da gösterişli şapkaları..."

- Hoşgörün onu, herhalde dinleyiciler arasında böyle şapkalar vardı.

- "Hiç olmazsa uygar ülkelerimizde, kadınların bu ilk çağlardan kalma süslenme eğilimi artar ve sürüp giderken, tam tersine erkekler gittikçe tüm özenlerden sıyrılıyorlar..."

- Dediğim gibi: Erkeğin gösteriş üstünlüğü kesinkes güzellik demek değildir.

- Durun da şunu okuyup bitireyim: "... Halk sınıfının koyu renkli kılığı bile fazla görülüyor: Şurasını burasını kesiyorlar, kısaltıyorlar, ya-

lın bir ceket yapıp çıkıyorlar, öyle ki, kadınların da bulunduğu törenlerde çiçekler arasında dolaşan gösterişsiz kurtlara döndük."

- Evet kadınları pohpohlayan bir benzetme bu.

- "Bu kesin olarak ayırt etmeyi sağlayan bir evrimdir; gerek herhangi bir fiziksel özellik, gerekse ruhsal özelliklerden çok bu evrim insanlığını üstün hayvanlardan ayırır. Hayvanların çoğunda kendini gösteren evrimin tam tamına tersi. Orada özenip bezenilen cins erkeklerdir, kendilerinden birtakım işler beklenmesine bağlı olmak üzere bu durum az gelişmiş insanlarda da böyledir."

- Sizi rahatsız eden parça bu mu? Neden acaba?... Çünkü, bana kalırsa, tersine, sizin hoşlanmanızı gerektiren sözler bunlar...

- Anlamamazlıktan gelmeyin! Perrier'nin güzel cinsi övermiş gibi yaparken asıl onların süslerini övdüğünü sezmiyor musunuz sanki?¹

- Evet; az önce "yapma çekicilik" dediğim şey.

- Bu deyiimi doğru bulmamıştım; ama ne demek istediğinizi anlıyorum. Bir bilim adamının bu nokta üstünde ısrarla durmasının yersiz olduğunu düşünüyordum; bir kadına ne kadar güzel bir şapkanız var demek, ne kadar güzelsiniz demek kadar hoş gitmez doğrusu.

- Bundan ötürü daha çok: Bu şapka size ne kadar da yakışmış! denir. Ama sizi rahatsız eden yalnız bu mu? Aklımda kaldığına göre, konuşmasının sonuna doğru Perrier, süsü bir tarafa bırakarak, ondan yararlanan kişiyi de övmeyi biliyor; verin şu söylevi bana... İşte: "Bu sizin yararınıza olur bayanlar, teninizin parlaklığı, sesinizin kristal berraklığı, hareketlerinizin tatlı zarifliği ve Bouguereau'nun yumuşak fırçasını esinleyen bu ince çizgiler." Bundan daha güzel ne söylenebilir? Neden bu satırları okumuyorsunuz?

(1) Addison'un "Spectator"dan (No.265) aldığım şu birkaç satırı da aynı saf görüşü yansıtır:

"Kuşlarda doğanın erkeği süslere boğduğu görülmektedir. Çokluk erkek bu süsünü bir ibik, bir tepelik, bir sorguç ya da en tepesinde bir tuğ gibi dikilen küçük bir tüy şeklinde başında taşır. Buna karşılık dişi cinsimizin dişilerinden çekici olmaları için hiçbir şey esirgememiştir ama onlar yine en ince süslerle bezenebilmek için uğraşır dururlar. Tavus kuşu kuyruğunu açtığı zaman, bir baloya ya da bir doğum gününe gitmek için süslenmiş olan bir İngiliz leydisinin üstünde bulunan renklerin yansıması bile göremezsiniz..."

Yoksa bu sözlerde bir alay mı gizli?

- Bouguereau'yu sevdiğinizi biliyorum da ondan.

- Aşırı bir saygı bu!

- Alayı bırakın da bu konuda ne düşünüyorsunuz onu söyleyin!

- İtiraf edeyim ki, bu kadar çok yapma şeyin sürekli olarak doğanın imdadına çağrılması beni kuşkulandırıyor. Montaigne'in şu sözü aklıma geldi: "Kadınlarımızın, herkese gösteriş yapmak için boyanıp süslenmeden önce odalarına girmemizi istememelerinin nedeni ne utanç, ne incelik, ne de sakınmadır." Pierre Louys'nin hayal ettiği "Tryphème"de güzel cinsi, herkesten gördüğü gibi, üstünlüklerini açıkça göstermesinden, kırlarda ve sokaklarda çıplak dolaşma alışkanlığından, yazarın düşündüğü sonuçlar mı, yoksa bunların tersi mi doğar? Erkeğin öbür cinsle karşı duyduğu arzu bu yüzden çok azalır mı? İşte bu konuda kuşkudayım. Bayan Quinault şöyle diyordu: "Gözlerden saklandığı için bizde bu kadar güzel ve o kadar da aşağılık duygular uyandıran nesneler her zaman gözümüzün önünde olsaydı acaba onlara karşı soğuk ve kayıtsız durabilir miydik, anlaşılması gereken şey işte bu; çünkü bu tür örnekler vardır." Şunu da söyleyeyim ki, "Tryphème"nin gerçekleştiği ilkel topluluklar vardır, (hiç olmazsa elli yıl önce, daha misyoner ayağı basmadan vardı), hem de en güzel topluluklardır bunlar; örneğin 1835'de Darwin gittiğinde, Tahiti böyleydi. Birkaç sayfada yerlilerin gözüne güzelliğini heyecanla anlattıktan sonra şöyle diyor: "İtiraf ederim ki, kadınlar beni bir parça hayal kırıklığına uğrattılar, hiç de erkekler kadar güzel değiller." Daha ilerde, bu güzellik eksikliğini süslerle¹ karşılama çabalarını gördükten sonra şunu söylüyor: "Özet olarak, erkeklerden çok kadınlar bir şeyler giyselerdi daha yararlarına olurdu sanıyorum."

- Darwin'in cinsel sapkın olduğu aklıma bile gelmezdi.

- Nerden çıkardınız bunu?

- Bu cümleden böyle bir anlam çıkmıyor mu?

- Nasıl! Yoksa beni M. de Gourmont'un şu sözüne inanmaya mı zorluyorsunuz: "Güzelliğin temsilcisi kadındır. Bunun tersi olan bütün kanılar her zaman aykırı karşılanacak ya da cinsel sapkınlıkların en

(1) "Bununla birlikte çok güzel birtakım âdetleri var, enselerine doğru ya da kulaklarındaki küçük deliklere ya beyaz ya lal rengi bir çiçek takmak gibi." (Voyage d'un Naturaliste, s.434)

çirkinini olarak görülecektir."

– "Her zaman" sözü size aşırı geliyor, değil mi?

– Ama durun bakalım. Bildiğim kadar Darwin, çıplak ilkel topluluklar arasında dolaşırken genç erkeklerin güzelliği karşısından hayrete düşen öbür kâşiflerden daha sapkın değildir – örneğin Polinezyalıları anlatırken delikanlıların güzellikte kadınları gölgede bıraktığını kabul eden Stevenson'dan daha sapkın... İşte bundan ötürü onların görüşleri benim için önemlidir ve koyu bir ilkeci olarak değil, bir sanatçı olarak utanmanın kadınlara yakıştığına, örtünmelerinin uygun olduğuna onlarla birlikte inanıyorum.

– Öyleyse az önce bana söyledikleriniz ne oluyor? Kadınların güzelliğini öven, tutarlı bulduğum o sözler?

– Şöyle düşünülüp düşünülemeyeceğini sizinle birlikte araştırmak istiyordum: Dişinin seçtiği, yani seçme yetkisine yalnız başına sahip olduğu zaman, erkeğin bu seçimden yararlandığını görmüştük; şimdi seçen erkek olduğuna göre, artık bundan kadının yararlandığına kuşku yok.

– İşte kadın güzelliğinin zaferi de bundan doğuyor; evet ben de böyle anlamıştım.

– O kadar telaşla lafı ağzımdan aldınız ki, ne demek istediğimi iyice anlatamadım. Oysa şu noktayı belirtmek istiyordum: Hayvanlar arasında gösteriş üstünlüğünün ancak erkekten erkeğe geçmesinc karşılık, "kadınlar, güzellik dahil, karakterlerinin büyük bir kısmını hem erkek hem de kız çocuklarına geçirirler" (Darwin söylemiştir bunu¹). Öyle ki, en güçlü erkekler en güzel eşleri almakla artık kızlarının ya da oğullarının güzelliğine değil, soyun güzelliğine çalışmış olurlar.

– Siz de dikkat edin, böyle düşünmekle erkek güzelliği yararına kadın güzelliğini ne kadar azaltarsanız, beni yine de bu güzelliği üstün görmeye yönelten içgüdüyü o kadar kesinleştirmiş oluyorsunuz.

– Ya da süsten ve örtünmeden yardım beklemeyi daha uygun görmeye.

– Süs, olsa olsa bir çeşnidir. Örtünmeye gelince, gizlenen şeylerin açık seçik meydana çıkmasını ertelemekle bir süre eğlendirebilir,

(1) "Descendance de l'homme" adlı kitabında.

arzu uyandırabilir... Kadın güzelliğine karşı duyarsızsanız, o sizin bileceğiniz şey, acırım size, ama ne dersiniz deyin, özel bir duygu olarak kalacak olan bir eğilimden genel estetik kuralları çıkarmaya kalkmayın.

III

- Güzellik dedikçe aklımıza gelmesi gereken Yunan heykelticiliğindeki erkeği çıplak ve kadını giyinik gösteren de belki bir "özel duygu"dur, değil mi? Evet, Yunan sanatında gençlerin, delikanlıların bedenlerine karşı gösterilen bu değişmez sevgide, kadın bedenini örtmede gösterilen bu inatta, yalnız estetik nedenler bulmak yerine bunu, M.de Gourmont gibi "cinsel sapıklıkların en çirkini" olarak görmeyi yeğ mi tutuyorsunuz?

- Nasıl istersem öyle düşünürüm! Cinsel sapıklığın Yunanistan'ı nasıl kırıp geçirdiğini sizden mi öğreneceğim? Ayrıca, bu genç modellerin seçilmesi yalnız birtakım zevk düşkünü sanat koruyucuların ahlak dışı eğilimlerini okşamak için değil miydi? Heykeltraşın sanatçı içgüdü-süne değil de, daha çok hizmetinde olduğu kimselerin eğilimlerine boyun eğdiğinden kuşku duyulamaz mı? Uzun sözün kısası; o zamanlar, örneğin Olimpiyat oyunları sırasında, sanatçıyı sınırlayan, beğenisini yöneltten birtakım zorunluklar ve gelenekleri, oranın kutsallığına karşı duyulan saygıdan ötürü ve arzularımızı uyandırmamak için Mikelangelo'yu Sistin Kilisesi'nin tavanına kadın değil de, çıplak erkek resimleri yapmaya zorlayan gelenekleri bugün anlayamayız. Öyle de olsa, Rousseau gibi düşünerek, Yunan ahlakının bu görülmedik bozukluğundan bir ölçüde sanat sorumlu tutulduğu zaman...

- Ya da Floransa ahlakının. Çünkü her önemli sanat rönesansı ya da bolluğunun, hangi ülkede olursa olsun, her zaman sapkın taşkınlıklarla birlikte yürümüş olması dikkate değer.

- Tüm duyguların taşkınlığıyla demeniz daha doğru olurdu.

- Plastik sanatlarla ilgisi yönünden bir cinsel sapma tarihi yazmaya kalkışıldığı gün görülecektir ki, cinsel sapkınlık, sanatın gerilediği çağlarda değil, tam tersine, övünçlü ve sağlam olduğu çağlarda, en öz-lü ve yapmacıktan en uzak olduğu çağlarda gelişmiştir. Buna karşılık,

bana öyle geliyor ki, her zaman değil ama, çoğu zaman kadının plastik sanatlarda baş köşeye geçirilmesi bir gerileme belirtisi olmuştur, aynı şekilde geleneklerine göre tiyatrodaki kadın rollerinin genç erkekler tarafından oynanması gereken birtakım topluluklarda, bu gençler yerlerini kadınlara bırakmaya başlayınca dramatik sanatın gerilemeye yüz tuttuğunu görüyoruz.

- Neden ve sonucu işinize geldiği gibi birbirine karıştırıyorsunuz. Bu seçkin dramatik sanat akıldan çok duygulara seslenmeyi amaç ettiği gün gerileme başladı; o zaman çekicilik yaratabilmek için kadın sokuldu sahneye ve bir daha da çıkarılamadı. Ama biz yine plastik sanatlara dönelim. Birdenbire aklıma Giorgione'nin bildiğiniz gibi bir parkta yan yana iki çıplak kadınla giyinik iki müzik sanatçısını gösteren "Kır Konseri" adlı çok güzel tablosu geldi (umarım ki bunu resimde bir gerileme örneği olarak görmezsiniz).

- Plastik, hiç olmazsa edebi yönden bu kadın bedenlerinin güzel oldukları savunulamaz; Stevenson'un dediği gibi; "çok şişman"; ama o açık kumrallık ne güzel belirtilmiş! O ne yumuşak, derin ve şakrak ılık! Erkek güzelliğinin heykelde ağır basmasına karşılık kadın bedeninin renk oyunlarına daha uygun geldiği söylenemez mi? Bu tablonun önünde, işte eski sanatın tam karşısı diye düşündüm: Delikanlılar giyinik, kadınlar çıplak; bu şaheserin yeşerdiği toprak kuşku yok heykel-den yana çok kısır kalmıştır.

- Cinsel sapıklıktan yana da, öyle mi?

- Eh! Bu konuya gelince, Titien'in küçük bir resmi beni daha ileri gitmekten alıkoyuyor.

- Hangisi bu?

- "Trente Toplantısı" adlı tablo. Ön planda, ama yanda, gölgede, iki orada, iki burada, pek başka anlama çekilemeyecek durumlarda soylu kişiler görülür. Belki de bu durumlardan, sizin az önce "oranın kutsallığı" dediğiniz şeye karşı bir tür edep dışı tepki anlamı çıkarmak gerekir ama, şuna da kuşku yok ki, o çağda yazılmış birtakım anılarda da anlaşıldığı gibi, herhalde böyle davranışlara oldukça sık rastlandığından olacak, bu küçük resimde soylu kişilerin yanındaki mızraklı erlerin yaptığı gibi bu durumun garip karşılanmaması gerekir.

- Söylediğiniz resme belki yirmi kere baktım ve yadırganacak hiç-

bir şey görmedim.

- Herkes ancak ilgi duyduğu şeyleri görür. Ama şurada, burada, şu resim kadar bu Venedik tarihinde cinsel sapıklık (ki, artık orada gençlere dönüklük anlamına geliyordu) bana içten gelen bir eğilim gibi görünmüyor; bu artık zevk düşünlerinin, bıkkınların meydan okuması, ahlaksızlığı, olağanüstü bir eğlencesi oluyor. Kendimi şöyle düşünmekten alıkoyamıyorum: Aynı şekilde halktan çıkma ve içten gelme olması, ya da Yunanistan ve Floransa toprağından ve bu toprağın hakından şiddetle fıskırmış bulunması düşünülemeyen, Taine'in "çevredeki şehvetin tamamlayıcısı" dediği Venedik sanatı, I. François zamanında İtalya'dan alınışı çok pahalıya oturan, çok kadıncıl Fransız rönesansı gibi, zenginleri keyiflendirmeye yaradı.

- Daha açık konuşun.

IV

- Evet, kadının önem kazanması, büyük sapkın sanat dönemlerine göre daha yapmacıklı, daha yabancı bir sanatın işaretidir. Cesaretimi bağışlayın, her iki cinsten de kendi cinsine dönüklüğün, karşı cinse dönüklükten daha içtengelme, daha yapmacıksız olduğu kanısındayım.

Omzumu silkerek:

- Artık peşinizden kimsenin gelmediğini anlayınca çabuk gitmek güç değildir, dedim ama, sözüne kulak bile vermedi.

- İşte Barrès bunu o kadar iyi anladı ki. "Bérénice" adlı kitabında doğaya çok yakın ve yalnız içgüdülerine göre hareket eden bir kimseyi anlatmak istediği zaman bunu küçük "Bougie Rose"un arkadaşı bir sevice olarak düşündü. Onu ancak eğitimle karşı cinse dönük sevgiye yükseltir.

- Maurice Barrès'e kendisinde olmayan gizli niyetler yakıştırıyor-sunuz.

- Bu niyetlerin ne gibi sonuçlar doğurabileceklerini belki önceden kestiremiyordu da diyebilirsiniz; çünkü bildiğiniz gibi, dostunuzun ilk kitaplarında heyecan bile bir niyete dayanır. Dogmatik olarak "Benim için Bérénice" diyor, "esrarlı kuvvet, evrensel itki demektir"; birkaç satır sonra, "içine doğan her şeyi yaşamayı iş edinmenin rahatlığı"n-

dan söz ederken bu sözlerde anajenetik rolünün ince bir önseziyle tanımlanmasını bile buluyorum; katajenetik "zihin karışıklığı" ile karşılaş-tığı ve ona karşı tuttuğu iş.

Barrès'in kitabını bir tartışmaya girebilecek kadar anımsamıyorum; o konuşup duruyordu:

– Merak ediyorum, acaba Barrès, Goethe'nin sapkınlık hakkında söylediği ve Başbakan Müller'in anlattığı (Nisan 1830) kendi görüşüne çok yakın olan sözü biliyor muydu? İzin verirseniz okuyayım:

"Goethe entwickelte, wie diese Veirrung eigentlich daher komme, dass, nach rein aesthetischem Masstab, der Mann wit Schöner, vor-züglicher, vollendeter als die Frau sei."

– O kadar kötü okuyorsunuz ki, anlamakta güçlük çekiyorum. rica ederim dilimize çevirin hemen.

– "Goethe bu sapkınlığın aslında şundan geldiğini anlattı bize: Arı estetik kuralına göre erkek bedeni kadın bedeniyle karşılaştırıldığı zaman daha güzel, çok daha estetik ve daha yetkindir."

Sabrım tükenerek sözünü kestim:

– Bakın Barrès'den okuduğunuz parçayla hiçbir ilgisi yok.

– Biraz durun bakalım; şimdi dönüm noktama geliyoruz: "Böyle bir duygu bir kez uyanmaya görsün, kolayca hayvanlığa kaçır. Cinsel sapıklık, insanlık kadar eskidir (Die Knabenliebe sei so alt wie 'die Menscheit, und man köhne daher sagen, sie liege in der Natur) demek ki, doğal bir şey olduğu ve doğaya dayandığı söylenebilir (ob sie gleich gegen die Natur sei) ama yine de doğanın yararına çalışmaz. İnsan doğadan kazandığı, ondan çekip aldığı şeyi artık elinden kaçırmaz, ne fiyata olursa olsun geri vermez onu (Was die Kultur der Natur abgewonnen habe, werde man nich wieder fahren lassen; es um keinen Preis aufgeben).

– Kendi cinsine dönük davranışlar Germen soyunda, birtakım Almanlara doğal gelecek kadar derinlere kök salmış olabilir (son zamanlarda Rhin ötesindeki kepezelikler bunun böyle olduğunu düşünmeye zorluyor bizi) ama Goethe'nin bu kuralı, hiçbir zaman tam Fransız kafasına sığacak bir şey olmayacaktır, bunu böyle biliniz.

– Madem ki işe ulusçuluk sokmak istiyorsunuz, bildiğime göre, atalarımızın töreleri konusunda bize bilgi veren ilk yazarlardan biri

olan Diodore de Sicile'in¹ Keltlerle ilgili şu birkaç satırını okuyayım size: "Kadınları hoş olmasına hoş ama, erkeklerin onlara bağlılıkları pek zayıf, oysa erkek alışverişine karşı olmadık bir tutku gösteriyorlar. Her iki yanlarında bir yatak arkadaşıyla toprağa serilmiş hayvan postlarının üzerine uzanmayı âdet edinmişler."

- Yunanlıların barbar saydıkları bu insanların böylece alçaltılmak istendiği açıkça görülmüyor mu?

- O zamanlar bu huylar hiç de alçaltıcı değildi. Aristoteles de "Politika" adlı yapıtında arada bir Keltlerden söz ediyor ve Lykurgos'un kadınlarla ilgili yasaları bir yana bıraktığından yakındıktan sonra "güçlü ve savaşçı uluslarda erkeklerin kadın baskısı altına girmeleri alışılmış bir eğilim olduğundan, özellikle erkekler bu yöne kayınca" bunun büyük kötülöklere yol açacağını söylüyor. "Bu arada" diye ekliyor, "erkeklerle sevişmeye saygı duymaktan çekinmeyen Keltleri ve başka birkaç ulusu bundan ayrı tutuyorum²."

- Sizin Yunanlıların anlattıkları doğruysa itiraf ediniz ki, zor kurtarmışız kendimizi!

- Evet, kendimizi biraz eğitmişiz; işte Goethe'nin dediği de tam bu.

- Demek benim de onun gibi düşünmemi ve bir cinsel sapığı söyle bir kimse olarak görmemi istiyorsunuz: Çağından geri, eğitilmiş...

- Belki de değil; ama cinsel sapıklığı çok yapmacıksız ve değişik bir içgüdü olarak almanızı...

- Az çok iğreti olarak Arkadya'nın yapmacıksız yaşantısını tekrarlamak isteyen Yunan ve Latin çoban şiiirlerinin çoğu zaman kendi cinsine dönüklükten aldığı ilhama karşı bulduğu mazeret herhalde budur...³

1) V. kitap, s.32.

2) Aristoteles, Politika, Kitap II. s.6 ve 7.

3) Eski şairlerin içli şiiirlerini dolduran ve bizi çok şaşırtan, anlayamadığımız bu yabansı aşklar demek ki olmayacak şey değil ve gerçek. Bu şiiirleri çevirirken içindeki erkek adlarının yerine kadın isimleri koyuyorduk. Juvenius demiyor, Juvantia diyorduk; Aleksis, Iksanthe okuyordu. Güzel delikanlılar güzel kızlara bırakıyorlardı yerlerini; böylece Catullus'un, Tibullus'un, Martialis'in ve ince Virgilius'un o koca sarayını yeniden kuruyorduk. Bu, ancak eski dehayı ne kadar az anladığımızı gösteren çok kadıncıl bir iş oldu. GAUTIER, Mademoiselle de Mauplin Cilt II, Bölüm IX, s. 13, 14 (ilk baskı).

- Çoban şiirleri, şair artık çobanı sevmez olunca iğretileşmeye başladı. Ama kuşkusuz doğuda Arap ya da Acem şiirlerinde olduğu gibi, bu şiir türünde de söz konusu değişimi kadının kazandığı önemin bir sonucu olarak görmek ve üzerinde durmak gerekir; bir alışkanlık sorunudur bu... Goethe'nin sözlerinden özellikle eğitime, daha doğrusu karşı cinse dönüklüğe alıştırmaya yer verenleri unutmamak istiyorum. Çocuk erkeğin, ilkel erkeğin kesin olarak çiftleşmeyi değil, kendisi de farkına varmadan, dokunmayı, okşamayı araması doğal bir şey olabilir; artık ne çekicilik ve ne de bir koku ona yol gösterdiğine göre, çoğunluk, bir başka cinsin gizli yönlerinden ötürü daha şaşkın ve daha yılgın bir duruma düşebilir. (Cinsel çekiciliğin kesinlikle güzellikle ilişkili olduğunu düşünmediğimden, gördüğünüz gibi güzelliğin sözünü bile etmiyorum.) Platon'un "Şölen"inde Aristophanes'in söylediği gibi, kuşkusuz kimilerini bu cinslerin birinden çok diğer cinsin ve yalnız o cinsin çekimine kapılsa bile, kendini bütünüyle kişisel inisiyatifine bırakan erkek, gereken hareketi yapmaya pek kolay cesaret edemeyecek, ne yapması gerektiğini her zaman bilemeyecek ve önceleri beceriksiz davranacaktır.

- Aşk her zaman âşiğa kılavuzluk etmiştir.

- Kör kılavuz; madem ki henüz kullanmak istemediğim bu aşk sözcüğünü şimdiden ortaya attınız, şunu da ekleyeyim; seven erkek ne kadar âşıkça, o kadar beceriksizleşir; evet, arzusunun yanında çok daha gerçek bir aşk bulunacaktır; evet, arzusu salt bencil olmaktan çıkınca sevdiği varlığı incitmekten korkabilecektir. Hayvanlardan bile olsa, aldığı birtakım örneklerden, birtakım derslerden ya da ön öğretimlerden, hatta sevilen kadının kendisinden bir şeyler öğrenmedikçe...

- Yok canım! Sanki erkeğin arzusu kadının karşılıklı arzusuyla bir bütün haline gelmiyor da!

- Buna Longus ne kadar inanıyorsa, ben de o kadar inanıyorum. Daphnis'in yanılmasını, bocalamalarını hatırlayınız. Nasıl! Bu kocaman beceriksiz âşığın bir kibar yosmadan ders almaya ihtiyacı yok muydu?

- Söylediğiniz beceriksizlik ve tutukluklar çok çıplak olan bu romanın konusunu biraz zenginleştirmek ve birtakım serüvenlerle süslemek için konmuştur.

- Hayır, hayır! Bu hayranlığa değer kitapta, ince özentî örtüsü altında, M. de Gourmont'un "Aşkın Fiziği" dediği şeyin derin bir bilimini görüyorum, benim için "Daphnis ve Kloe"nin öyküsü örnek olacak kadar doğaldır.

- Nasıl bir sonuç çıkarmak istiyorsunuz bundan?

- Şunu: Teokritos'un cahil çobanları daha yapmacıksız hareket ediyorlardı; "içgüdü" bu karşı cins bilmecesini çözmeye her zaman yetmez, çoğu zaman yetmez: Birtakım uygulamalar gerekir bunun için. Goethe'nin sözlerine küçük bir ek...

İşte bundan ötürü Virgilius'da Galatea kaçtı diye Dämoitas'ın söğütler altında ağlayıp durduğunu, buna karşılık Menelcas'ın dünyaya metelik vermeden Amyntas'la zevke daldığını görüyoruz.

"İstekle benim oldu, beni yakan Amyntas."

Leonardo da Vinci ne güzel söylemiş: "Seven sevdiğinin yanındayken dinlenir."

- Eğer karşı cinse dönüklük bir süre eğitilmeyi gerekiyorsa, itiraf ediniz ki, bugün köyde olsun, şehirde olsun, eğitilenlerden Dphnis kadar erken yaşta gözü açılmış olanların sayısı az değildir.

- Oysa günümüzde köylerde bile (ya da özellikle köylerde) kendi cinsine dönüklük oldukça ender görülen ve iyi karşılanmayan bir şeydir. Evet, bir gün önce söylediğiniz gibi: Töre ve yasalarımızda her şey bir cinsi öbürüne doğru iter. Daha arzu duymaya başlamadan önce küçücük bir çocuğu, tüm zevklerin kadınla tadıldığına, onun dışında zevk mevk olmadığına inandırmak için, gizli olsun, açık olsun, amma da entrika çevriliyor. Erkeğin sistemli olarak silinmesi, çirkinleştirilmesi, gülünçleştirilmesine karşılık "güzel cins"in çekicilikleri konusunda saçmalığa kaçan nice abartmalar yapılıyor. Ama birtakım sanatçı topluluklar en fazla hayranlık duyulduğu, en yiğit çağlarda bu tutuma karşı koyacaklardır.

- Bu konuda ne düşündüğümü daha önce söyledim.

- Hatırladığıma göre, siz de, M.Perrier gibi, kadın cinsinin öte-denberi ve her yerde erkeğin arzusunu canlandırmak, yetersiz bir güzelliğin eksiklerini tamamlamak için başvurduğu o değişmez süslenme kaygısını övmüşünüz.

- Evet: Sizin "yapma çekicilik" dediğiniz şey. Neyi kanıtlayabildiniz? Süslenmenin kadınlara yaraştığını. Doğrusu da bu! Hiçbir şey süslenip püslenen, yüzünü boyayan bir erkekten daha tiksindirici olamaz.

- Tekrar söyleyeyim, bir delikanlının güzelliğinde tellenip pullanmanın payı yoktur. Yunan heykellerinde erkek vücudunun çıplaklığıyla nasıl ağır bastığını görmüştük. Bu kınamanızda Doğu ülkelerindeki töreleri de hesaba katınız; çünkü Doğuluların her konuda bizim gibi düşünmediklerini bilirsiniz.¹ Delikanlıyı saklayacak, çirkinleştirecek yerde süsleyin biraz onu, güzelliğini ortaya çıkarın, ne sonuç vereceğini Montesquieu şöyle anlatıyor:

"Roma'da sahneye kadınlar değil, iğdiş edilmiş kadın kılığında erkekler çıkar. Bunun ahlak üstündeki etkileri çok kötüdür: Çünkü (bildiğime göre), Romalılarda hiçbir şey bundan daha fazla fizyolojik aşk uyandıramaz." Daha ilerde şunu diyor: "Ben Roma'dayken Capranica Tiyatrosu'nda iğdiş edilmiş iki çocuk vardı; Mariotti ve Chiostra, sahneye kadın kılığında çıkarlardı, hayatımda gördüğüm en güzel yaratıklardı bunlar ve bu konuda en sağlam ahlaklı kimselerde bile Gomore zevkleri uyandırabilirlerdi.

Genç bir İngiliz, bunlardan birinin kadın olduğunu sanarak, deli gibi âşık oldu ve bu tutkunluğu bir aydan çok sürdü. Eskiden Floransa'da grand dük Côme III, aşırı tutkusundan ötürü böyle bir düzen kurmuştu. Bir kere düşününüz, bu konuda yeni Atina demek olan Floransa'da bunun etkileri ne olur artık!" (Voyages, cilt I, s. 220-221), yine bu konuda Horatius'un şu sözünü tekrarlıyor: "Doğal olanı kovdunuz mu, dörtnele geri döner":

"Naturam expelles furca, tamen esuqe recurret" istediğimiz anlama çekebiliriz bunu.

- Şimdi sizi iyice anlıyorum artık: Sizin için "doğal demek kendi cinsine dönüklük demektir; insanlığın doğal ve normal kabul etmek

(1) Böylece sevimle Gérard de Nerval, Mısır'da Musiki Kahvelerinin en güzelinde oynarken gördüğü ve "çok güzel, mağrur duruşlu, Araplara özgü gözleri sürmeyle daha da parlak, dolgun ve tüysüz yanaklı" diye anlattığı iki "başdöndürücü çengi"ye nerdeyse kapılıp "Doğunun en arı törelerine göre alınlarına bir iki altın yapıştırmaya hazırlanırken" bu güzel oyuncuların, kendilerine en çok "birkaç para atmaya" değer genç oğlanlar olduklarını tam zamanında farkettiği söylüyor... (*Voyage en Orient*, cilt I, s. 140-141)

densizliğini gösterdiği ilişkiler, erkekle kadın arasında olanlar; işte sizce yapma olan bunlardır. Haydi! Söyleyin de kurtulun...

Kısa bir süre sustuktan sonra:

- Düşüncemi saçma göstermek kuşkusuz kolay bir şey; ama kitabımda bu görüşümün az önce ortaya koyduğumuz öncüllerden kendiliğinden çıktığını belirttiğim zaman hiç de o kadar temelsiz görülmeyecek.

Uzun süredir bir yana bıraktığımız bu kitaba dönmesini rica ettim ondan. Tekrar konuşmaya başladı:

V

- Dün size hayvanlardaki "cinsel içgüdü" buyruğunun her zaman, sanıldığı kadar zorlu ve kesin olmaktan uzak olduğunu göstermeye gayret etmiştim ve bu "cinsel içgüdü" deyiminin fark gözetmeden kapsadığı: Organın katıksız gereği, baskısı, beğeninini değişmesi, dış güdüye, nesneye boyun eğmek gibi karışık anlamların neler olduklarını aydınlatmaya çalışmışım; tüm eğilimlerin, ancak yumurtalık çalışmalarından çıkan koku erkeği yönettiği ve onu çiftleşmeye ittiği zaman yoğunlaşmış ve çözülmüş olduğunu ortaya koymuştum.

Bugün de şunları söyledim: Hiçbir koku, erkeğin duygularını ege-menliği altına alamaz ve her çeşit arzu doğurma yeteneğinden (dişi hayvanın kısa süren dayanılmaz çekiciliğini anlıyorum bundan) yoksun olan kadın artık her zaman istek uyandırıcı olmaktan başka bir şey istemez olur ve (hiç olmazsa Batı ülkelerinde) yasaların, törelerin ve daha bir sürü şeylerin onaması, teşviki ve yardımı ile bilgisini buna harcar. Diyordum ki, çoğu zaman yapma şeyler ve gizleme (soylu şekliyle utanç) süs ve örtünme bu çekicilik yetersizliğini karşılar... Bu, süslerinden iyice sıyrıldıkları zaman kadınların (ya da özellikle bir kadının) çekimine birtakım erkekler karşı durulmaz bir şekilde kapılmayacaklar mı demektir? Kesinlikle değil! Nasıl ki, birtakımı da güzel cinsin bütün çekiciliklerine, kesin buyruklara, öğütlere, tehlikelere bakmayarak dayanılmaz bir şekilde delikanlıların çekimine kapılıp giderlere. Ama şunu savunuyorum ki, yeni yetişenlerde uyanan arzu, çoğu zaman belirli bir istek olmaktan uzaktır; şehveti ne cinsteki bir varlığa karşı duyar-

larsa duysunlar, bundan hoşlanırlar ve ahlakları arzularından doğan kararlardan çok, dışardan aldıkları derslerle şekillenir; isterseniz şöyle de anlatabiliriz bunu: Arzunun deneye dayanmadan kendiliğinden kesinleşmesi pek olağan değildir. İlk deneylerde verilerin salt arzudan gelmesi, bunların tam arzunun seçtiği veriler olması ender görülen bir şeydir. Yoldan çıkarılması en kolay olan eğilim nefse değgin olandır ve...

– Öyle de olsa ne çıkar!.. Sözü nereye getireceğinizi anlıyorum; şimdiden şu kanıyı aşılama istiyorsunuz: Her genç kendi haline bırakılırsa ve dış baskılar işe karışmazsa –diğer bir deyimle, eğer uygarlık gevşerse– kendi cinsine dönüklerin sayısı daha da artar.

Goethe'nin sözünü size söylemek sırası şimdi de bende: "Kültürün doğaya karşı kazandığı bu zaferi hiç elden kaçırmamak, ne fiyata olursa olsun geri vermemek gerekir."

DÖRDÜNCÜ KONUŞMA

- Son yıllarda çıkan bir kitap, dedi, birtakım gürültüler uyandırdı (İtiraf ederim ki, ben de bu kitabı okurken irkildim). Bilmem okudunuz mu?

Corydon kitabı uzattı: Léon Blum'un "Evlilik Konusunda" adlı yapıtıydı bu.

- Sizin de kalkıp irkilmekten sözemeniz eğlendiriyor beni, dedim. Evet, okudum. Başarılı, ama oldukça tehlikeli bir yapıt sayıyorum onu. Yahudiler, bilmem hangi kuralsızlık ve ahlak gevşekliğinin yararına, en saygı duyulan, en kutlu kuruluşlarımızı, hatta Batı uygarlığımızın temeli ve dayanağı olanları dağıtma sanatında eskiden beri ustadırlar, ama bereket versin ki, sağduyumuz ve Latinlere özgü toplum sevgimiz karşı koymuştur buna. Edebiyatlarında, özellikle tiyatrolarında en ayırdedici yönün belki de bu olduğu her zaman düşündüğüm bir şeydir.

- Bu kitaba karşı çıkanlar oldu, ama ortaya attığı görüşleri çürütebilen de çıkmadı.

- İtirazlar yeterli görüldü de ondan.

- Yine de sorun ortada, gerçi Blum'un çözüm şekli insana aykırı geliyor ama, sorunu görmezlikten gelmek, onu çözmek demek değildir.

- Hangi sorun?

- Bir gün önce size söylediklerime doğrudan doğruya bağlı olan: Erkeğin harcayabileceği güç, karşı cinsin üreticilik görevine yanıt vermek ve türün üremesini sağlamak için gerekenden çok aşırıdır. Doğanın onu yapmaya zorladığı harcamayı düzene koymak oldukça güçtür ve Batılıların anladığı ölçüde toplum düzenine zarar verici bir duruma gelebilir.

- Blum'un kitabındaki, tek eşliliğe dayanan törelerimize, Batıya

özgü kuruluşlarımıza aykırı düşen bu saray özlemi işte bundan geliyor.¹

- Bizim de genelevlerimiz var.

- Susun!

- Fuhuş diyelim, ya da evlilikdışı ilişkiler. Bu iş böyle gelmiş böyle gider... Yoksa büyük Mahthus'un şu sözlerini kabul etmeli: "Cinsel oruç birtakım insanların sandıkları gibi zoraki bir erdem değildir. Kökleri doğada ve akılda bulunur; gerçekten bu erdem çoğalma yasasından doğan kötülükleri ve mutsuzluğu önleyen tek doğru yoldur."

- Cinsel oruç kesinlikle bir erdemdir.

- Yasaların ona pek dayanmaması olumlu, değil mi? Kitabımda erdemden en son çare olarak yararlanmak istiyorum. Erdemlerden hiç yararlanmayan, ama en küçük toplumsal sakıncayı araştıran Léon Blum, fuhşun bu yola düşen kadınları, yasaların da yardımıyla, hor görülür duruma getirmesine öfkeleniyor. Sanırım ki biz de onun bu üzüntüsünü paylaşabiliriz.

- Fuhuş, devletin bu bunalıtı veren karışmasından kurtulur kurtulmaz, toplum sağlığı için nasıl bir tehlike olur, o da ayrı bir şey.

- İşte bundan ötürüdür ki Blum, erkeklik iştahlarımızdan doğan huzursuzluk ve aşırılıkların genç kızlara, hem de en namuslularına, çabucak evlenip eş ve ana olacaklara doğru yönlendirilmesini öneriyor.

- Evet, bu öneri bana düpedüz canavarca göründü ve bu adam, gerçek bir Fransız toplumuna hiç girmedi de, yalnız Levantenler arasında mı kaldı acaba? diye düşündüm.

- Şuna inanıyorum ki, her katolik, ilk olarak bir Yahudinin elinden geçmiş bir genç kızla evlenmekte çekimser davranır. Ama siz böyle her ortaya konan çözüm şekline karşı koyarsanız...

- Haydi, bir de sizinkini dinleyelim bakalım, daha şimdiden heyecanlıyım.

- Benim bulduğum bir şey değil bu. Yunanistan'da kabul edilmiş

1) Burada Napoléon'un sözünü tekrarlamak tuhaf olacak: "Kadın çocuk yapsın diye erkeğe verilmiştir. Oysa bu iş için erkeğe tek bir kadın yetmez; emzirdiği sürede ona kadınlık edemez olur; hasta olduğu zaman da öyle; artık çocuk yapamadığı zaman karısı olmaktan çıkar; demek ki doğanın ne yaşla ne de bu sakıncaların herhangi biriyle sınırlandırdığı erkeğin birkaç karısı olmalıdır." *Mémorial (Haziran 1816)*

olan çözümün ta kendisi.

– İşte bu! Yine geldik oraya.

– Yalvarırım beni sinirlendirmeden dinleyin. Her türlü temel mi-
zaç ayrıntılarına bakmadan, aynı biçimde yetişmiş, aynı kültürü almış
insanların her zaman az çok anlaşabileceklerini ummaktan kendimi ala-
mıyorum. Daha küçük yaşıncıdan beri benim gibi yetiştirildiniz; miras-
çıları olduğumuz Yunanistan'ı övmek öğretildi size. Okul ve müzeleri-
mizde Yunan yapıtları baş köşeye oturtulur; onları insan elinden çık-
mış uyum, denge, bilgi ve duruluk mucizeleri olarak görmemiz istenir;
bize örnek verilir. Öbür yandan da bize, sanat yapıtının hiçbir zaman
rastlantı olmadığını ve açıklanmasını, gerekçesini bu yapıtı çıkaran top-
lumda ve önce kendinde gerçekleştirdiği uyumu ortaya koymaktan baş-
ka bir şey yapmayan sanatçıda araştırmak gerektiğini öğretirler.

– Bunlar bildiğimiz şeyler. Sonra?

– Yine biliyoruz ki, Yunanistan yalnız plastik sanatlarda ileri git-
memiştir, bu mükemmelliğe, bu mutluluğa, bu uyum kolaylığına yaşı-
ntılarının başka yönlerinde de rastlanır. Bir Sophokles, bir Pindaros, bir
Aristophanes, bir Sokrates, Bir Miltiades, bir Themistokles ya bir Pla-
ton Yunanistan'ın bir Lysippos ya da bir Phidias kadar hayranlık uyan-
dıran temsilcileridir. Her sanatçıda, her yapıtta hayran kaldığımız bu
denge, tüm Yunanistan'ın, güdük kalmamış bu güzel bitkinin malıdır;
bir dalın alabildiğine kol salması öbür dalların gelişmesine engel olma-
mıştır.

– Bu söyledikleriniz ötedenberi kabul edilmiş şeyler ve hiçbir ilgi-
si...

– Nasıl! Çiçekle onu yetiştiren bitki, besisuyunun köklü niteliği,
güdümü, düzenliliği arasında dolaysız bir ilişki olduğunu anlamak iste-
miyor musunuz? Dünyaya bu denli bilgi, sanat gücü ve mutluluk örnek-
leri verebilen bu topluluğun kendini yönetmeyi bilmediğini, bu mutlu
olgunluğu, bu uyumu önce kendi yaşantısına ve ahlak düzenine sokma-
yı başaramadığını bana kabul ettirmek mi istiyorsunuz? Ama Yunan
ahlakı söz konusu olur olmaz beğenen çıkmıyor ve görmezlikten geline-
mediği için tiksinerik baş çevriliyor;¹ anlaşılıyor ya da anlamamış

1) Her zaman da değil. Herder'in "Idées sur la Philosophie de l'Histoire" adlı kita-
bındaki öngörüsünü burada anımsamak doğru olur.

gibi davranılıyor; kabul etmek istenmiyor ki, onlar bütünü'nün ayrılmaz bir parçasıdır, toplum düzeninin işlemesi için gereklidirler ve onlar olmasaydı hayran kalınan o güzel çiçek başkalaşır ya da hiç açmazdı.¹

Genel görüşleri bir yana bırakıp özel bir durumu, örneğin – Cice-ro'nun Yunanistan'da yetişen en büyük adam olarak kabul ettiği – Epaminondas'ın durumunu incelersek hal tercümesini yazanlardan birinin (Walckenaer) şöyle yazdığını görürüz: "Onun en mükemmel bir komutan, vatansever ve bilgin örneği olduğunu kimse yadsıyamaz" – aynı yazar şunu da eklemeyi gerekli görüyor: "Çok kesin bir gerçek olarak, ne yazık, şunu da anlıyoruz ki, Epaminondas, Yunanlıların ve özellikle Boiotialılarla Ispartalıların (yani, aralarında en değerlilerin) hiç de utanç verici bulmadıkları bu rezilce eğilime kendini kaptırmıştır² (Biographie Universelle).

– Öyle ama, bu eğilimlere Yunan edebiyatında ancak pek küçük bir yer verildiğini de kabul ediniz.

– Günümüze kadar gelen edebiyatta, evet olabilir. Dahası var!³ Düşününüz ki, Plutarkhos ve Platon aşktan söz edince öbürü kadar kendi cinsine dönük aşka da yer verir. Sonra şu noktaya da dikkatinizi çekerim (daha önce bu durum belki de belirtilmiştir, ama bildiğim kadar pek üstünde durulmamıştır): Yunanistan'ı bize tanıtan hemen hemen bütün eski el yazmaları kilise adamlarının elinden geçmiştir. Eski el yazmalarının tarihini incelemek oldukça değişik sonuçlar çıkaracak ortaya. Metinleri kopya eden bilgin keşişlerin utanç verici

(1) Öyle ki, Nietzsche'nin şu sözlerini tekrarlamak geliyor insanın içinden (savaş ve tutsaklık konusundaki sözleri): "Yunan sanatının ve yalnız bu sanatın ulaştığı bu mükemmelliğin nedenlerini dürüstçe araştırmış olan herkes bu sonuçlara varamamazlık edemez." (Halévy'nin aktarımı, s.97).

(2) Pascal'ın Montaigne'in bu konudaki yazılarına ve Epaminondas'ın ölümü anlatılarına bakınız.

(3) "İliada'nın tek konusu Akhilleus'un tutkusu... Patrokles'e karşı aşkıdır. Modern dünyanın en büyük şairlerinden ve derin eleştirmenlerinden birinin, Dante'nin de çok iyi anladığı budur ve bundan ötürü Cehennem'de kendine özgü bir anlatış kısalığıyla şöyle der: "Akhilleus/ki aşk için dövüşüyor." Anlam yüklü bu mısra bizi İliada'nın derinliklerine götürür. Akhilleus'un onu savaştan çekilmeye zorlayan Agamemnon'a karşı kızgınlığı, Akhilleus'un Patrokles'e karşı olan ve bir kadın için duyulan aşkı gölgede bırakan, kızgın olduğu halde sonunda onu savaş alanına sürükleyen aşkı, işte İliada'nın dayandığı iki ana tema." (J.A. Symonds/The Greek Poets, III. s. 80.)

bulduklarını, toplumun yararınadır diye, arada bir ortadan kaldırıp kaldırmadıkları, hiç olmazsa en az utanç verici yapıtların olsun kaybolup gitmelerini önleyip önlemedikleri anlaşılacaktır. Aiskhyos'un, Sophokles'in yazdığı oyunların sayısını düşününüz; birinin doksan, öbürünün yüz yirmi oyunundan ancak yedisini tanıyoruz. Ama şunu da biliyoruz ki, örneğin Aiskhylos'un "Myrmidonlar"ı, Plutarkhos'un tekrarladığı birkaç mısradan yeter ölçüde sezinlediğimiz gibi, Akhilleus'un Patrokles'e karşı duyduğu aşkı anlatır. Ama geçelim bunları. Kendi cinsine dönük sevginin Yunan trajedisinde, örneğin Marlowe'un tiyatrosundakinden daha çok yer almadığına (o kadarı bile bu eğilimi göstermeye yeter), ben de inanmak isterim. Dramın başka yerde olduğundan ya da, daha açık söyleyeyim, mutlu aşklarda trajediye yarar madde olmadığından başka neyi kanıtlar bu?¹ Buna karşılık lirik şiir, mitolojik öyküler, tüm hal tercümeleri, tüm incelemeler, hemen hemen hepsi uygunsuz yerlerini temizleyen aynı elekten geçirilmiş olmakla birlikte, bu sevgiyle dolup taşar.

– Size ne cevap vereceğimi bilemiyorum. Bilgim yeterli değil.

– Kaldı ki benim için en önemli olan şey bu değil. Çünkü trajedilerin bize tanıttığı, insanı hayran bırakan o Andromakhe'ler, İphigeneia'lar, Alkestis'ler, Antigone'ler yanında bir Hyals'ın, bir Bathyllos'un ya da bir Ganymedes'in sözü mü olur? Şu da var! Bu arı kadın kişilikleri de cinsel sapıklığa borçlu olduğumuzu iddia ediyorum. Bunun Shakespeare'de de böyle olduğunu söylemenin yersiz kaçacağını sanmıyorum.

– Eğer aykırı bir düşünce değilse, ben de şunu bilmek isterim ki...

– Bizim ahlak anlayışımıza bakmayarak, Fransız edebiyatı kadar evlilik dışı ilişkilere yer veren hiçbir edebiyat olmadığını dikkate alırsanız ne demek istediğimi hemen anlarsınız; kaldı ki bütün yarı bakireleri ve yarı yosmaları da bir yana bırakıyorum. Yunanistan'dan çıkan, sizi yadırgatan ama, onlara hiç de olağandışı gelmeyen bu çareyi ortadan kaldırmak istiyorsunuz. O halde ermişlerle doldurun her yeri;

(1) Bion sekizinci çoban şiirinde "Sevenler karşılık olarak sevildikleri zaman mutludur" diyor. Sonra bu mutlu sevgiye üç örnek veriyor: Theseus ve Peirithoos, Orestes ve Pylades, Akhilleus ve Patrokles.

yoksa erkek duyduğu arzularla evli kadını baştan çıkaracak, genç kızı kirlletecektir... Yunanlı genç kız aşk için olduğundan çok analık için yetiştiriliyordu. Gördüğümüz gibi, erkeğin arzusu başka yöne dönüktü; çünkü devletin en önemli gördüğü ve en saygıdeğer bulduğu şey, harem dairesinin sakın arılığıydı.

- Öyle ki, size göre, kadını kurtarmak için çocuktan vazgeçiliyordu.

- Buna vazgeçme denip denemeyeceğini az sonra araştıracağım. Sırası gelmişken doğru gibi görünen bir itiraza cevap vermek isterim; benim için çok önemli bu:

Pierre Louys, Isparta'yı hiçbir sanatçı yetiştirememiş olmakla suçluyor; böylece ancak savaşçılar yetiştirmekten başka bir şeye yaramadığını söylediği bu çok sert tutumu yermek olanağını buluyor; üstelik bir de yenildiler, diyor. Montesquieu'ye şöyle bir not eklemiş M. de Laboulaye: "Körükörüne ilkçağ hayranı olmayanlar için Isparta'nın büyüklüğü ve ünü üzerinde durulacak bir şey değildir; bu savaşçılar manastırından yakıp yıkmadan başka bir şey çıkmış mıdır? Uygarlık bu barbarlara bir şey borçlu olabilir mi?"¹

- Evet, bu suçlamayı anımsıyorum; bunu kullananlar çok oldu.

- Ama bunun çok doğru olup olmadığını bilmiyorum.

- Yaptıkları şeyler meydanda.

- Önce şunu unutmayın ki, dorik tarzı, Paestum ve Parthenon'un yapıldığı o tarzı Isparta'ya borçluyuz. Ayrıca düşünün ki, Homeros kör olarak Isparta'da doğmuş olsaydı kuyulu zindanlara atılırdı. Ispartalı sanatçıları orada, o kuyulu zindanlarda aramak gerektiğini sanıyorum; Isparta belki de sanatçı çıkaramayacak durumda değildi, ama yalnız beden yapısı mükemmelliğini amaç edinip buna değer verildiğinden ve birtakım sakatlıklar çoğu zaman dehanın fidyesi olduğundan...

- Evet, ne demek istediğinizi anlıyorum: Isparta, Victor Hugo gibi "ısızsız, renksiz ve sessiz" doğan çocuklarının tümünü sistemli olarak ortadan kaldırmıştır.

- Böyle yapmakla da en güzel insan biçimini gerçekleştirmek olanağını bulmuştur. Isparta ayıklamayı icat etti. Heykeltraş yetiştirmede,

(1) Yasaların ruhu, cilt IV, bölüm 6, s. 154. Garnier baskısı.

doğru; ama heykeltraşa model sağladı.

– Sizi duyan da, bugün nasıl bütün modeller Roma'ya Saraginesco'dan geliyorsa, Atina'ya da Isparta'dan geldiğini sanacak. Çok gülünç bir şey bu. İzninizle ben yine de şuna inanıyorum ki, Yunanistan'ın en biçimli erkekleri kesinlikle kaba ve akılsız kimseler değildi ve aynı şekilde bütün sanatçıları da kambur ya da paytak olmaktan uzaktı. Salamis'de genç Sophokles'i anımsayın bir...

Corydon gülümsedi ve verecek bir cevabı olmadığını anlatan bir hareket yaptıktan sonra:

– Ispartalılarla ilgili olarak şunu da belirtiyim, diye devam etti. Bilirsiniz ki, Isparta'da cinsel sapıklık yalnız kabul edilmekle kalmıyor, diyebilirim ki, beğeniliyordu bile. Şunu da bilirsiniz ki, Ispartalıların asıl özellikleri savaşçılıklarıydı. Plutarkhos şöyle diyor: "Ispartalılar savaş sanatıyla ilgili her şeyde en iyi zanaatçılar ve en becerikli eğitimcilerdir." Ayrıca yine bilirsiniz ki, Thebaililer...

– İzin verin! diye haykırarak sözünü kestim; bugün ben de yüklü geldim. Sonra cebimden çıkardığım defterden, dün gece "Yasaların Ruhu"ndan (cilt IV, bölüm 8) aktardığım şu cümleyi okudum: "Gençlerin ahlakım yumuşatmak amacıyla, Thebaililerin, dünyadaki bütün uluslarca yasaklanması gereken bir aşkı yerleştirmek için yasalar çıkardıklarını Plutarkhos'da okuduğumuz zaman yüzümüz kızarıyor."

Hiç kızarmadan atıldı:

– Evet, işte ben de bunu söyleyecektim; günümüzde bu aşkı kötülemeyen yok ve kendini akli başında tek insan olarak görmek istemenin de bir delilik olduğunu biliyorum;¹ ama, madem ki zorluyorsunuz beni, Plutarkhos'da Montesquieu'yü öfkeliendiren o parçanın tümünü birlikte okuyalım.

"Kaçacak delik bırakmamak için" gidip o kocaman kitabı getirdi ve "Pelopidas'ın Yaşamı" bölümünü açarak okumaya başladı:

(1) "Kendi görüşünü çağların getirdiklerine karşı koyan kimse, yanıtlandırılmayan gerçeğe dayanmalıdır ve gerçek kendisinden yana olan kimse, başkalarının çeşitli görüşlerinden ötürü bu gerçeği kendine maletmekten çekinirse hem delidir, hem de korkak. İnsanın kendisinden başka herkesin yanlış düşündüğünü söylemesi güçtür. Ama eğer gerçek buysa, kim ne yapabilir?" *Daniel Defoe (Taine, "İngiliz Edebiyatı, cilt IV, s.87)*

"İspartalıların, Yunanlılarla olsun, barbarlarla olsun yaptıkları bunca savaşta (Tegyra'da Plutarkhos'un anlattığı savaşta olduğu gibi) kendilerinden sayıca noksan, hatta eşit sayıda olan bir düşmana yenildikleri görülmüş şey değildir... Bu savaş bütün Yunanlılara, yiğit ve savaşçı kimselerin yalnız Eurotas kıyılarında değil, gençliğin utanç duyulacak şeylerden kızardığı, şeref veren işlere gözünü kırpmadan atıldığı ve tehlikeden çok ayıplanmaktan korktuğu topluluklardan da çıktığını, orada da düşmanlarına hiç aman vermeyen insanların bulunduğunu anlatan ilk savaştır."

- Doğrusu ben olsam "gençliğin utanç duyulacak şeylerden kızardığı ve tehlikeden çok ayıplanmaktan korktuğu..." sözünü söylemezdim.

Corydon kaşlarını çatarak:

- Korkarım ki aldanıyorsunuz, diye cevap verdi, tersine bu parçadan kendi cinsine dönüklüğün hiç de ayıplanmadığı sonucunu çıkarmak gerekir. Daha sonra iyice açıklanıyor bu. Bıraktığı yerden okumaya koyuldu:

"Thebaililerin kutsal taburunu Gorgidas'ın düzenlediği söylenir, seçkin üç yüz kişi vardı bu taburda. Eğitim ve bakım giderleri devletçe karşılanırdı... Bu birliğin aralarında cinsel ilişkiler olanlardan kurulduğunu savunanlar vardır ve bu konuda Pammenis'in şu hoş sözü tekrarlanır: "Sevenle sevileni yan yana koymak gerekir, çünkü birbirine âşık erkeklerden kurulmuş bir taburu dağıtmaya ve bozguna uğratmaya olanak yoktur; kimileri sevdiklerine bağlılıklarından, kimileri ise sevdiklerinin gözünde değerlerini yitirme korkusundan, taburun tümü bütün tehlikelere karşı koyacaktır."

Corydon, işte, dedi, bu parça onlar için şerefsizliğin ne demek olduğunu anlatıyor size. Bilge Plutarkhos şöyle devam ediyor: "Erkeklerin, yanlarında bulunan herkesten çok, orada olmasalar bile kendilerini sevenlerden korktukları eğer bir gerçekse, bu söylenenlerde şaşılacak bir şey yoktur." Ne dersiniz, çok güzel söylenmemiş mi?

- Doğru, diye cevap verdim; ama işin içine bir ahlaksızlık karışmadan da doğrudur bu...

Okumaya devam etti:

- "Böylece, düşmanlardan birinin yere serdiği bir savaşçı boğaz-

lanmak üzere olduğunu görünce ona kılıcını göğsüne batırması için yalvarıp yakardı: "Hiç olmazsa, diyordu, sevdiğim cesedimi bulduğu zaman arkadan vurulduğumu görüp utanmasın." Herakles'in sevdiği Iolaos'un onun işlerine yardım ettiği ve yanında savaştığı da söylenir. (Ama siz Herakles'i daha çok Omphale ya da Deianeira ile birlikte düşünmek istersiniz değil mi?) Aristoteles, onun zamanında bile seven ve sevilenlerin Iolaos'un mezarına giderek yemin ettiklerini yazıyor. Platon'a, "sevgili kendisinde tanrısal bir şeyler sezilen bir dosttur" dedikten düşünceye dayanarak bu birliğe "kutsal tabur" adının verilmesi demek ki olmayacak şey değil.

"Thebai'nin kutsal taburu Khaeronea savaşına kadar yenilmedi. Savaştan sonra Philippos kanın gövdeyi götürdüğü savaş alanında dolaşırken bu üç yüz ölünün bulunduğu yerde durakladı, hepsinin göğsü mızrakla delinmişti; bir silah ve ceset yığınıydı bu. Manzarayı hayretle izledi; sevişenlerin taburu olduğunu öğrenince gözleri yaşararak şöyle haykırdı: "Bu adamların namus kirleten herhangi bir şey yapabilmiş ya da buna katlanabilmiş olduklarını düşünenler kahrolsun!"

- İstedığınız kadar uğraşın, diye bağırdım. Bu kahramanları bana birer zevk düşkünü olarak kabul ettiremeyeceksiniz.

- Kim size onları öyle göstermek istiyor ki? Bu tür aşkta, tam öbüründe olduğu gibi, özveri, bağlılık ve kimi zaman da cinsel temizlik olabileceğine neden inanmak istemiyorsunuz?¹ Böyle olmakla birlikte

(1) "Agesilas'ı çok üzen şey, genç Megabates'e karşı duyduğu aşkı, oysa Megabates'in karşısında, hiçbir zaman yenilmemiş olmak tutkusuna bağlılığından ötürü, arzularına bütün gücüyle karşı koyuyordu. Hatta Megabates'in onu selamlamak ve bir öpücük vermek için kendisine doğru ilerlediği bir gün yolunu değiştirdi: Çocuk kızardı ve durakladı; bundan sonra Megabates onu ancak uzaktan selamladı. Agesilas'a gelince, buna pek üzüldü ve bu öpücüğü önlediğine pişman oldu; Megabates'in artık kendisini neden bir öpücükle selamlamadığını şaşkın bir tavır takınarak sordu. Dostları "korkuyormuş gibi" dediler "bu güzel çocuğun öpücüğüne katlanmak istememekle, onu önlemekle sen neden oldun buna. Eğer kendisini görünce yolunu değiştirmezsen şimdi bile yine gelip seni öpmeye kolayca razı olabilir." Agesilas bir süre susup düşündükten sonra: "Ona böyle bir şeyi kabul ettirmeniz boşuna" dedi "çünkü onun bu sevgi gösterisine karşı koymaya çalışmam bana, önümde bulunan her şeyin altın olmasından daha büyük bir kıvanç veriyor." Megabates'i görebilmek olanağı oldukça Agesilas buydu işte. Ama Megabates başka yere gidince kor düştü içine ve bu çocuk geri dönüp yine karşısına çıksaydı Agesilas herhalde onun öpücüklerinden kaçınmak gücünü kendine bulamayacaktı." *Plutarkhos, "Agesilas'ın Hayatı" Pieron çevirisi, cilt III, s.77.*

Plutarkhos bütün bunları anlattıktan sonra, kimi zaman, belki de çoğu zaman cinsel temizliğe götüre bile bu sevginin böyle bir savı olmadığını söylüyor.

Dediklerime dayanak olarak bir araya getirilirse tek başına koca-man bir kitap meydana getirebilecek birçok örnek gösterebileceğimi ve yalnız Plutarkhos'un olmayan metinler de okuyabileceğimi biliyorsunuz. İster misiniz bunları? Ne zaman isterseniz söyleyin.

.....

Kendi cinsine dönüklüğü ve cinsel sapıklığı, kadınlaşmış soyların, gerilemekte olan toplulukların acınacak bir özelliği, hatta Asya'dan geçme bir şey¹ olarak kabul etmek kadar yanlış olmakla birlikte doğru gösterilen bir düşünce olamaz. Tersine yumuşak İonya düzeni erkek Doris mimarlığının tamamlayıcısı olarak Asya'dan geldi; Yunanlılar cimnazyumlardan ayaklarını çekince Atina gerilemeye başladı; ve şimdi bunların nasıl anlaşılması gerektiğini biliyoruz. Sapkınlık yerini karşı cinse bırakıyor demektir. İşte o zaman Euripides'in sanatında da² bu dönüklüğün ve doğal bir tamamlayıcısı olarak kadın düşmanlığının ön plana geçtiğini görüyoruz.

– Birdenbire "kadın düşmanlığı" da nereden çıktı?

– Ne yapalım? Bu olmuş bir şeydir, hem de çok önemli bir şey; az önce size söylediğimin karşılığı.

– O da neydi?

– Kadınlara karşı duyulan saygıyı sapkınlığa borçlu olduğumuz ve Sophokles'in, Shakespeare'in tiyatro yapıtlarında hayran kalınan kadın ve genç kız kişiliklerinin bundan doğduğu. Ve nasıl ki sapkınlığın yanında kadına saygı olduğunu görüyorsak, kadına karşı duyulan arzu genelleşmeye başlar başlamaz bu saygıda bir azalma olduğu gözümüzden kaçmıyor. Bunun doğal bir şey olduğunu anlarsınız.

Şunu da kabul ediniz ki, eğer uygun görülürse, sapkın çağlar adım vereceğim dönemlerde hiçbir gerileme olmamıştır. Tam tersine, Yunanistan'da Perikles, Roma'da Augustus, İngiltere'de Shakespeare

(1) "İranlılar Yunan okullarında erkeklerle sevişmeyi öğrenmişlerdir." *Herodotos*, I, s. 135.

(2) Athena, XIII, 81: "Euripides'in kadınları sevdiği kadar, Sophokles genç erkekleri seviyordu." – *Athena bölüm 82*.

çağları, İtalya'da Rönesans dönemi, Fransa'da Rönesansla başlayıp XIII. Louis yönetiminde devam eden dönem, İran'da Hafız'ın yaşadığı döneme v.b. gibi sanatın en parlak olduğu çağların, cinsel sapıklığın çekincesizce ve diyebilirim ki resmi olarak dal budak saldıgı çağlar olduğunu savunmam, sanırım ki pek yanlış olmaz. Nerdeyse sapkınlığa yer vermeyen çağlar ya da bölgeler sanattan da yoksun çağlar ya da bölgelerdir, diyeceğim...

– Bu konuda birtakım kuruntulara kapılmış olabileceğiniz aklınıza gelmiyor mu? Bu çağları özellikle, sizin deyiminizle, "sapkın" olarak görmemiz sakın özel parlaklıklarından ötürü bizi onlarla daha çok ilgilenmeye davet etmelerinden ve bu parıltılarını borçlu oldukları yapıtların kendilerine canlılık veren tutkuları daha iyi ve daha çekinmeden ortaya koymalarından ötürü olmasın?

Corydon gülümseyerek:

– Size daha önce söylediğim gibi, sapkınlığın insanlar arasında epeyce yaygın olduğunu demek sonunda kabul ediyorsunuz, dedi. Görüyorum ki düşüncelerinizde bir gelişme olmuş. Kaldı ki söz konusu parlak çağlarda bunun bir salgın halini aldığını değil, ancak açıklandığını ve gün yüzüne çıktığını savundum. Biraz durakladıktan sonra, belki de, dedi, savaş dönemlerinde bunun bir salgın halini aldığına inanmak gerekebilir. Evet, nasıl ki savaşsever topluluklar kendi cinsine dönüklüğe karşı aşırı bir eğilim gösteriyorlarsa, savaşmaktan başka bir şey düşünülmeyen çağların da genellikle sapkın çağlar olduklarına inanıyorum.

Biraz durakladıktan sonra birdenbire:

– Napoléon kanunlarında neden hiçbir yasanın cinsel sapıklığı ortadan kaldırmayı hedef tutmadığını hiç merak etmediniz mi? diye sordu.

Şaşkınlık içinde yanıtladım:

– Belki de Napoléon'un buna önem vermemesinden ya da içgüdü müzden gelen iğrenmenin yeterli olacağını düşünmesinden olacak.

– Belki de bu yasaların en önce en iyi generallerinden birkaçım tedirgin edeceğindendir. Kınansın kınanmasın bu eğilim gevşetici olmaktan öyle uzaktır ve askerliğe o kadar yakındır ki, imparatorun uyanık davranmasına karşın duyulmasını önleyemediği Rhin ötesindeki bu

gürültülü davalar sırasında ve daha bundan az önce Krupp'un intiharında bizler için çok korktuğumu itiraf ederim. Fransa'da kimileri bunu gerilemenin işaretleri olarak yorumlamak saflığını gösterdiler. Oysa içimden şöyle düşünüyordum: Zevk düşkünlüğü bile savaşçıl olan ve kadını kendisine güzel çocuklar yapmaya ayıran bir topluluktan çekineyim.

- Fransa'da doğumların tasa uyandıracak bir ölçüde azalması karşısında bana kalırsa (o da eğer başarılabilirse) sizin dediğiniz yöne çevirmenin hiç de zamanı değil. Teziniz en azından sırasız kaçıyor. Nüfus artışı...

- Ne? Bütün sevişme çağrılarının daha çok çocuk doğmasına yol açacağına gerçekten inanıyor musunuz? Kendilerini sevgililerinin kollarına terkeden bütün kadınların gebe kalmaya razı olacaklarını mı sanıyorsunuz? Şaka söylüyorsunuz herhalde!

Ben diyorum ki resimlerin, tiyatroların, müzikhollerin ve birçok gazetenin edepsizce kışkırtmaları ancak kadını görevlerinden uzaklaştırmaya, onu artık analığı aklına bile getirmeyen bir oynaş durumuna sokmaya yarıyor. Diyorum ki bu tutum devlet için, öbür sapıklığın aşırılığından başka tehlike doğurur ve bu öbür sapıklık ister istemez daha az harcama ve aşırılığa yer verir.

- Özel eğiliminiz ve çıkarınızın sizi böyle düşünmeye sürüklediğini fark etmiyor musunuz?

- Öyle olsa ne olacak! Önemli olan bu davayı savunmakta bir çıkarım olup olmadığını bilmek değil, savunmaya değer bir dava olup olmadığını bilmektir.

- Öyle ki sapıklığı hoş görmekle yetinmiyor, bunu bir yurttaşlık erdemi durumuna getirmek istiyorsunuz.

- Ağzımdan böyle saçma bir söz çıkmadı. Aşırı arzu, ister kendi cinsine, ister karşı cinse dönük olsun, erdem onu idare etmektedir. Az sonra bu konuyu da ele alacağım. Ben, Lykurgos gibi (Plutarkhos'un söylediğine göre) bir vatandaşın sevdiği bir erkek olmadan gerçekten dürüst ve Cumhuriyete yararlı olamayacağını değil,¹ bir başına sapkınlığın toplum ve devlet düzenine hiç de zararlı olmadığı, yararına bile

(1) "Bağlı oldukları çocukların utanç ya da sevinçleri onları sevenlerce paylaşılır. Hepsisi de daha erdemli bir dost olmak için yanışır dururlardı." (*Lykurgos'un Hayatı*)

olduğunu savunuyorum.

- Meslekdaşlarınızdan (burada sözüm doktorlara) birçoğunun savunduğu gibi kendi cinsine dönüklüğün çoğu zaman birtakım entelektüel bozukluklarla birlikte bulunduğunu yoksa yadsıyacak mısınız?

- Eğer isterseniz sapkınlıkları bir yana bırakalım. Kulaktan dolma bilgi sahiplerinin normal kendi cinsine dönükleri onlarla karşılaştırmalarından ötürü kızıyorum bu sapkınlara. Umarım ki "sapkın" deyiminden ne kastettiğimi anlıyorsunuz. Karşı cinse dönükler arasında da yozlaşmışlar, manyaklar, hastalar vardır. Ne yazık, kabul etmek zorundayım ki çoğu zaman öbürlerinin arasında da...

- Normal cinsel sapıklar demek cüretinde bulunduklarınızın.

- Evet... ancak törelerimizi sorumlu tuttuğum birtakım karakter bozukluklarına arada bir rastlanabilir. Çünkü doğal bir isteğin sistemli olarak engellendiği bir durumda bu böyle olmuştur. Evet, törelerimiz kendi cinsine dönük eğilimleri bir ikiye bölme, kötülük ve yasalara karşı durma çığı durumuna getirmeye çalışmaktadırlar.¹

- Nerdeyse ağır bir suç diyeceksiniz.

- Derim ya, ona ağır bir suç gözüyle baktığınıza göre. İşte benim de törelerimize bulduğum kusur bu; nasıl ki gebe kızları korkutan kınamaları çocuk düşürmelerin üçte ikisinden sorumlu tutuyorsam.

- Genel olarak bu güzelim töreleri doğumların azalmasından bir ölçüde sorumlu tutmanıza bile göz yumuyorum.

- Balzac'ın töreler için ne dediğini bilirsiniz değil mi? "Ulusların ikiye bölme." Ülke için o kadar önemli, o kadar ivedi, o kadar

(1) Kesinlikle hiçbir şey, bu konuda düşüncelerin ne türlü adaletsizliklere kadar gidebileceğini Renard davasından sonra *Matin*'de (7 Ağustos 1909) çıkan şu yazıdan daha iyi gösteremez: Bir davadan alınacak hisse... "Uzun yıllardan beri hiçbir sanık Seine Ağır Ceza Mahkemesi karşısına çıktığı zaman Renard kadar kendisinden yana olan kuşkuyla karşılaşmamıştı. Yine de jüri gözünü kırpmadan küreğe mahkûm etti onu. Versailles Ağır Ceza Mahkemesi'nde kuşkuyla daha da artmıştı; ama Versailles jürisi de acımasızca hüküm giydirdi. Yapılan itirazın, büyük bir olasılıkla Yargıtayca kabul edileceği düşünülürken, geri çevrilmesi bir oldu. Genel görüş - her durumda görülen pek ender birkaç ayrıcalıklı durum dışında - her zaman jüriden ve hâkimlerden yanaydı... Nedeni neydi bunun? Çünkü, öldürmediği kabul edilse bile, Renard'ın tiksindirici ve iğrenç bir canavar olduğu kanıtlanmıştı. Çünkü, M. Remi'yi öldürmemiş bile olsa, Guyane'da çürümeye göndermek üzere toplumun bağrından söküp attığı o insanlar topluluğu arasına Renard'ın pek yakışacağına herkes inanmıştı bir kez." v.b.

yaşamsal olan konularda atıp tutmanın iş yapmaya, görünüşün gerçeğe bunca yeğ tutulması ve özün gösterişe kolayca feda edilmesi doğrusu şaşılacak şeydir...

– Şimdi neye karşı söylüyorsunuz bunları acaba?

– Oh! Artık cinsel sapıklığı değil, Fransa nüfusunun azalmasını düşünüyorum. Ama bu bizi çok uzaklara götürür...

Gelelim bizi ilgilendiren konuya, şuna iyice inanın ki, toplumun içinde ve çevrenizdeki insanlardan en sıkı fıkı görüştükleriniz arasında sizce gerçekten saygıdeğer bulunan ama Epanimondas kadar ya da benim kadar sapkın olanların sayısı az değildir. Kimsenin adını verecek değilim. Her biri gizlenmekte yerden göğe kadar haklıdır. İçlerinden biri hakkında kuşku uyanırsa bilmezlikten gelmek yeğ tutulur, ikiyüzlü bir oyundur oynanır gider. Bu konuda gerekli olduklarını söyleyip durduğunuz kınamaların aşırılığı suçluyu korur bile. Montesquieu'ye şu sözleri söyleten aşırı yaptırımlar da öyle: "Kanunların sertliği uygulanmalarını önler. Verilecek ceza pek ölçsüzse çoğu zaman cezasız bırakmayı yeğ tutmak zorunda kalınır."

– Öyleyse neden yakınıyorsunuz?

– İkiyüzlülükten. Yalandan. Yanlış anlaşılmaktan. Sapkın olmak zorunda bıraktığınız bu kaçakçı durumundan.

– Sözü'n kısası, Yunan ahlakına dönmek istiyorsunuz.

– İnşallah! Devletin de çok yararına olur bu.

– Çok şükür ki Hristiyanlık bütün bunları süpürerek, düzelterek, güzel kokulara boğarak, yüceleştirerek ezdi geçti; aileyi güçlendirdi, evliliği kutsallaştırdı ve evlilik dışında cinsel yaşam temizliğinin önemini belirtti; işte bunu kabul etmenizi istiyorum.

– Eğer sözlerim bir kulağınızdan girip öbüründen çıkmadıysa düşüncemde evliliğe karşı duran, cinsel yaşam temizliğini ortadan kaldıran hiçbir şeye yer vermediğimi anlamış olmalısınız. Malthus'un pek beğendiğim şu sözünü yineleyeceğim: "Erdeme karşıymış gibi yorumlanabilecek herhangi bir sözü, dolaylı ya da dolaysız olarak söylemiş olmanın acısını unutamam." Sapkınlığı cinsel yaşam temizliğine hiç de karşı tutmuyorum, bi aşırı arzuyu, yerine gelmiş olsun ya da olmasın, öbürünün karşısına koyuyorum. Şu görüşü savunuyorum ki, aile topluluğunun dirlik düzenliği, kadının şerefi, yuvanın saygıdeğerliği, karı ko-

canın sağığı Yunan ahlakıyla, bizim ahlak anlayışımızdan daha iyi korunur; bu şekilde cinsel yaşam temizliğı ve erdem daha soyluca öğretilir, daha doğıal yollarla ulaşılır onlara. Ermiş Augustin'in hiçbir kadını sevmediğı kadar sevdiğı bir dosta gönlünü kaptırmış olması Tanrıya ulaşmasını güçleştirdi mi sanıyorsunuz? İlkçağ çocuklarının sapkınlık yolunda yetiştirilmelerinden ötürü, günümüz öğrencilerinin karşı cinse dönük yetiştirilmelerinden çok zevk düşkünlüğüne hazırlandıklarına gerçekten inanıyor musunuz? Yeni yetişen bir delikanlıya, kelimenin en Yunan anlamıyla bile, bir erkek dostun bir kadın oynaştan daha yararlı öğütler vereceğine inanıyorum. Sanırım ki, örneğin Madame de Warens'in genç Jean-Jacques'a aşk konusunda öğretebildikleri, kendisine Isparta ya da Thebai kurallarına göre yapılacak herhangi bir öğretimden daha zararlı olmuştur. Evet, sanırım ki Jean-Jacques, pek de hayranı olduğı Plutarkhos kahramanlarının yolunu biraz daha yakından izleseydi daha sağılam ahlaklı, hatta kadınlara karşı daha... güçlü olacaktı.

Tekrar ediyorum, ne tür olursa olsun zevk düşkünlüğünü cinsel yaşam temizliğinin tersi olarak almıyorum ama bir uygunsuzluğu öbürünün karşısına koyuyorum; ve delikanlının evlenme çağına geldiğı zaman, günümüzün birtakım karşı cinse dönük gençlerinden daha berbat bir durumda olacağından kuşku duyuyorum.

Diyorum ki, eğer bir delikanlı bir genç kıza gönlünü kaptırırsa ve eğer aşkı derinse, bu aşkın hemen arzuların etkisine kapılmaması ve temiz kalması olasılığı büyüktür. İşte "Sefiller"de Marius'ün hayalinde bile olsa Cosette'in eteğinin ucunu kaldırmayı düşünmektense bir genel kadına koşmayı yeğ tuttuğuna okuru inandıran Victor Hugo, hayranlığa değer "Tom Jones"unda Sophie'ye olan aşkı arttıkça kahramanının meyhane kızlarıyla daha iyi yatıp kalktığını söyleyen Fielding bunu çok iyi anlamışlardır; Laclos'un eşi bulunmaz kitabında küçük Dancenis küçük Volange'a aşık olduğı zaman da Merteuil bu duyguyla çok iyi oynamıştır. Ama şunu da ekleyeyim ki, geçici zevklerinin başka bir düzende olması evlenme yönünden bu kahramanların her biri için daha iyi, daha tehlikesiz olurdu.

Sözün kısası, bir sevgiyi öbürüyle karşılaştırmama izin verirseniz derim ki, yaşça büyük ya da aynı yaşta bir erkek dostun tutkulu bağılı-

ğı hiç olmazsa herhangi bir kadının bağlılığı kadar özveriye dayanır. Bunun ün salmış çok sayıda örnekleri vardır.¹ Ama Bazalgette'in Whitman çevirisinde yaptığı gibi, asıl metinde ve gerçekte öne sürülen aşk sözcüğünün yerine suya sabuna dokunmayan dostluk sözünü koyuveriyorsunuz.² Diyorum ki, bu aşk eğer derinse cinsel temizliğe götürür kişiyi.³ Ama kuşkusuz, salt dostlukta söz konusu olmayan arzuyu içinde eritebilirse... Ve çocuk için cesarete, çalışmaya, erdeme en iyi davet olur bu.⁴

Şunu da diyorum ki, yeni yetişen delikanlının dertlerini kendinden yaşlı biri, bir kadından hem de sevmek sanatında usta bir kadından daha iyi anlar; kendi kendileriyle yetinmeye pek alışmış birtakım çocuklar tanırım; böyle bir bağ onları bu kötü alışkanlıklarından kurtaracak en güvenilir bir yol olurdu.

"On üçle yirmi iki yaşları arasında bir kız, hem de güzel bir kız, bu yaştan sonra da erkek olmayı isteyenler gördüm" diyor la Bruyère (Kadınlar Üstüne, paragraf 3) ve bana kalırsa delikanlının karşı cins kesin dönüş çağını biraz geriye atıyor. O yaşar kadar arzuları kararsızdır ve dış örneklerin, gösterilerin, kışkırtmaların etkisinde kalır. Rastgele sever; bir şey bildiği yoktur ve yaklaşık olarak on sekiz yaşına kadar kendisinin sevmeyi bilmesinden çok sevilme arzusu doğurur. Plinius'un dediği gibi, arzulayan olmaktan çok arzu uyandıran ve arzulanan bir "tatlı genç" olarak kaldığı sürece daha yaşlı birisi ona tutulursa, yalnız dış görünüşüne hayran kalmakla yetindiğiniz bu uygarlıkta daha dün düşünüldüğü gibi, onun için bir seveni olmaktan daha iyi, daha

(1) Özellikle Fielding'in "Amelia"sına bakınız. Bölüm 3 ve 4.

(2) "Bir erkek çocuğun öbürüne karşı duyduğu hem tutkulu hem de utangaç dostluktan daha ince ve daha soylu bir duygu var mıdır? Sevgi duyan çocuk bir okşayış, bir bakış, bir sözle sevgisini açıklamaya cesaret edemez. Sevilenin en küçük bir kusurundan bile üzüntü duyan titiz ve şefkattir bu; hayranlık ve özveriden, gururdan, alçakgönüllülük ve duru bir sevinçten kuruludur." JACOBSEN, "Niels Lyhne", s. 69.

(3) "Bedenin cinsel istek ve ateşi aşkla ilgili bir şey değildir ya da pek az ilgilidir." Louise LABE "Débat de folie et d'amour, Discours III"

(4) Plutarkhos "Lykurgos'un Hayatı"nda şöyle diyor: "Kaldı ki sevdikleri çocuklar hakkında varılan iyi ya da kötü yargılar âşıkla mal ediliyordu, o kadar ki denildiğine göre bir zamanlar çocuğun biri öbürüyle kavga ederken bağırmasından korkaklığı ve yüreksizliği anlaşılınca polis âşığını para cezasına çarptırmıştı."

yeğ bir şey olamaz kanısındaım. Âşığı kıskanarak çevresinde dönsün, ona göz kulak olsun, kendisi de bu aşkla coşmuş ve temizlenmiş olarak aşksız ulaşlamayacak o ışıklı ululuklara doğru götürsün onu. Tam tersine bu delikanlı bir kadının eline düşerse çok kötü sonuçlar doğabilir bundan; ne yazık ki böyle pek çok örnek var. Ama çok genç bir erkek oldukça kötü bir oynaş olacağından, bir kadının kendisine tutuluvermesi çok şükür ki pek olacak şey değildir.

On üçle yirmi iki yaşlar arası (La Bruyère'in belirttiğı yaş sınırları arasında kalmak için böyle diyorum) Yunanlılara göre aşkla arkadaşlığın birlikte yürüdüğü, heyecanların birlikte duyulduğu, üstün olmak için en soylu bir yarışmaya girildiğı çağdır. Ancak bu yaşlardan sonra delikanlı arzusuna göre "bir erkek olmak ister", yani kadını, yani evlenmeyi düşünür.

İstediğı gibi içini dökebilmesin için sesimi bile çıkarmadım. Sözlerini bitirdikten sonra bir süre itiraz etmemi bekledi. Ama, birtakım ke-sin sözlere karşı bir şeyler bulup söylemektense susmanın daha iyi bir cevap olacağına inandığımdan allahaismarladıktan başka hiçbir şey söylemeden şapkamı alıp çıktım.

EK

FRANÇOIS PORCHE'YE

Ocak 1928

Azizim François Porché,

Cesaretli bir kitap yazdığınız söyleniyor.¹ Ben de öyle düşünüyorum ve cesaretinizin büyüklüğünü yapan şey, kötülüğe karşı dururken, uluyan itlere aldırmadan kervanınızı yürütmeniz, ele aldığınız konunun afaroz edilecek, kaba kelime oyunlarına, iğneli alaylara yer verecek bir nitelikte olmaktan çok başka yönleri olduğunu anlamanız ve anlatmanızdır diyorum.

Kitabınızın tümü, incelenen konuyu yalnız üstün bir zekâ ile ele almakla kalmıyor, aynı zamanda pek alışık olmadığım ama duygusuz da kalamadığım bir doğruluk, yol yöntem ve (özellikle benimle ilgili yerlerde) naziklik havası taşıyor. Dahası da var: Savaş günlerinin birtakım anılarından söz eden sayfaları okurken derin bir heyecana kapıldım ve verdiğiniz değerin, candan sevgisinin kalbimde uyandırdığı yankıları belirtmek istedim.

Okudukça her sayfada doğru bulmadığım hemen hemen hiçbir şeye rastlamayınca çok şaşıtm. Yargılamadan suçlamamak, anlamadan yargılamamak için harcanan en içten çabalar her satırda hissediliyor ve benimsemeyen bir şeye karşı gösterilen bu kadar ileri bir anlayıp olacak şey değil gibi geliyor bana.

Benimle ya da yazılarımla ilgili yerlere karşı içimde önleyemediğim birtakım karşı koyuşların belirmesi acaba yalnız kendime karşı duyduğum saygının işe karışmasından mıdır? Sanmam. Bana öyle geliyor ki, portremi çizerken birtakım hatları daha kalınlaştırmış, birtakımını da (hiçbir kötü niyet olmamakla birlikte) biraz eğri çizmişsiniz ve

(1) "L'amour qui n'ose pas dire son nom" (Adını söylemeye cesaret edemeyen aşk)

kendinize karşı durmakta daha haklı göstermek için kimi zaman düşüncelerime biraz aşırı anlamlar vermişsiniz. Sözün kısası bu dönüşümü, yapıtımda ve kişiliğimde bulup ortaya çıkardığınız ve kitabınızın son bölümlerinin başlıklarında bile belirttiğiniz bu eğriliği, gittikçe artan bu cesaretlenmeyi siz bulguluyorsunuz.

Böylece "Ahlak Düşkünü" adlı yapıtıma ele alıyorsunuz da, yine 1902'de yayımlanmış ama beş yıl önce yazılmış olan ve konuya daha yakın olduğu su göstürmeyen "Saul"den söz etmiyorsunuz. Piyesin oynanması bana bağlı bir şey değildi; sahneye konması için elimden geleni yaptım; Antoine büyük bir cesaretle bana yardım etmek hatasına düştü... Bunları anımsatmam Proust'u aşmış olmaktan ötürü böbürlenmek için değil, ancak daha önce başka biri aynı yere yıktıktan sonra onunla savaşmak için ağaçtan inen kaba komedi Moron'u rolü oynamanın mizacıma uygun olmadığını belirtmek içindir.

Bundan başka, size göre "anılarımı yazmak kararına ancak çok sonra" varabilecektim. Tanıdıklarımızın birkaçı bu kararın, bütün sonuçlarıyla, 1900 yılından hemen önce alınmış olduğunu ve yalnız onların yazılmasını değil, sağlığında yayımlanmasını da kapsadığını size doğrulayabilirler. "Corydon" için de durum aynıdır.

Ayrıca, çok önemli olmamakla birlikte, bizi o kadar kişisel olmayan düşüncelere götüren şu durum da var: Beni olduğumdan daha derin bilgili gösteriyorsunuz. Genel olarak kitaplardan çok yaşamdan yararlandım, sözünü ettiğiniz kitaplardan birçoğunu itiraf edeyim ki okumadım bile.¹ Ama kitabınızı bitirdikten sonra "Tanrısal Komedy"yı tekrar açtım ve Boccacio, Machiavelli, Aretino'nun adlarını verdiğiniz "afaroz geleneği" ile ilgili bölüm için Dante'ye, bu haksever büyük şaire başvurmamış olmanızdan biraz hayrete düştüm.

Ele aldığınız bu kişilerden söz ederken, genellikle doğru bulunan yorum kabul edilirse, Virgilius'a "Dur bakalım! Onlara kibar davranmak uygun düşer!" dedirtiyor. Çünkü Dante bu konuda kesin konuşmamış ve "Cehennem"inin XVI. bölümünde ortaya koyduğu kişilerin ne

(1) Buna karşılık Balzac'tan söz ederken, olağanüstü güzellikteki "Vautrin"ini, sansürün (?) 1840'ta birdenbire sahneden kaldırttığı bu dramı, bilmezmiş gibi görünüyorsunuz. Balzac orada "Goriot Baba" ya da "Yitirilmiş Hayaller" de olduğundan daha açık, daha gerçek bir Jacques Collin koyuyor ortaya.

türlü bir günah işlemiş olabileceklerini düşünmeyi okurlara bırakmış, öyle bir günah ki cehennemliklerin hayatta neler yaptıklarını bilmekle ancak tahmin edilebilir: Örneğin bu cehennemliklerinden biri olan Jacopo Rusticucci Lamennais'in bir yazısından öğrendiğimize göre "geçimsiz bir kadınla evlenmiş ve onu terkederek rezilce zevklere dalmıştır." Zaten ondan sonraki bölüm de aynı türden günahkârlarla ilgili gibi görünüyor ve belki de bu yüzden, Dante cinsel konulardan yana pek temiz bir belirsizlik içinde kalıyor. Hocası Brunetto Latini'nin de aralarında bulunduğu sürüden söz ederken, Dante kendisinden "en tanınmış ve en önemli arkadaşlarını" bildirmesini istediği zaman "Ser Brunetto": "Şunu bil ki bunların hepsi çok tanınmış bilginler ve büyük okumuşlardır¹ ve dünyada hepsi aynı günaha bulaşmıştır" demekle yetiniyor.

Madame Espinasse-Mongenot de, o mükemmel "Cehennem" çevirisinde XV. ve XVI. bölümlerin "doğaya karşı gelenler"den söz ettiğine inanıyor. Ama Brunetto Latini'nin bulunduğu sürüyü arkasından gelen sürüden ayıran şeyin en olduğunu araştırırken çevirmen kararsızlığa düşüyor ve bunun işlenen günahın bir türü olup olmadığından kuşku duyuyor. "Ruhların dünyadaki mesleklerine göre gruplandırılmış olmaları da olasıdır" diye ekliyor: "Bir yanda bilginler ve edebiyatçılar; öbür yanda savaşçılar ve devlet adamları (XVI. bölümdeki cinsel sapıklar)." İşte bu sürüden Dante'ye doğru koşan üç cehennemlik: "Hesaplı davranışları ve kılıcıyla çok şeyler yapmış olan" Guido Guerra Madame Espinasse not olarak şunu eklemiştir: "Gururlu ve değerli asker, olgun öğretici." Sonra "Sözleri öbür dünyada da dinlenecek ve dediklerine uyulacak değerde olan Tegghiajo Aldobrandi"; Madame Espinasse bir not koymuş buraya: "Değerli şövalye, hoş ve olgun adam, güvenilirliğe değer yetkin silahşör." Arkasından, Madame Espinasse'nin "yiğit asker, zengin ve iyi Floransalı, siyaset ve ahlakta ileri görüşlü adam" dediği Jacopo Rusticucci.

Dante'nin bize tanıttığı kendi cinsine dönükler bunlar işte.

XV. ve XVI. bölümlerdeki bu cehennemliklerin konumuzla ilgili günahkârlar olduklarını anlamamakta direnir ve Dante'nin onları olduklarından daha iyi durumda göstermiş olabileceğini kabul etmezsek,

(1) Lamennais'nin çevirisinden alıyorum bu sözü.

o zaman Araf'ın XXVI. bölümüne koymak üzere Sodom'u cehheneme atmadığını kabul etmemiz gerekir. Burada artık kuşku götürür bir taraf yoktur. Dante kendilerine ilk söz olarak "Ey bir gün huzur içinde dinleneceklerine inanmış ruhlar¹" dediği kimselerin işledikleri günahı iki yerde açıklıyor. Yine söyleyelim: Bu günahkâr ruhlar Dante'nin çağında büyük ün kazanmış şairlerin ruhlarıdır.

Kendilerine ayırdığı yerle olsun Dante'nin onlara verdiği önem, kendi deyimiyle onlardan "nezaketle söz etmenin gerektiğini düşünmesi ve onlara karşı gösterdiği hoşgörü, "sen duka, sen soylu bey, sen usta" dediği Virgilius'u bile, yanından ayrıldıktan sonra gidip bu sürünün arasına karışmaya zorlayan duyguyla belki bir parça açıklanmaktadır.² Ancak bu hoşgörü doğrudan doğruya Virgilius'tan geliyor diye kabul edilirse o başka. Aynı zamanda her ikisinin de bu sürüyü meydana getiren değerli kişilere karşı duymak zorunda oldukları saygıdan da geldiği kesindir.

Bunları anlatmamın nedeni kitabınızda anlatılmamış olmalarıdır. Ama asıl eksik bulduğum şey, önsözünüze göre kitabınıza konulacağı sanılan bir bölümdür, bana çok gerekli gibi gelmekle birlikte hiç kimse-nin aklından geçmez gibi görünen şu soruyu yanıtlayacak bir bölümdür aynı zamanda: Size göre, edebiyatla ilişkileri yönünden, bu "büyük okumuşlar"ın, yani bu sürüyü meydana getirenlerin görevi nedir? Kesinlikle hepsinden aşk üstüne konuşmaları beklenemez; ama eğer konuşurlarsa, ki bu pek doğal bir şeydir, şairler ya da romancıların, çoğu zaman tanıdıkları tek aşk türü denebilecek olan "adını söylemeye cesaret edemeyen aşk"ı bilmezlikten mi gelmeleri gerekir? Ne de olsa şununla bununla birlikte "Yeter artık, ölçüyü kaçıırıyorsunuz!" diye haykırmak pek hoş bir şeydir ama bu aynı zamanda gizlemenin yeğ tutulduğunu

(1) Zaten bu ruhlar, Dante'nin Araf'ta gösterdiği bütün ruhlar gibi, ölümlerinden önce pişmanlık getirmişlerdir.

(2) Bu bölümde Dante'nin önce birleştirip sonra birbirinden ayırdığı iki sürü söz konusudur: "Sodom ve Gomore!" diye haykırarak gidenler ve "Boğayı azdırmak için Pasiphae tahtadan ineğin içine giriyor" diye bağırان ve Dante kendilerini sorguya çektiği zaman oldukça esrarlı bir tarzda ve yersiz olarak: "Günahımız hünsa olmamızdır" diyenler; buraya Lamennais şu notu eklemiştir: "Bu sözden insanın hayvanlarla birleşmesi kastedilmektedir."

da itiraf etmek olur. Gizliden gizliye ögütledikleri nitelik değiştirmenin hiçbir kötülüğü olmaz diye mi düşünüyorlar acaba? Bana kalırsa, aralarında kimi zaman ünlüler de bulunan birçok şair ya da romancının, alışılmış düzeni sarsmamak için devamlı olarak düşüncelerinden özveride bulunmaları, korkarım ki ruhsal durumlar üzerinde ters etki yapar ve kamuoyunu çok yanlış bir yola götürür.

– Ama kötülük bulaşır! diyeceksiniz. Ama örnek olur bunlar! Korkunuzu paylaşmam için,

1. Bu beğeniler çok kolay edinildiklerine,

2. Yol açtıkları ahlak düzeninin kişiye olsun, topluma olsun, devlete olsun kesinlikle zararı dokunduğuna, şimdikinden daha fazla inanamam gerekecektir.

Sanırım ki bundan daha az kanıtlanmış hiçbir şey yoktur.

Snopluk ve moda, beni de sizin kadar öfkeliendirir; hele bu konularda olursa belki de sizden çok... Ama sanırım ki, uyandırabileceğim etki konusunda olduğu gibi onların önemi üstünde de abartıya kaçıyor-sunuz.

Daha dün Jérôme ve Jean Tharaud şöyle haykırıyorlardı: "Açılmış karanfili güle yeğ tutmak gerektiğinde M. Gide kimi inandıracak?" (Bu iki simgesel çiçeğin hangi anlamda kullanıldıklarını bilmeyen yoktur.) – Kimi mi? Hiç kimseyi. Beni ahlakı bozmakla suçlayanlara bu sorudan daha iyi bir yanıt veremezdim.

Sayın Porché, kitabınızla bu denli uğraşıyorsam nedeni, ilk olarak karşımda dürüst, yani önyargıyla kendini öfkeye kaptırmaya bir hasım bulmuş olmamdır. Açıkça belirttiğiniz ve belki biraz da bana yönelen o palavracılık yakıştırmasını bile pek çürütmeye çalışmayacağım. Ama uzun zaman gizlenmek zorunda kalınan duygular alanında edep kurallarının dışına çıkarmış gibi görünmeden açık sözlü olmanın ve özentiye kaçmadan doğal görünmenin çok güç olduğunu kabul edersiniz sanırım.

En derin saygılarımla,

André Gide

FRANÇOIS PORCHE'NİN YANITI

Paris, 2 Ocak 1929

Sayın André Gide,

N.R.F.'in son sayısında (1 Ocak 1929) bana yazdığınız açık mektubu okudum. Ocak 1928 tarihini koymuşsunuz ona. Ama 19 Aralık 1927 günü bana özel olarak birkaç bölümünden söz etmiş bulunduğunuz mektubunuzun bir bölümü o tarihten beri bildiğim bir şeydi ve sizinle Paris'teki evinizde görüşme zevkini tattığım o aralık günü öğleden sonra anlattığınızdan ötürü iyice anımsadığım bu parçalara o günden bu yana bir şeyler eklemiş de değilsiniz.

Böylece, bu mektubu tekrar gözden geçirilmiş ve tamamlanmış olarak bir yıl düşündükten sonra yayımlamış olmanız, herhalde aramızdaki tartışmanın daha bir sonuca bağlanmamış olduğunu sandığınızdan ötürü olacak. Demek ki bana karşı ileri sürdüğünüz noktalara yanıt verme sırası şimdi de bende. Sizin gibi ben de düşüncelerimi sözden çok yazıyla daha iyi anlatırım.

Önce, bu konuda iyi niyetime karşı göstermek lütfunda olduğunuz saygıya teşekkür ederim. Uzun yıllardan beri beni size bağlayan bağların, gerçekten çok önemli olan, ama bir yana bırakılırsa kafaların ve yüreklerin anlaşmasını yine de engellemeyen tek bir konu üstündeki görüş ayrılıklarımızdan ötürü hiç de gevşememiş olduklarını görmek, içimde sonsuz bir sevinç uyandırıyor.

İzninizle şimdi, dostça bağıntılarımızın kurallarından ve güzelliklerinden biri olan özgürlükle davayı ele alıyorum.

1. Bana, anılarınızı yazma kararına ancak çok sonra vardığınızı söylemiş olma suçunu haksız olarak yüklüyorsunuz. Böylece bir kısaltma yapıyor ve yazımda daha uzun olan ama, başka anlama da çekilebilen bir cümleyi tırnak işareti arasında tekrarlıyorsunuz. O cümle şöyledir: 'Tane ölmezse'nin yazarı sanıyoruz ki bu yapıtı ancak içgüdüsünün özelliklerini ortaya sermek, daha doğrusu açık seçik belirtmek gibi kesin bir niyetle yazmıştır; ama bu karara çok sonra vardı.' Geç varılan bir kararın sonucu olarak gördüğüm şey anılarınızı yazmış olmanız değil, bu anıların bazı bölümlerini siz kendiniz kalkıp kamuya bildirmenizdir. Bu anıları sağlığınıza yayımlamak kararına da daha başlangıç-

ta varmış olduğunuzu söylüyorsunuz. Sözlerinizden kuşku duymak aklımdan bile geçmez. Ama karara vardıktan sonra (dediğinizde göre 1900 yılından hemen önce) onu gerçekleştirmeyi yirmi yılı aşan bir süre boyunca ertelemiş olduğunuz da ortada. "Corydon" için de aynı kararsızlık ya da aynı kararlı erteleme... Bir yanda yazmak (ve yalnız kendisi için yazmayı değil, daha sonra yayımlama niyetiyle yazmayı kast ediyorum burada), öbür yandan da bir yazıyı kamuya teslim etmek; işte iki ayrı iş! Belirli bir anormalliğe göre kanılardaki değişiklikleri araştırdığımdan beni asıl ilgilendiren bu ikincisidir. Gizli istekleriniz ne kadar sağlam olursa olsunlar, yine de belirsiz olmalarına engel değil bu. İstekten gerçeğe geçmek için büyük bir adım atmak gerekir, siz de kolay atamadınız onu. İşte cesaretinizin yirmi yıl içinde yavaş yavaş arttığını söyleyebileceğime inanmamın nedeni budur.

2. Şimdi birtakım duygusal düşünceler, kararsız davranmanıza büyük ölçüde yol açmış da olabilir. Kitabımın 187. sayfasında bu kuruntulara dokundum. Şunu bile dedim: "Duygusuzluklar için bozgun gibi görünen bu tür içe gömülü nedenler, çoğu zaman kararları en fazla etkileyen nedenlerdir." 1902'de yayımlanan ve gerçekten söz etmeyi unuttuğum "Saül"ü anımsatıyorsunuz bana. Size göre "Saül"ün konuya "Ahlak Düşkünü"nden daha yakın olduğu su götürmez." Ben böyle düşünmüyorum. Bir anlamda "Saül" daha açık, ama tiyatro yapıtı olduğundan sahne olanaklarından yararlanarak kişilik dışı bir renge bürünüyor. Ayrıca, dramın konusu İncil'den alınmadır: Böyle olması baş kişiye daha şiddetli ve daha sert belirtili duygulara kapılma yollarını açıyor, ama bir yandan da bu duyguları bir masal havasına sokuyor, bir perde arkasına gizliyor onları. "Ahlak Düşkünü"ne gelince, o hiçbir şeye olduğundan başka bir hava vermiyor. Söylemiyor, ima ediyor, ama ister roman, ister lirik bir itiraf olsun, çok modern olan bu yapıt dolaysız olarak bize hitap ediyor, kulağımıza fısıldıyor. "Ahlak Düşkünü" al-lak bullak edebilir kişiyi, "Saül" ise ne gezer.

3. "Tanrısal Komedi"nin sözünü ettiğiniz bölümünü biliyorum ve doğrusu Dante'nin "dünyada hepsi aynı günaha bulaşmıştır." dediği bu tür insanlardan saygıyla söz etmesi her zaman dikkatimi çekmiştir. Wilde'dan söz ettiğim bölümde şairin "Cehennem"inde onlara ayırdığı yeri anımsattım (sayfa 170); ama onlara karşı çok "nazik" davrandığını söy-

lemeyi unuttuğum da doğru. Belki de ben onların sürüsünde bulunmadığımdan, Dante'nin yine de kendilerine karşı gösterdiği inceliği takdirle karşılamaktan çok, onları "Cehennem"ine atmasını kendime daha yakın bulmuşum. Oysa benim yerime aralarından biri yazsaydı bunları, kuşkusuz cehennemlik olmayı bir yana koyar ve kara listeye alınmış bu insanları kendi gözünde yükselten gönül okşayıcı sözler üzerinde dururdu. Ayrıca "haksever şair"in aynı günahı işlemiş ruhlardan "Araf"ına koydukları da olduğuna dikkatimi çekiyorsunuz. İtiraf edeyim ki bunu bilmiyordum. Kaldı ki tarihe ya da edebiyata dayanan kaynaklarımın tam olması tasasına hiçbir zaman düşmedim. Beni, köksüz merakları kolayca yanıtlayacak küçük bir ansiklopedi hazırlamak gibi başka bir tehlikeye sürükleyecek olan belge bolluğundan isteyerek kaçındım bile. Sonunda, ilgilendiğimiz kimseler arasından kendilerinden aşırı bir "nezaket"le söz ettiklerim de var. Demek ki Dante'nin tutumunu, hedef olarak aldığım kimselerin tekrar saygıdeğer kişiler durumuna gelmelerine yol açacak bir hoşgörölük olarak gizlemeye çalıştığım düşünülemez. Zaten siz de ne böyle bir şey söylüyor, ne düşünüyorsunuz; bundan eminim.

4. Kitabımı yazdığım zaman Balzac'ın "Vautrin"ini okumamıştım. Bir yıl önce yaptığımız konuşma sırasında siz de dikkatimi çektikten sonra, o günden bu yana o eksikliği de tamamladım. Ama bu yapıta sizin verdiğiniz önemi vermekten uzağım. Sözü geçen dramdaki Jacques Collin, romanlardaki kişilerden daha kapalı geldi bana. Her şey ima edilerek söylenmiş, hem de öyle sakınan bir tavırla ki!

5. Bana önemli bir soru soruyorsunuz: Söz konusu sürünün içinde bulunan "büyük okumuşlar" aşktan söz ettikleri zaman, çokluk tanıdıkları tek aşk türü denebilecek olan "adını söylemeye cesaret edemeyen aşk"ı bilmezlikten mi gelmelidirler?

Gerçek sanat yapımcılarla beslenmez ve her türlü yapmacığın yazar için ruhsal durumlar üzerinde ters etkiler yapmak gibi büyük bir tehlike doğuracağına sizin gibi ben de inanıyorum. Yazarın haklarını sınırlandırmayı, ne de gerçeği bulma yolundaki görevlerini kısıtlamayı hiçbir zaman düşünmedim. Bunu daha önce de söylemiştim. Yine tekrarlıyorum. Örneğin, Charlus'ü yaratmış olmasından ötürü Proust'u hiç kınadığım olmadı. Marcel Proust'un Charlus'ü yaratmasını bir suç olarak

görmememi belki de bu kahramanın çirkinliğiyle ve sonunda kapılıp gittiği tiksindirici çılgınlıklarla beğenilerinin iğrençliğini ortaya koymasına bağlayacaksınız. Hayır. Doğuşuna sanat ve gözlem kaygısı yol açmışsa, sevimli bir kişiyi de kabul ederim, hayran bile kalırım ona. Kimilerinin güvenle söyledikleri gibi Proust'un Albertine demesini Albert olarak anlamak gerektiği doğru ise, bu bir dünyanın öbürü yerine geçirilmesinden başka bir şey olmadığına göre, üzüntü duyulur bundan. Bu yeşili kırmızıyla göstermek istemek demektir. Her şeyi düzenine sokmak için okurun bulmacanın anahtarına sahip olması yetmez. Bu durumda kendi kazdığı kuyuya düşen kimse yazar oluyor. Sonuç olarak: Charlus alabildiğine yaşıyor, Albertine bir hayalet olarak kalıyor.

Demek ki sanat yapıtı özgürdür. Kullanılışı ne kadar tehlikeli olursa olsun, ne tür aşırılıklara yol açarsa açsın, bu özgürlüğü korumak gerekir. Kendimize karşı saygı duymamız buna bağlıdır.

Ama sanat yapıtıyla, yalnız ya dinsel, ya siyasal ya da törel bir eylemi hedef tutarak propaganda yapmak için tasarlanmış belirli bir amaç güden yapıt arasında köklü bir fark vardır. Bu iki tarz arasındaki sınırın belirtilmesi gerçekten güçtür ve kuşkusuz bu sınır bir çizgi olmaktan çok bir bölgedir. Aşıldığı çoğu zaman bir yapıtın öz havasından anlaşılır. Yazarın kendisi pek ender yanılır bunda. Güçlü bir duygunun etkisiyle kişiliğini ortaya koyduğuna göre nasıl yanılabilir ki? Akıldan çıkmayan kaçamaksız bir iş yapma kaygısının, bir yön tutmayan sanat kaygısına ne kadar ağır bastığını çok iyi biliyor demektir. Ahlaka değgin bir eylem yapmak isteğini duyduğunuzu yadsıyamazsınız, yani yadsımayı düşünmezsiniz demek istiyorum. İşte kınadığım istek budur. "Corydon" nedir? Küçük bir propaganda kitabı.

6. Öbür sorunlara, yani size göre:

1. Bu beğenilerin çok kolay edinildiklerinin,

2. Yol açtıkları ahlak düzeninin kişiye olsun, topluma olsun, devlete olsun kesinlikle zararı dokunduğunun...

kanıtlanmamış olduğuna gelince, kitabımda söylediklerime ekleyeceğim bir şey yoktur. Gerçekten sizi inandırmaktan umudumu kestiğim bir nokta var; bu nokta üzerinde her zaman ayrı düşüneceğiz. İşte aramızda hiçbir zaman üstesinden gelemeyeceğimiz görüş ayrılığı bundan doğuyor. Bu konuda anlaşmaya varmak için iyi niyetli olmak yetmiyor

artık.

Açık mektubunuza yanıtlımın da okurlarınızın gözleri önüne serilmesini belki de doğru bulursunuz. Bu yönden kararı size bırakırken içten bağlılığuma inanmanızı rica ederim. Saygılarımla.

François Porché

Benjamin Crémieux'nün hemen hemen aynı şeyleri daha kapalı olarak tekrarlayan bir mektubu, özellikle Dante'nin sapkınları hoş görmediği üzerinde duruyor ve onları cehennemın en kızgın yerine attığına dikkatimi çekiyordu. Buna karşılık İtalya'dan mektup yazan bir okur "Araf'ta sapkınların cennete en yakın yere konduklarını görememiş olmakla suçluyor beni. Oysa Dante'nin "kendi cinsine dönüklüğü hiç de özel bir hoşgörüyü karşılamadığına" ve "Tanrısal Komedyada" onlardan bu kadar uzun söz etmesine o çağda sayılarının pek çok olmasının ve aralarında birçok tanınmış kimsenin bulunmasının neden olduğuna ben de, Benjamin Crémieux gibi ve derin bir bilgiyle yazılmış mektubunu aşağıya aldığım okur gibi candan inanıyorum.

18 Ocak 1929

Sayın Bay,

"Tanrısal Komedyada"da sapkınların çarptırıldıkları cezalar hakkındaki görüşleriniz beni gerçekten ilgilendirdi. İzin verirsiniz bu konudaki üç görüşü size iletmek isterim; sanırım ki savınıza dayanak olacak niteliklerdir bunlar.

1. – "Cehennem"in XV. ve XVI. bölümlerindeki cehennemliklerin işledikleri günahın türü kuşku götürmez. Şöyle ki, XI. bölümde (13-66) Alt-Cehennem'in bir topografyasını çıkarmaya girişen Virgilius yedinci çevreyi üç vadiye ayrılmış olarak göstermiştir. Kâfirler, Tanrıya ve doğaya karşı koyanlar, bu vadilerin en küçüğü olan üçüncüsüne kapatılmışlardır:

"Ve öyle ki bu vadilerin en küçüğü

Kendi damgasını (ateş yağmuru) Sodom'lu ve Caorsa'lılara basar"

(Cehennem XI. 49, 50)

Tanrıya karşı koyanlara "Cehennem"in XIV. bölümünde rastlayacağız.

Tefeciler¹ XVII. bölümde. Demek ki ara bölümlerde sözü edilen kimseler, XV. bölümdeki aile, sürü ve XVI. bölümdeki kalabalık cehennemi Sodom'da bulunanlardır.

2. – Dante'nin hocası ve kılavuzuna karşı duyduğu saygıdan ötürü kendi cinsine dönüklere karşı nazik davranmayı düşündüğünü sanmıyorum.

Ne olursa olsun Virgilius'un cehennemin ilk çevresindeki "yeri", "Bu en büyük şaire saygı gösteriniz..." (Cehennem IV. 80) diye başlayan tanınmış hitapta ve Virgilius'un Stace'ye greko-latin dünyadan "Edebiyat haberleri" verirken söylediği o kadar tanınmamış şu sözlerde kesin olarak belirtilmiştir: "herkesten çok Esin perilerinin kucağında büyüyen bu Yunanlıyla (Homeros)

Bu karanlık zindanın ilk çevresindeyiz"

(Araf. XXII. 103)

"Kendilerine karşı kibar davranılması gerekenlere" gelince, Dante aralarından ikisinin ne olduklarını soruşturmuştur: İyilik yapma yollarını araştıran Tegghiajo Aldobrandini ve Jacopo Rusticucci (Cehennem VI. 1.). Böylece kendilerine büyük bir önem verdiğini biliyoruz.

Ama Dante'nin ölümler ve canlılar hakkındaki yargıları çoğu zaman kişisel, taraf tutucu ve duygularının etkisi altında. Bir kimsenin Tanrı gözündeki değerini (ölümünden sonra durumunu) toplumsal durumundan (bir yandan ruhunu yitirirken hemşerilerine yapabildiği iyilik) ayırdığı da oluyor. Nihayet, çoğu zaman gözümüzden kaçan ve kimi zaman da çok ustaca gizlenen nedenlerden ötürü bir ruhu lanetlediği ya da kurtardığı oluyor.

Böylece, öyle anlaşılıyor ki ona göre Jacopo Rusticucci'nin mutsuzluğu, kendisine kötülük aşlayan (?), onu ele veren, ona kıyan hırçın bir kadından doğmaktadır.

1) Birisi için "Caorsalıdır" deyince onun bir tefeci olduğu anlaşılır. *BOCCACIO, Tanrısal Komediya açıklaması.*

"Bu kurumlu kadın herkesten çok zarar veriyor bana."

(Cehennem XVI. 45)¹

Rusticucci, XVI. bölümdeki üç cehennemlikten Dante'nin tanıdığı tek insan olduğundan (70. mısradan önce ortaya çıkmayan Guiglielmo Borsiere'yi hesaba katmıyoruz) Bayan Rusticucci'den ("zarar veriyor" sözü kendisinin daha hayatta olduğunu anlatır gibi) öç alma isteğinin bu sahneyi esinlemiş olacağını düşünmek yersiz olmaz.

Şairin kimi zaman "aynı sınıftan" olan cehennemlikler arasında canının istediği gibi yaptığı ayrımları gösteren çok garip bir örnek var.

Brunetto Latini, çocukluğundan beri Alighieri tanımaktadır onu.

"Aziz ve babacan hayali" kalbinde saklı.

Dante'ye günlerce "insanın nasıl ebedileştiğini" öğreten Ser Brunetto'dur. Ustasını o bilinen "topluluğun ortasında" gördüğü zaman şairin ilk çığlığı bir şaşkınlık, acı bir bir şaşkınlık haykırışıdır: "Siz de mi buradasınız Ser Brunetto?" (Cehennem XV.30)

"Önyargısı olmadığını" daha sonra bize anlatacak. Rusticucci ve iki arkadaşını kucaklamasını ancak bir anda azan alevler önleyecek. Onlara şöyle diyecek: "Çektiklerini görünce içimde öfke değil üzüntü duyuyorum". "Hayal kırıklığı değil, acı". (Cehennem XVI. 52)

Ama gençliğinin ustası, en iyi kitapları birlikte okuduğu kimse, vergili bir ruhun sıkıntılarını, duygulu bir yüreğin tasalarını dağıtmasını bilen kişi karşısında Dante tutulup kalıyor; ancak

"Siz de mi buradasınız, Ser Brunetto?" diyebilecek gücü buluyor kendinde. "Siz de mi burada..." Ne çelişkili düşünceler, ne içten bir sarılma var bu birkaç sözcükte!

Demek ki doğruydu bu... İnanmamıştım, hiç inanmamıştım. Ne söylenirse söylensin, tekrarlansın, kanıtlar konsun ortaya, inanmıyordum buna, inanmak istemiyordum. Çünkü size karşı içimde sonsuz bir sevgi vardı. Öğrettiklerinize karşı öyle saygı duyuyordum ki, düşüncelerinizi, konuşmanızı öyle seviyordum ki ve sizden çıkan her şey benim

(1) Bu mısra "kurumlu kadın" sözünü çok sık kullanan Lord Byron'un pek hoşuna giderdi. Ne yazık ki bende olmayan Prothero derlemesinde (Lord Ernle) sanırım ki Thomas Moore'a yazılmış olan ve Rusticucci'nin kansından çektiklerini anlatan bir mektup vardır.

için o kadar değerliydi ki, benim bulunduğum yerde size bu karanın çalınmasına göz yumamazdım. Oysa bu bir kara çalma değilmiş. Gerçekmiş. Ama size karşı duyduğum derin sevgimden ötürü böyle bir şeyin gerçek olmasını istemiyordum. Ama yine de siz buradasınız, Ser Brunetto!

Şimdi de sevmediği bir kendi cinsine dönükten nasıl söz ettiğine bakalım. Ona kötü herif demekle (daha doğrusu dedirtmekle) başlıyor. (Cehennem XV. 111)

Kimdir bu adam? Dante'nin papazı ve 1278'den (Dante o zaman 22 yaşındaydı) 1295'e kadar Floransa Piskoposu Andrea de Mozzi'nin ta kendisi. Boccacio "Eleştirmeli Açıklama"smda onun başından geçenleri anlatır: "Onu pek edepsiz bir günahkâr yapan bu acınacak durumundan, halkın dilinde dolanan öbür budalalıklarından ötürü, Papa'nın el üstünde tuttuğu çok saygıdeğer bir şövalye olan ve bu kötü ünü gerek kendisi ve gerekse hemşerilerine karşı temizlemek isteyen kardeşi sayın Tommasso de Mozzi'nin çabaları ile Papa onun yerini değiştirerek Vicence Piskoposluğuna atadı." "Artık kepezeliğe bir son vermek gerektiğini" düşünen kardeşinin araya girmesini üzücü bir şey olarak görmüyor musunuz?¹ Ama Dante buna aldırış etmiyor: Kurbanının yakasını bırakmıyor; peşinden gidiyor onun ve burada korkunç bir sentez yaparak ahlaksızlığı ölüme karıştırıyor:

"ki orada kötü gerilmiş sinirlerini bırakıp gitti"

(Cehennem XV. 114)

Ha! İşte bu kez (size bildirmek istediğim üçüncü görüştür bu), şunu itiraf etmek gerekir ki Dante "temiz bir belirsizlik içinde" kalmıyor.

Vicence'de bu suçlu papaz "kötü çatılmış sinirlerini bıraktı" ya da erdemli metin yorumlayıcıların dedikleri gibi "kötü dengelenmiş sinir sistemini"... Gerçekte Dante "kötü yönde gerilmiş sinirlerini" diyor. Sanırım ki cinsel sapkınlığın bundan daha kısa, daha başarılı, daha tam ve aynı zamanda daha tarafsız bir tanımına pek rastlanmaz.

(1) Başka bir açıklayıcı, Benvenuto d'Imola, "koca hayvan" dediği bu yüksek aşamalı papazın başka bir "budalalığını" anlatıyor. Tanrıyı bir fareye benzetmesini: "Verdiği vaizlerde çoğu zaman pek aptalca şeyler söylerdi; bu arada Tanrıyı, kendisini hiç kimse görmeden tavan kirişinde durup evde olanı biteni gören bir fareye benzetmişti."

Sözün kıyası, şu noktalara dikkatinizi çekmek istiyordum:

1. Cehennem'in XV. ve XVI. bölümlerinde Dante ve Virgilius'un rastladığı ruhlar – hiç kuşku yok ki – sapkınlarinkilerdi;

2. Dante kendi cinsine dönüklere karşı özel bir hoşgörü göstermiyordu, ancak ahlak ölçüleri onların bedensel aşk anlayışlarına hiçbir şekilde bağlı değildi;

3. "Temiz bir belirsizlik içinde kalmak" şöyle dursun şair "adını söylemeye cesaret edemeyen" aşkın bir yönden klinik bir tanımını yapıyordu.

Bu çok uzun mektubu başışlamanızı rica ederken... v.b.

Léon Kochnitzky

S O N

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
İkinci Basıma Önsöz	7
İlk Konuşma	9
İkinci Konuşma	25
Üçüncü Konuşma	61
Dördüncü Konuşma	81
Ek	101

Varlık Yayınları/Yayın Listesi

ANLATI DİZİSİ

- * Belki de Sensin/Erdal Atabek
- * Kadınlar da Vardır/Erendiz Atasü
- * Dostun Ölümü/Ahmet Çakır
- * Dede Korkut Hikâyeleri/Haz: Cevdet Kudret
- * Halkalı Köle/Bekir Yıldız
- * Yaman Göç-Reform Masalı/Bekir Yıldız
- * Bozkır Gelini/Bekir Yıldız
- * Kaçakçı Şahan/Bekir Yıldız
- * Ölü Bir Deniz/Erhan Bener
- * Nevşehir'den Newyork'a/Yalçın Pekşen
- * Patika/Cemil Kavukçu
- * Kalkın Nazım'a Gidelim/Fahri Erdiç
- * Onuncu Sigara/İsmet Kür
- * Eski İstanbul Fotoğrafhanesi-Değişen İstanbul/
Ziya Osman Saba
- * Korugan/Sulhi Dölek
- * Truva Katırı/Sulhi Dölek
- * Belki de Sensin/Erdal Atabek
- * Toprak Ana/Cengiz Aytmatov
- * Beyaz Geceler/Dostoyevski
- * Bir Yufka Yürekli/Dostoyevski
- * İnsancıklar/Dostoyevski
- * Öteki/Dostoyevski
- * Ebedi Koca/Dostoyevski
- * Kumarbaz/Dostoyevski
- * Netoçka Nezvanova/Dostoyevski
- * Ev Sahibesi/Dostoyevski
- * Bir Delinin Hatıra Defteri/Gogol
- * Yüzbaşının Kızı/Puşkin
- * Korkulu Gece/Anton Çehov
- * İlk Aşk/Turgenyev
- * Bahar Seli/Turgenyev
- * Kröyçer Sonat/Tolstoy
- * Akdeniz/Panait Istrati
- * Arkadaş/Panait Istrati
- * Sokak Kızı/Panait Istrati

- * Perlmutter Ailesi/Panait Istrati
- * Kira Kiralina/Panait Istrati
- * İnci/John Steinbeck
- * Fareler ve İnsanlar/John Steinbeck
- * Sardalye Sokağı/John Steinbeck
- * Bir Savaş Vardı/John Steinbeck
- * İhtiyar Balıkçı/Ernest Hemingway
- * İzlanda Balıkçısı/Pierre Loti
- * Thérèse Raquin/Emile Zola
- * Yabancı/Albert Camus
- * Düşüş/Albert Camus
- * Bulantı/Jean-Paul Sartre
- * İş İşten Geçti/Jean-Paul Sartre
- * Duvar/Jean-Paul Sartre
- * Acımak/Stefan Zweig
- * Augsburg Tebeşir Dairesi/Bertolt Brecht
- * Açlık/Knut Hamsun
- * Aram Derler Adıma/William Saroyan
- * Kızım Olmadan Asla!/Betty Mahmudi
- * Sapık Sevgi/André Gide

BİLGİ DİZİSİ

- * Atatürk Diyor Ki/Haz: Mustafa Baydar
- * Dünü ve Bugünüyle Televizyon/E.Ceylan Tamer
- * Yazı ve Yazınsal Türler/Emin Özdemir
- * Estetik Yazılar/Aziz Çalışlar
- * Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru/Haz:Atilla Birkiye
- * Edebiyat Terimleri Sözlüğü/L.Sami Akalın
- * Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü/Behçet Necatigil
- * Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü/Behçet Necatigil
- * Atasözlerimiz/Yusuf Çotuksöken
- * Deyimlerimiz/Yusuf Çotuksöken
- * Sinemayı Sanat Yapanlar/Atilla Dorsay
- * Yönetmenler,Filmler,Ülkeler I/Atilla Dorsay
- * Yönetmenler,Filmler,Ülkeler II/Atilla Dorsay
- * Yılmaz Güney Kitabı/Atilla Dorsay
- * O İsimler, O Yüzler/Atilla Dorsay
- * Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mit'e/Ergun Hiçyılmaz
- * Duygusal Gerilimle Başedebilme (Ben Değeri Tiryakiliği)/

A.Kadir Özer

- * Sınav ve Sınanma Kaygısı/A.Kadir Özer
- * Tiyatro Tarihi/Memet Fuat
- * Müzik Tarihi/İlhan Mimaroğlu
- * Dinler Tarihi/Felicien Challaye
- * Güç Çocuğun Eğitimi/Alfred Adler
- * Politikaya Giriş/Maurice Duverger
- * Siyaset Sosyolojisi/Maurice Duverger
- * Mitologya/Edith Hamilton
- * Mutluluk Yolu/Bertrand Russell
- * Zerdüş Böyle Diyordu/F.Nietzsche
- * Masonluk/Paul Naudon

Şiir Dizisi

- * Halk Şiiri Antolojisi/Eflatun Cem Güney
- * Araya Giren Görüntüler/Kemal Özer
- * Gül Sevgili Yurdum/Alı Püsküllüoğlu
- * Sesler ve Küller/Behçet Aysan
- * Gecede Söylenen Türküler/Bedrettin Aykin
- * Ve Yürüdük Gecenin Ateşleri İçinden/Hüseyin Ferhad
- * Bir Afişin Önünde/Salih Bolat
- * Sınır ve Sonsuz/Salih Bolat
- * Dörtlükler/Ataol Behramoğlu
- * İyi Bir Yurttaş Aranıyor/Ataol Behramoğlu
- * Kızıma Mektuplar/Ataol Behramoğlu
- * Kardeş Türküler/Ataol Behramoğlu
- * İstanbul Günleri/İzzet Saraylıç
- * Şiirler/Yannis Ritsos
- * Erotika/Yannis Ritsos
- * Rumluk & Yaşlı Kadın ve Deniz/Yannis Ritsos
- * New York'a Mezar/Adonis
- * Ertelenmiş Düş Kurgusu (Caz Şiirleri)/Langston Hughes
- * 20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı/Pablo Neruda
- * Bütün Şiirleri/Lorca
- * Bütün Şiirleri/Yorgo Seferis
- * Bütün Şiirleri/Konstantinos Kavafis

varlık / anlatı

CORYDON,

André Gide'in yapıtları arasında
en çok tartışılmış, üzerinde
en çok söz edilmiş olanıdır.

Gide, burada kurulu ahlak düzeninin
dışına çıkarak "sapık" denilen sevgileri
bilimsel olarak ele alıyor ve
insan özgürlüğü açısından tartışıyor.

Ahlak yönünden
en tutucu kişileri bile düşündürecek
kanıtlar bulup ileri sürüyor.

Bu kitabıyla Gide, akıl ve
mantık yürütmedeki ustalığının yanı sıra
üslup yeteneğini de kanıtlıyor.

ISBN 975-434-069-2